O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK
UNIVERSITETI

GISAROV FARHOD

UYG‘UR TILI

(O‘quv qo‘llanma)

\

TOSHKENT-2020

UYG‘UR TILI F.GISAROV– T., 2020.

“Uyg‘ur tili” o‘quv qo‘llanmasi O‘zbekston Respublikasidagi sharq tillari o’qitishga yo’naltilgan oliy o’quv yurtlarida uyg’ur tilini mustaqil o’rganuvchilar va soha mutaxassislari ham foydalanishi mumkin.

Mas'ul muharrir:
filologiya fanlari doktori Q.Sh. Omonov

Taqrizchilar:
filologiya fanlari nomzodi dotsent J.K.Shabanov
*filologiya fanlar nomzoti dotsent.*A.Tilalov

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti O’quv-usdlubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan(03.12.2020 yil. 3-sonli bayonnoma)

©Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2020 yil.

So‘z boshi.

«Uyg‘ur tili» o‘quv qo‘llanmasi O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim muassasalaridagi “Tarjima nazariyasi va amaliyoti” hamda “Filologiya va tillarni o‘qitish” yo‘nalishida Uyg‘ur tilini asosiy sharq tili sifatida o‘rganayotgan bakalavlar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, kitobdan respublikamiz universitetlarida Uyg‘ur tilini o‘rganayotgan bakalavriat yo‘nalishi talabalari va soha mutaxassislari ham foydalanishlari mumkin.

Shu ma’noda Uyg‘ur tiliga qiziquvchi va bu tilni o‘rganuvchilar uchun ushbu darslikning ahamiyati kattadir.

Muallif tomonidan so‘nggi yillarda to‘plangan tajribalar asosida tayyorlangan va bugun Uyg‘ur tili o‘rgatilayotgan OTM talabalari e’tiboriga havola qilingan mazkur darslik tilni o‘rgatish bo‘yicha mamlakatimizda amalga oshirilgan o‘quv qo‘llanmasi ishlardan hisoblanadi. Ushbu kitobdagi matnlar, savol va topshiriqlar Uyg‘ur tilini o‘rganayotgan talabalarning bu tildagi so‘z boyligini kengaytirish, nutq va muloqot madaniyatini oshirish uchun mo‘ljallangan. Ushbu o‘quv qo‘llanmasi «Asosiy sharq tili (Uyg‘ur tili)ning fan dasturi»ga to‘la mos keladi. Talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, Vatanimiz mustaqilligini qadrlash tuyg‘usini rivojlantirish hamda O‘zbekiston dovrug‘ini dunyoga taratishni targ‘ib qiluvchi matnlar darslikning ma’naviy ahamiyatini yanada oshiradi.

«Uyg‘ur tili» o‘quv qo‘llanmasi 12 ta darsdan iborat bo‘lib, ularning har biri mustaqil grammatik mavzu hamda unga bog‘liq mashqlar, matnlardan tashkil topgan bo‘lib,undan tashqari talabalarga mo‘ljallangan arjima qilish uchun mo‘ljallangan. Tuzilishi soddadan murakkabga o‘tish ussulida asoslangan holda yaratilgan ushbu qo‘llanmada matnlarni uyg’ur tilidan o‘zbek tiliga va o‘zbek tilidan uyg’ur tiliga tarjima qilish, mustaqil ravishda tahrir qilishdan tashqari, talabalar berilgan matnlarning mazmunini so‘zlab berish, matnlarda uchraydigan qiyin so‘z va birikmalarning qisqa uyg’urcha-o‘zbekcha va o‘zbekcha-uyg’ur¬cha hamda izohli lug‘atchalarini tuzish, tezislar va ilmiy maqolalar yozish ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan mustaqil ta’lim topshiriqlariga ham keng o‘rin berildi O‘zbekiston mustaqilligi tufayli erishilgan yutuqlarimiz, milliy qadriyatlarimiz, an’analarimizni aks ettiruvchi matnlardir.

Unda mavzularga oid otlardan tashqari nutqda faol ishlatiladigan sifat hamda fe’llar ham keltirilgan. Bu o‘quvchilarning Uyg‘ur tilidagi nutqini shakllantirishga yordam beradi.

Ushbu o‘quv qo‘llanmasi matnlar soddadan murakkabga qarab o‘sib borish bilan birga, Uyg‘ur tili fan dasturidagi grammatik mavzular ketma-ketligi asosida tanlangan bo‘lib, har bir matn so‘ngida grammatika va leksikaga oid tegishli topshiriqlar keltirilgan.

.

Uyg‘ur tili
1 qism

1-dars	بىرىنچى دەرس

1. Uyg‘ur alifbosi
2. Unli va undoshlar
3. Ovoz organlari
4. Unli tovushlar: " ئا ئە "
5. undosh tovushlar: " د ب ت د "

Uyg‘ur alifbosi.	1- ئۇيغۇرچە ھەرپلەر

Zamonaviy Uyg‘ur tilining alifbosi 32 ta harfdan iborat bo'lib, ulardan 8 tasi unli, 24 ta undoshni bildiradi. Uyg‘ur yozuvi Arabcha yozuvlarga asoslanib, arab yozuvlari singari, so'zning boshida, o'rtada, oxirida va shuningdek harfning alohida imlosida harflarni yozishning turli shakllari mavjud. Harf alohida yozilganda, soddalashtirilgan imlo ham mavjud.

Unli va undosh tovushlar.	2 -سوزۇق ۋە ئۇزۇك تاۋۇشلار :
Unli tovushlar. ئا ئە ئې ئى ئو ئۇ ئۆ ئۈ	ئا ئە ئې ئى ئو ئۇ ئۆ ئۈ

Ovozli tovushlar - bu shunday tovushlar, talaffuz qilinganda, havo oqimi gırtlakdan chiqib, og'iz bo'shlig'iga erkin kirib, uni uzoq, bir tekis va baland ovozda qoldiradi.

Undosh tovushlar: ب د ف گ ج خ ك ل م ن پ چ

ر س ت ف ش ي ز غ ھ ق ژ ڭ.

Uyg'un tovushlar - bu shunday tovushlar, talaffuz qilinganda, og'iz bo'shlig'ida gırtlakdan chiqadigan havo oqimi ovoz organlarining har qanday to'siqlariga duch keladi.

Ovoz organlari. 3 – تاۋۇش ئورگانلىرى.

1. Yuqori va pastki lablar.
2. Yuqori va pastki tishlar.
3. Alveol.
4. Qattiq tanglay.
5. Yumshoq tanglay.
6. Til.
7. Tilning uchi.
8. Tilning yuqori yuzasi.

9. Tilning orqa qismi.
10. Epiglot.
o'n bir.
12. Vokal akkordlari.
13. Odam Atoning olmasi.
14. Gırtlak.
15. Qizilo'ngach.
16. Og'iz bo'shlig'i.
17. Burun bo'shlig'i.« ن .ت .د« ئۇزۇك تاۋۇش

4. سوزۇق تاپۇش « ئا. ئه » ۋه–

Unli tovushlar: « ئا .ئه» va undoshlar: «د .ت .ن»

[a] .ئا

Ovoz chiqarganda ئا og'zining lablari keng ochilib, o shaklini oladi va og'zining orqa qismi go'yo orqaga qarab uzoq ovoz chiqarib ochiladi. Shu bilan birga, til biroz orqaga tortilib, odatdagi holatidan pastga tushadi.

[a] .ئه

"ئه" tovushini talaffuz qilishda og'zining lablari unchalik keng ochilmaydi, og'iz bo'shlig'i oldingidek ochilib, uzoq ovoz beradi. Bunday holda, til oldinga chiqadi va tilning uchi orqa tishlarning ichki devorlariga yaqinlashadi.

[de] .د

Ovoz chiqarganda. «د» tilning uchi asosga suyanadi передних yuqori tishlar, portlovchi ovoz chiqarib. Oqim havosi old tishlar tomonidan to'xtatiladi, natijada ovoz kordlari tebranadi.

[te] .ت

Ovoz chiqarganda « ت » tilning uchi ana shundaylarga suyanadi oldingi yuqori tovushlar bazasi portlovchi zerikarli ovoz chiqaradi. Havo oqimi yuqori va pastki tishlar orasida qolmasdan ajralib chiqadi, shuning uchun ovoz kordlarining tebranishi bo'lmaydi.

[ne] .ن

Ovoz chiqarganda «ن» tilning uchi asosga suyanadi old

burun tishi beruvchi yuqori tishlar. Havo oqimi tashqaridan chiqadi burun bo'shlig'i.

سوزۇق تاۋۇش «ئا.ئه » بىلەن ئۇزۇك تاۋۇش «د.ت.ن» نى يېزىشئۇنۇى

Unlilarning imlosi jadvali: va undoshlar:	« ئه. ئا » « ن. ت. د»

Xatni o'qish	Xatni biriktirganda yozish			Alohida
	O'ngda	Ikkala tomon ham	Chapda	
a	ـا			ئا ا
e	ـه			ئه ه
de	ـد			د
te	ـت	ـتى	ت	ت
ne	ـن	ـنى	ن	ن

Birgalikda xat o'qish.	قوشۇپ ئوقۇش
	د + ا = دا ز + ا = تا ن + ا = نا د + ه = ده ت + ئه = ته ن + ئه = نه ئا + ت = ئات ئه + ت = ئهت ن + ا = نا + ن = نان ت + ا = تا + ت = تات د + ا = دا + ن = دان ت + ئه = ته + ن = تهن د + ه = ده + ت = دهت
	ئا + ت + ا = ئاتا ئا + ن + ا = ئانا د + ا = دا + دا = دادا د + ا = دا + ن + ا = دانا ت + ا = تا + ن + ا = تانا

دا + ن + ئه = نه = دانه
ئه + ت + ه = ئەته
ئه + ن + ه = ئەنه
ت + ه = ته + ن +ه = تەنه
ن + ه = نه + د + ه = نەده

Sozlar.	سۆزلەر
Ot.	ئات
Ota.	ئاتا
Ona.	ئانا
Ota.	دادا
Dono.	دانا
Narsa.	دانه
Non.	نان
Qaerda?	نەد
Tana.	تەن
Ertaga.	ئەته
O'sha, o'sha.	ئەنه

ئشلىتىلىدىغان سۆزلەر دارسخانىددا.

Auditoriyada ishlatiladigan so’zlar

Assalomu alaykum o'rtoqlar talabalar ! !سلەر ياخشىمۇ .ساۋاقداشلار

Assalomu alaykum domla! !ياخشىمۇسز .مۇئەللىم

Xayr!.خوش – خه ير

Mashq qilish. مەشق

1- تۇۋەندىكى هەرپلەرنى تونۇپ. تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىڭلار:

To'g'ri o'qing va talaffuz qiling alfavitning quyidagi harflari

ئا ا با ئه ه به د بد
ت. تئ ن بن

2 -تاۋۇشلارنى پەرقلەنى ۋٔ ر ۇ ڭلار:

Farqni ko'rsating quyidagi tovushlar

ئا – ئە. ئە – ئا. د – ت. ت - د

دا – دە. تا – تە. نا – نە

ئات – ئەت، ئان – نەن

3 -ئوتۇپتەرجىمە قىلىڭلار:

O'qing va tarjima qiling quyidagi so'zlar

ئات. ئاتا. ئانا. ئەتە. ئەنە

دانا. دانە. دادا. نان. تەن. نەدە

4 -ھەرپ ۋە سۆزلەرنى توغرا ئوقۇشنى ، چىرايلىق يېزىشىنى مەشق قىلىڭلار:

Ushbu darsda berilgan so'zlarni o'qish, yozish va tarjima qilishni takrorlang

Dars 2. ئىككىنچى دەرس.

1. bo‘g‘in 2. 2. Ochiq va yopiq bo‘g‘inlar. 3. 3. Unli tovushlar: « ئى. ئې » Undosh tovushlar: « ب. پ. ل»

bo‘g‘in. 1 - بوغۇم

Inson nutqi so'zlardan iborat. O'z navbatida, so'zlar hecalardan iborat. So'z bir yoki ikki yoki undan ortiq hecadan iborat bo'lishi mumkin.

Unli tovushlarning alohida talaffuzi, shuningdek bitta asosiy, kamida bitta yoki ko'pi bilan uchta undosh bilan birgalikda bitta bo'g'in yoki bitta monosillab so'zni tashkil qilishi mumkin.

Bitta bo'g'inda to'rtdan ortiq tovush bo'lishi mumkin emas. Uyg‘ur tilida bo'g'inning asosiy ko'rsatkichi unli tovushning mavjudligi, unli tovushsiz bo'g'in bo'lmaydi. Bir so'zda qancha unlilar bor, shuncha hecalar. So'zda alohida bo'lgan undosh tovush hece bo'lolmaydi. masalan,.

ئات. ناا. دا+ دا=دادا. ئە + تە = ئەتە

Ochiq bo‘g‘in. 2- ئوچۇق بوغۇم:

Bitta unli tovushdan yoki unli tovush bilan tugaydigan hecadan iborat hece ochiq hece deyiladi.

masalan,.

ئانا. ئە ـ تە. دا ـ دا

Yopiq bo‘g‘in. :يېپىق بوغۇم

Bo‘g‘in, yopiq deb nomlangan undosh tovush bilan tugaydi bo‘g‘inом. Masalan, ئات. نان. تەن

Uyg‘ur tilida yopiq bo 'g' in juda ko'p, barcha undoshlar bo 'g' in oxirida uchraydi. Shuning uchun, yopiq bo 'g' in talaffuzini mashq qilayotganda, hech qanday holatda oxirgi undoshga unli tovushlar qo'shilmasligi kerak. Masalan,. «ئات» o'qiy olmaydi kabi«ئاتا »

3-سوزۇق تاۋۇش «ئې. ئى » ۋە ئۇزۇك تاۋۇش «ب. پ. ل »

[e] ئې.

Harfni talaffuz qilishda «ئې» og'iz yarim ochiq (yoki ochiq ga nisbatan bir oz kamroq «ئە» lablar bir oz yon tomonga bo'linadi (kengaytirish), uzoq ovoz chiqarib, til oldinga chiqadi, tilning uchi nozik tishlarning orqa devorlariga yaqinlashadi.

[I] ئى.

Harfni talaffuz qilishda «ئى »og'zini oching, lablaringizni ajrating Biroz ko'proq. Yuqori va pastki lablar o'rtasida talaffuzga qaraganda kamroq ochilish mavjud «ئې».Til oldinga chiqib turadi, til tomon burish pastki tishlarning pastki qismiga yaqinlashadi, til yuzasi yuqori tanglayga yaqinlashib, uzoq ovoz chiqaradi..

[be] ب.

Ovoz chiqarganda «ب » yuqori va pastki lablar yopiq bo'lib, kuchli portlovchi tovush chiqaradi, havo oqimi to'siqqa uchraydi, ovoz kordlariga tebranish beradi.

[pe] پ

Ovoz chiqarganda «پ »lablari zerikarli portlovchi moddalar berkitib tovush, havo oqimi, to'siqqa duch kelmasdan, o'chadi, shuning uchun vokal kordlarining tebranishi yo'q.

[le] ل.

Ovoz chiqarganda «ل »tilning uchidan tovushli tovush, кончик til yuqori tishlarning pastki qismida yotadi, havo oqimi tilning ikkala tomonidan oqadi, ovoz kordlarini tebranadi..

سوزۇق تاۋۇش "ئې. ئى " ئۇزۇك تاۋۇش " ب. پ.ل"نى يېزىش چەدۋىلى

Unlilarning imlosi jadvali:	" ئى. ئې"

va undoshlar: “ ب .پ .ل“

Xatni o'qish	Xatni biriktirganda yozish			Alohida
	O'ngda	Ikkala tomon ham	chap	
e	ـې ئې	ـې	ئې ې	ئې ې
I	ـى ئى			ئى ى
be	ـب			ب
pe	ـپ			پ
le	ـل			ل

Birgalikda xatlarni o'qish.	قوشۇپ ئوقۇش
ب + ـا = با. ب + ـه = به. ب + ې = بې. ب + ى = بى پ + ا = پا. پ + ـه = په. پ + ې = پې. پ + ى = پى ل + ا = لا. ل + ـه = له. ل + ې = لې. ل + ى = لى	

ئال بال تال پات باپ تاپ داپ لاپ.

ناپ بەت پەن بەل تىل دىل پىل ئىت.

دىت بىل تىپ پىت ئەل دەل تەپ لەپ.

ئى + نى = ئىنى. ئې + لان = ئېلان. لې + نىن = لېنىن

پى + لدن = پىلان. بې + لەت = بېلەت. ئا + پا = ئاپا.

ئاد + دى = ئاددى. ئا + دەت = ئادەت. بى + نا = بىنا.

پىت + دە = پىتنە. با + لا = بالا. ئال + تە = ئالتە.

پې + ىل = پېىل. بە + لەن = بەلەن. ئى + لان = ئىلان.

ئا + ئى+ لە = ئائىلە

ئا + دا + لەت = ئادالەت.

لە + تى + پە = لەتىپە.

ئې + لىپ + بە = ئېلىپبە.

Sozlar.	سۆزلەر .
Ona.	ئاپا.
Qabul qiling.	ئال
Oddiy	ئاددى.
Odat.	ئادەت
Oila.	ئالتە
adolat.	ئادالەت
Oila.	ئائىلە
Birga.	بىللە
Bino	بىنا

Bel	بالا
Bola.	بالا
E'lon.	ئېلان
Alifbo	ئېلىپبە
Uka.	ئىنى
Tezda.	پات
Reja.	پىلان
Fe'l.	پېئىل
Ilm-fan.	پەن
Til.	تىل
Mamlakat (davlat)	ئەل

ئادالەت ئالتە نان ئالدى.

دەرپېسخانىدا ئىشلىتىدىغان سۆزلەر Auditoriyada ishlatiladigan so'zlar. O'tir! ئولتۇرۇڭلار! O'tir! ئولتۇرۇڭ! Kim navbatchi? كىم نۆۋەتچى ؟ Men navbatchiman مەن نۆۋەتچى.

Mashq qilish: مەشق.

ا – تۆۋەندىكى ھەرپلەرنى توتۇپ. تەلەپپۇز قىلىشىنى مەشق قىلىڭلار:

To'g'ri o'qing va talaffuz qiling quyidagi harflar alifbolari

ئې. ې. ئې. ې. ې ئى. ى. ئى. ى. ې. ى ب. ب. ب. بب پ. پ پپ پپ.

ل. ل لل. لى

2 -تاۋۇشلارنى پەرقلەندۈرۈڭلار:

Quyidagilar orasidagi farqni ko'rsating tovushlar:
ئا – ئە. ئە – ئى. ئې – ئى. ئە – ئا. ئې – ئە. ئى – ئې. د – ت. ت – د. ب – پ. پ – ب. ن – ل. ل – ن. نا. پا. دا. تا. نا. لا.

نە. پە. دە. تە. نە. لە. بې. پې. دې. تې. نې. لې.

بی. پی. دی. تی. نی. لی.

با – به. پا – په. دا – ده. تا – ته. نا – نه. لا – له.
ئال – ئەل. ئېل – ئىل. ئان – ئەن. دال – دەل. تەل – تەل.
دىل – تىل. بال – نەل. دات – دەت. تاپ – تەپ. دال – تەل.
تەن – تەل. لاپ – لەپ. دالا – تالا.
پىلە – بىللە. پىدا – بىدە. بالا – بانا. ئاتا – ئانا.
پانا – بانا. بەدەن – بەلەن. ئېلان – ئىلان.
پىلان – پېىل. ئىل – بىل. پەن – بەت.

3- ئوقۇپ تەرجىمى قىلىڭلار:

O'qing va tarjima qiling quyidagi so'zlar:

ئال. ئەل. پات. تىل. پەن. ئادەت. ئائىلە.

ئالتە بىنا. بالا. پىلان. پېىل. ئېلان. ئېلىپبە

ئادالەت ئالتە. ئائىلە ئالتە بىنا ئالتە بالا

4 -ھەرپ ۋە سۆزلەرنى كۆچۈرۈپ يېزىڭلار توغرا ئوقۇڭلار:

O'tgan so'zlarni o'qish, yozish va tarjima qilishni ko'rib chiqing berilgan Darse:

5-"د. ت. ن. ب. پ. ل " ھەرپلىرىنى تۆۋەندىگە بويىچە توغرا يېزىشنى مەشق قىلىڭلار

Quyidagilarni yozishga mashq qiling harflar " د. ت. ن. ب. پ. ل

بەل بىل بەل	ب	داپ ، دان	د
ئىلىپبە	بى	دىلدا ، ئەئدە	ىد
پالتا پانا پىل		تال ، تەپ ، تات	ت
لەتىپە		ئاتتا ، داپتا	ىت
بىلىپ ، لېتىپ		ئىت	ىت
ئاپتاپ ، باپ ، نەپ	پ	ئات ، دات ، دەت	ت
لېنىن ، لەپ		ىان ، ئانا ، تەنە	ن
دىلنى ، ئېىاپ		نائنى ، ئاتنى	ىن
دىل ، تىل		ئاتتىن ، باپتىن	ىن
ئال ، دەل	ل	دان ، تەن	ن

Dars 3. ۇچىنچى دەرس

I ... Bo'g'inni tekshirish.

II. Stress.

III. Unli tovushlar ئو ۇ

Undosh tovushlar گ ك ي

Bo'g'inni tekshirish. بوغۇملارنىڭ ئايرىلىشى 1

So'zlarni bo 'g' ga bo'lishda quyidagilarga rioya qilish kerak qoidalar:

1. agar ko'p so'zli so'zlarda unlilar orasida undosh bo'lsa, unda bu undosh tovush quyidagilarga tegishli bo‘g‘iny. Masalan:

1. ئانا ئا-نا بالا با-لا ئادالەت ئا-دا-لەت

2. agar ko'p so'zli so'zlarda unlilar orasida ikkita undosh bo'lsa, unda bo'g'inlar 'ikkita undosh o'rtasida bo'linadi, Masalan:

ئاددى ئاد-دى ئالته ئال-ته

3. agar ko'p so'zli so'zlarda unlilar orasida uchta undosh tovush bo'lsa, oldingi ikkita undosh oldingi bo 'g' ga, uchinchi undosh esa keyingi undoshga yo'naltiriladi. bo‘g‘ini. Masalan:

ې يتتى ې يت-تى پەيتنى پەيت-نى

Urg’u. ۇرغۇ 2

Agar so'z ikki yoki undan ortiq bo'g'inlardan iborat bo'lsa, unda bo'g'inlarning biri balandroq ohangda talaffuz qilinadi (tovushga).

Yuqori balandlikda hosil bo'ladigan tovush urg'u, urg'u tushgan bo'g'in esa zarbli bo'g'in deb ataladi. Uyg‘ur tilida urg'u odatda so'nggi bo'g'inga tushadi. Agar boshqa bo 'g' in va so'zning o'zakchasiga yoki hosila qo'shimchalariga qo'shilsa, urg'u oxirgi qo'shilgan bo 'g'ingacha o'tkaziladi. So'zlar yoki jumlalar hayotga o'xshash va quloq bilan tushunarli bo'lishi uchun o'qish kerak (talaffuz)., bir so'z bilan urg'uga e'tibor berish. Masalan:

ئائلە + لەر + دە

بالا + لار + نى

Unli tovushlar: 3«ۇ ئو» سوزۇق تاۋۇش 3

undoshlar: «ي ك گ» ۇزۇق تاۋۇش

Ovozni talaffuz qilishda ئو og'izning orqa tomoni orqaga suriladi, go'yo lab, uzun unli talaffuz qilinadi. Til biroz qisqaradi (tortadi) orqaga va tilning yuzasi ko'tarilib, yumshoq tanglayga yaqinlashadi, lablar shaklga kiradi 0.

Harfni talaffuz qilishda ۇ og'iz bo'shlig'ining orqa qismi orqaga suriladi, til orqaga qisqaradiganday tuyuladi, til yuzasi ko'tariladi, yumshoq tanglayga yaqinlashadi, lablari tor bilan qaraganda ko'proq ئو, labiy uzun, unli tovushni talaffuz qilish.

Ovoz chiqarganda گ, tilning orqa qismi portlovchi, jarangdor ovozni talaffuz qiladi. Shu bilan birga, tilning orqa qismi yumshoq tanglayga tegib turadi va shu bilan vokal kordlarini titraydigan havo oqimi yo'lini to'sadi..

Ovoz chiqarganda ك portlovchi, sust ovoz tilning orqa tomoni bilan talaffuz qilinadi. Shu bilan birga, tilning orqa tomoni yaqinlashadi, lekin yumshoq tanglayga tegmaydi. Shuning uchun havo oqimi to'siqsiz chiqib ketadi..

Ovoz chiqarganda ي havo oqimi til yuzasi bo'ylab siljiydi. Tilning uchi pastki tishlarga suyanadi, uning old qismidagi til qismi qattiq tanglayga ko'tariladi, havo oqimi qattiq tanglay va til yuzasi orasidagi tor bo'shliqdan o'tadi, ovoz kordlari bir vaqtning o'zida tebranadi.

سوزۇق تاۋۇش « ئو ۇ» بىلەن ۇزۇق تاۋۇش «گ ك ي»نى تىزىش جەدۋىلى

Unlilarning imlosi jadvali: ئو ۇ

и согласных گ ك ي

O'qish Xatlar	imlo ramka	aloqasiz Ikkala tomon ham	harflar Chapda	Alohida
O	و			ئو و
U	ۇ			ۇ
ge	گ	گ	گ	گ
ke	ك	ك	ك	ك
ye	ي	ي	ي	ي

Birgalikda xatlarni o'qish	قوشۇپ ئوقۇش
گا گە گې گى گو گۇ كا كە كې كى كو كۇ يا يە يې يى يو يۇ ئاي ئوي ۇي يول تول پۇل بۇ تۇپ پول توك ئون ۇن ۇن گال گەپ بەگ باي پاي كان ئوت لاي تاي كانت يىل	

كتاپ هيناك بكەت ئىگە ئويۇن پولو ىگلەك توپ بەكە كالا كاللا گۇنا دۇكان دوپپا پولات پايدا ئوندان ئوكۇل ئونيال گيا ئاكا وُكا گويا يەتته كنو كانكى كي ين كاككۇك ئىپادە كتاپدان كانات كاپالەت كاپتال كۇپايە كپناك پۇرۇپكا لارۇپكا

Sozlar سۆزلەر

Oy		ئاي
katta aka		ئاكا
bu, bu		بۇ
chipta		بلەتبلەت
Hisob		دۇكان
Suhbat, nutq (so'zlar)		گەپ
ifoda		ئىپادە
Mavzu		ئىگە
Ikki		ئىككى
Qishloq		كەني
kitob		كتاپ
kino		كنو
keyin keyin		(ر) كيين
Klub		كۇلۇپ
Konki		كانكى
O'n		ئون
olov		ئوت
Yaxshi		ئوبدان
In'ektsiya		ئوكۇل
pul		پۇل
oyoq (pastki qism)		پۇت
palov		پولو
to'p		توپ
U(u)		ۇ
un		ۇن
uka		ۇكا
Yo'l		يول

Yetti Yil Shisha, oyna			يەتتە يىل ەينەك

Mashq qilish پ مەشق1

توۋەندىكى ھەرپلارنى تونۇپ، تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىڭلار

1 quyidagi harflarni to'g'ri o'qing va talaffuz qiling alifbo.

ئو ۇ گ ك ي و ۇ و ۇ
گ گ گ ك ك ك ي ي ي ي

تاۋۇشلارنى پەرقلەنتۇرۈڭلار.

2 tovushlar orasidagi farqni ko'rsating

ئا - ئە- ې- ئى   ئى - ې - ە - ئا
ئا - ئو   ۇ-ئى   ئى-ۇ
گ-ك   د-ت   ن-ل
با بە بې بى بو بۇ
پا پەپې پى پو پۇ
دا دە دې دى دو دۇ
تا تە تې تى تو تۇ
نا نە نې نى نو نۇ
لا لە لې لى لو لۇ

گا گە گې گى گو گۇ
كا كە كې كى كو كۇ
يا يە يې يى يو يۇ
ئاي-ەي ئوي-ۇي توي-تۇي
ئون-ۇن ئوت-ۇت بۇ-ۇ
پول-پۇل پوك-پۇك ئوتۇن-ئوبۇن
دوك-توك گال- گول تول-تۇل
ئاكا-ۇكا ئوتنا-ئويلا پايدا- پەيدا
ئوندان-ئوكيان كىپەك-يىپەك پىلەك-ەگلەك

ەينەك-پەينەك پالەك-پەلەك پىلەك-لەگلەك

توغرا ئوقۇشنىمەشق قىلىڭلار

3. To'g'ri o'qishga mashq qiling

ئاددى بىللا دوپپا كاككۇك توننا يەتتە پەللا يەﷲ نەللى يوللا گوللا
ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار

4 .O'qing va tarjima qiling

ئاي يىل ۇ نۇ ئون ۇن يول پۇل ئوكۇل تۇپ
كىتاپ كىنو كې يىن ئويۇن ئوندان پولو بې لەت
كۇلۇپ ئاكا-ۇكا ئىككى يەتتە ھىنەك ئىگە
ئىككى بىنا ئوبدان بالا يەتتۆ كىتاپ ئوبدان كىنو
ئاتا-ئانا ئون ئىككى ئاي ئون يەتتە دانا بې لەت
ئون ئالتە ئات بۇ ئوبدان بالا كىتاپ نەدە؟
ې غىزچە تەرجىمە قىلىڭلار

Uyg‘ur tiliga og'zaki tarjima qiling

Ota-onalar, aka-ukalar, yaxshi, bola, ikkita bino, o'n ikki, o'n olti + o'n etti, o'n ikki chiptalar, o'n ikki oy, olti yil, o'n etti kitob, ikkita ot, yaxshi film, o'n to'p, olti oila, ikki oy, olti oy, oddiy reja.

Dars 4.

تۆرتىنچى دەرس

I .Unli tovushlar: «ۆ ۈ»

Undoshlar: «ج چ ش»

[o] ۆ

Ovoz chiqarganda «ۆ» jag'ning pastki qismi pastga tushiriladi, lab labidagi unli talaffuz qilinadi. Til biroz oldinga chiqib turadi va tilning uchi deyarli pastki tishlarga tegadi. Og'iz biroz ochilgan, lablar siqilgan va yumaloqlangan. Boshqacha qilib aytganda, xuddi shunday talaffuz qiling «ئې» , faqat lablar farqi bilan o'rab olmoq.

[u] ۈ

Ovoz chiqarganda «ۈ» lablar biroz cho'zilib labiy, unli tovush chiqaradi. Tilning yuzasi biroz oldinga chiqib turadi, uchi pastki tishga yaqinlashadi, lekin ularga tegmaydi, og'iz qachon ham ko'proq ochib beradi «ۆ» , lablar aylana shaklini oladi.

[je] ج

Ovoz «ج» tilning o'rtasidan boshlanadi. Qo'ng'iroq ovozi eshitiladi. Talaffuz qilganda tilning yuzasi yuqoriga ko'tariladi qattiq tanglayning pastki qismi, yo'lni bosib o'tib, til yuzasi bo'ylab siljiydi, ovoz kordlarini tebranadi. [qe] چ

tovush «چ» tilning o'rtasidan kar sifatida talaffuz qilingan, varyvny, shkpiy ovozi. Talaffuz qilganda «چ» ovoz organlari ham joylashgan «چ» vokal kordlari titraydigan yagona farq bilan.

[xe] ش

Ovoz«ش» tilning o'rtasidan zerikarli, xirillagan tovush bilan talaffuz qilinadi. Tilning orqa qismi yuqoriga ko'tarilib, alveolalarga

qattiq tanglayga yaqinlashadi. Havo oqimi tilning orqa qismi va alveolalarning qattiq tanglayi orasidagi bo'shliqdan siljiydi.. Vokal kordlari tebranmaydi. «چ» «ج» تاۋۇش ۉزۇك بىلەن «ۉ» «ۆ» تاۋۇش سوزۇق «ش» يېزىش جەۋىلى

Unlilarning imlosi jadvali « ۆ ۉ»

va undoshlar « ج چ ش»

Xatni o'qish	Yozish o'ngda	qo'shilish paytida ikkala tomonda	harflar oleva	Alohida
O	ۆ			ۆ
U	ۉ			ۉ
je	ج	ئجئ	جئ	ج
qe	چ	ئچئ	چئ	چ
xe	ش	ئشئ	شئ	ش

Birgalikda xatlarni o'qish. قوشۇپ ئوقۇش

جا جە جې جى جو جۉ جۆ جۇ

چا چە چې چى چو چۉ چۆ چۇ

شا شە شې شى شو شۇ شۆ شۉ

ئاش ۆي كوش گۆش تۆش كۆل چۆل ئىش چىش

كۉن چەك بەش ئىشچى ئىشچەن ئىشلەش ئچىش

تىجەش ۆتنە چۆجە ۆشكە ۆدەك گۉدۉك

چۆللىك جىگدە جەينەك چەينەك

چۆگۉن چاچان كۆينەك ئىشتان

چىلەك چايدان چىنە چوكا

چىلان شەپكە چوتكل كۆچۉش

چۆكۉش تۆگە ئىغىك تۇلكە

ئۇيناش يىيىش چۆچەك بۉگۉن

ەتە ۆگۉن تۉنۉگۉن تولداش

شەنبە يەكشەنبە چەيشەنبە ۉگىنىش

ئىشلىتىش چىلىشىش جىن-شەيتان جىنلىيەت

Sozlar	سۆزلەر .
Ovqat	ئاش.
Besh	باش .
Bugun	بۇگۉن .
Go'sht	گۆش.
gul	گۉل .

Ish	ئىش .
mehnatsevar	ئىشچان.
ish	ئىشلەش.
ishchi	ئىشچى .
Shimlar	ئىشتان.
joy	جاي .
Kichik	كىچىك.
Juda ko'p.	كۆپ .
Quvvat	كۈچ.
Kun	كۇن .
ko'ylak.	كۆينەك.
O'ynang	ۆينەش.
Payshanba	شەيشەنبە.
Choy	شاي.
termos	چايدان.
choynak	چۆگۈن.
tish .	چىش .
Uyqu	چۇش.
chelak .	چېلەك.
Chop.	چوكا .
Cho'tkasi.	چوتكا.
Chapan	چاپان.
kecha ..	تۇنۈگۈن.
To'rt	تۆت
Shanba	شەنبە.
o'rtoq.	يولداش
yakshanba	يەكشەنبە .
yemoq .	يېيىش
Uch .	ۈچ
Uy.	ۆي
indinga .	ۆگۈن
o'rganish..	ۈگىنىش .
دەرسخانىدا ئىشلىتىلىدىغان سۆزلەر مېنىڭ تەلەپپۇزۈمغا دىققەت قىلىڭلار!	
Sizning talaffuzingizga e'tibor bering.	

Mendan keyin o'qing .	ماڭا ەگەشىپ ئوقۇڭلار!

Mashq qilish مەشق

:تۆۋەندىكى ھەرپلەر تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىڭلەر

Quyidagi harflarni to'g'ri o'qing va talaffuz qiling alifbo

ۆ ۆ ۆ ئۆ ۆ ۆ چ چى چ چ
ج جئ ج ش ش ش ش

:2 - تاۋۇشلارنى پەرقلاندۇرۇڭلار -

Tovushlarning farqini ko'rsating :

ئا - ئە ئو - ئۇ ئو - ئۆ
ې -ئى ئۆ - ئۆ ئۇ-ئۆ
ئە- ئۆ - ئۆ ئا-ئو-ئۇ
ئو-ئۇ- ئۆ-ئۆ ئا-ئە-ې-ئى
د-ت گ-ك ب-پ

ش-ي ج-چ ن-ل

جا چا شا جە چە شە جې شې چې جى چى شى جو چو شو جۇ چۇ شۇ جۆ چۆ شۆ جۆ چۆ شۆ ئاش - ەش تاش -
اپ-ياپ چال-چان چاي-جاي ئوي-ۆي ئوت-ئۆت ئۇن-ئۆن ئۆچ-ئۆچ پۆپ-بۆپ كۆل-كۆل كۆچ-كۆچ كۆپ-كۆپ گۆل-كۆل ئىچىش-ئىچىش ئىشلەش- چىشلەش يىيىش-يىيىش پلەك-چلەك چىكىت-چىكىت چلا-چانا چولا-جولا ئۆگۆن-چۆگۆن ئۆچۆش-كۆچۆش چېلش-چېنش ئويناش-ئىچىلىش-چىنشيلاش شابال-شەبل چىلىش-چىنش ئويناش-ئويلاش شابال-شەبل ئۆگنش-ئۆگتش چەيندك-جەيندك چۆكۆش-كۆكۆش چىكش-جىكش چۆچۆك-كۆچۆك چۆنتەك-چۆنەك چلەك-تلەك

تۇلكە- كۇلكە شەپە-كەپە ۆنلۆك-كۆنلۇك

ۆشكە-ۆپكە كىچىك-كي چىك

3تو غرا ئوقىشنى مەشق قىلىڭلار

To'g'ri o'qishga mashq qiling:

جاللات جىددى جەننەت چىللا چىلله چۆللۈك گۆللۈك گۇللاش گۆللەش شىددەت تىللا ەللىك مللەي

O'qing va tarjima qiling:

:وقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار 4

ئىش ئىشچەن ئىشلەش چىش جاي ۆي ئىشچى ئاغ كۆن گۆش گۆل كۆپ كۆچ بۆگۆن تۆپ ۆچ ەنە ۆگۆن چاي چاپان كۆينەك بەش تۆنۆگۆن چۆگۆن چايدان ۇچ ئىشچى چىلەك بەش چايدان ئۇبدان جاي ئىشچان بالا چاي چۆگۆن ئىش كۆپ كۆچ كۆپ ۆگىنىش كىچىك چىلەك ، بۇ ئىشچەن بالا، ەتە ئىش كۆپ بۆگۆن يەكشەنبە

:ي غىزچە تەرجىمە قىلىڭلار5

Uyg‘ur tiliga og'zaki tarjima qiling:

to'rt ishchi, yaxshi joy, beshta termos, o'n kun, o'n besh kun, oddiy ish, kichkina choynak, ko'p qilish kerak, bugun shanba, ertaga yakshanba, kecha edi yakshanba.

هەرپ ۋە سۆزلەرنى كۆچىرىپ يې زىڭ6

Harflar va so'zlarni o'zgartiring:

Quyidagi harflarning yozilishini o'rganing «گ ك ي ج چ» so'zning boshida, o'rtasida va oxirida naqshga muvofiq. Har bir harf uchun alohida ikkita misol keltiring:

چىلەك	چ	بۆك، ۆتۇك	ك	گۆل،گۆش	گ
ئىشچان	چ	ياش، يول	ي	ۆلگە	گ
ئىلىچ	چ	ئۇكيان	ي	بەگ، ەگ	گ
ئاشتا ، ناشا	ش	ئاي، تاي	ي	كۆل، كۆپ	ك
ئىشتا	ش	جاللات، جالال	ج	ئىككى	ك
ئىش	ش	ئۇلجا	ج	ئىلىك، تىك	ك

بەشىنچى دەرس

Dars 5.

1. Bir qatorda so'zlarni tire qo'yish qoidalari. 2. Undosh tovushlar:" س ، ز ، ر ، م ، ڭ"

Bir qatorda so'zlarni o'rash qoidasi: قۇركۆچۈرۈش قائىدىسى -1

1) 1) ko'p so'zli so'z bo 'g' bilan o'ralgan. Agar, masalan, ikki bo'g'inli so'zni o'rash kerak bo'lsa, unda birinchi bo 'g'in saqlanadi va keyingisi keyingi qatorga o'raladi.. Masalan: so'z

يەكشەنبە – Yakshanba kuni shunday qoldirildi يەك ، شەنبە keyingi qatorga o'raladi. Yoki –يەكشەن ، a بە keyingi qatorga o'tadi. Ammo siz yozolmaysiz- ي aەكشەنبە keyingi qatorga o'raladi.

Bir bo'g'inli so'zlarni boshqa qismga o'tkazib bo'lmaydi, uni ikki qismga ajratadi.

Masalan: دوست دەرس

Undoshlar: " ڭ ، م ، ر ، ز ، س" تاۋۇش ئۈزۈك -2

[se] س

Xat «س » til uchidan xira, siljigan tovushda talaffuz qilinadi. Talaffuz qilganda tilning uchi yuqori tishlarga yaqinlashib oldinga qarab chiqib turadi, havo oqimi til uchi va tishlar orasidagi tor bo'shliqdan siljiydi, tovush paychalari tebranmaydi..

[ze] ز

Ovoz « ز » til uchidan jarangdor, sirg'aluvchi tovushda talaffuz qilinadi. Ovoz organlari xuddi shu tarzda joylashgan « س » , yagona farq shundaki, tovush paychalarining tebranishi.

[re] ر

Tovush «ر » til uchi bilan talaffuz qilingan, titraydigan tovushlar. Tilning uchi yuqoriga ko'tarilib, qattiq tanglayning old qismiga yaqinlashadi, havo oqimi tilning uchiga urilib, uni titroq holatiga keltiradi. Vokal kordlari titraydi. [me] م

Tovush « م » labial, burun tovushlari. Talaffuz qilinayotganda lablar qattiq bosiladi, havo oqimi burun bo'shlig'idan chiqadi, ovoz kordlari tebranadi..

[nge] ڭ

Tovush « ڭ » burun tovushlari bilan tilning Tomiridan talaffuz qilinadi. Talaffuz qilganda, til Tomiri yuzi ko'tarilib, yumshoq tanglayga tegadi, havo oqimi burun bo'shlig'i, ovoz kordlari orqali chiqadi. tebranish.

ئۈزۈك تاۋۇش «س ، ز ، ر ، م ، ڭ » لارنى يېزگىش
جەدۋىلى

Undoshlarning imlosi jadvali: « س ، ز ، ر ، م ، ڭ »

Xatni o'qish	Maktubni biriktirganda yozish			Alohida
	O'ngda	Ikkala tomon ham	chap	
Se	سـ-	-سـ-	-س	س
Ze	ز-			ز
Re	ر-			ر

Me	مـ-	-ـمـ-	-ـم	م
Nge	ڭـ-	-ـڭـ-	-ـڭ	ڭ

Birgalikda xatlarni o'qish. قوشۇپ وقۇش

سا سە سې سى سو سۇ سۆ سۈ زا زە زې زى زو زۇ زۆ زۈ را رە رې رى رو رۇ رۆ رۈ ما مە مې مى مو مۇ مۆ مۈ ئاڭ ئەڭ ئېڭ ئىڭ ئوڭ ئۇڭ ئۆڭ ئۈڭ
سول ساز سۆز سىز بىز سەن مەن مۇز يۈز دەرس راست ئاز كۆز بىر بور بار بەر سۇ جەڭ چوڭ كىم ئۆزەم ئۆزەڭ ئۆزىڭىز ئۆزى سىلەر سېمىز سېتكا سائەت رەسىم رازى راسا ئوڭاي ئاسان مۈرە ئۇستاز شاگىرت ئادەم
مەكتەپ مەجلىس جۈمە مىجەز سەككىز ماركا ماجرا زۇكام ئاڭسىز جۈملە مېنىڭ سېنىڭ ئۇنىڭ بىزنىڭ دوسكا كادىر ئەسكەر دەپتەر چاپسان پارتا ئەمەس سىنىپ گېزىت ئەمگەك نىمە گۈرجەك يېڭى سەزگۈر تەكرار لۆڭگە جەڭچى پاكىز مۇئەللىم مەملىكەت كەمچىلىك پەيشەنبە ئىرادە مەنزىرە سەمىمي زىرائەت پارتىيە زىيالى ئىدارە سۈپۈرگە چارشەنبە دۈشەنبە پەيشەنبە شەنبە يەكشەنبە.

Sozlar.	سۆزلەر
Kam	ئاز
Shax	ئادەم
u yerda (bor)	بار
biz	بىز
Bittasi	بىر
bir bo‘r	بور
Dars.	دەرس
Qora taxta	دوسكا
Do'stim	دوست
Dafta	دەپتەر
Газета	گېزىت
Skapula	گۈرجەك
Muassa	ئىدارە
Juma	جۈمە
Askar	جەڭچى
Ko'zlar	كۆز

Kim?ا	كىم
Kadr	كادىر
Sochiq	لۆڭگە
Men	مەن
Maktab	مەكتەپ
O'qituvchi	مۇئەللىم
O'quv materiali	ماتېرىيال
To'plam	مەجلىس.
Oson	ئوڭاي
Yuk	پارتىيە
Toza	پاكىز
Stol	پارتا
Rasm	رەسىم
Radio	رادىي
Sen	سەن
Siz	سىز
Sizlar	سىلەر
Suv	سۇ
Siyoh	سىيا
Samimiy	سەمىمى
Qayta takrorlash	تەكرار
Katta	چوڭ
Ustoz (o'qituvchi)	ئۇستاز
Ular	ئۇلار
Yuz	يۈز
Yangi	يېڭى

دەرسخانىدا ئىشلىتىدىغان سۆزلەر

Auditoriyada ishlatiladigan so’zlar.

Siz o'qidingiz! سىز ئوقۇڭ!

Siz (hamma narsa) o'qing! سىلەر ئوقۇڭلار!

Qayta o'qing! يەنە بىر قېتىم ئوقۇڭلار!

Mashq qilish. مەشق

1 - تۆۋەندىكى ھەرپلەرنى تونۇپ ، تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىڭلار:

Quyidagi alifbo harflarini to'g'ri o'qing va talaffuz qiling!

ز س
ڭ م

Tovushlarning farqini ko'rsating: تاۋۇشلارنى پەرقلەندۈرۈڭلار:

ئاز-ئەز ئالڭ-ئەڭ ئاس-ئەس
رام-رەم بار-بەر ئادەم-ئالەم
سال-سەل ساز-سەز سان-سەن
مەيدان-چايدان سەپرا-سەپلە ئەسلە-ئەسلا
سوز-سۆز ئوڭ-ئۆڭ بور-بۇر
كۆز-كۈز تۇز-تۈز ئۆس-ئۈس
مۆرە-مەرە مۆرە-مۈرە مۆڭ-مۈڭ
ئەمەن-ئەمەل مەپە-كەپە مەنسۇپ-مەنسەپ
زايا-ساتا زەي-سەي مەيىن-مەيل
زىيابەت-زىيارەت ئاگسىز-ئەنسىز

3-توغرا ئوقۇشنى مەشق قىلىڭلار:

To'g'ri o'qishga mashq qiling:

ماددا مەددە مىللى زەررە زەررىچە مىللەت ئامما ئەمما ساددا سەللە سەرراپ سەككىز سەككىزىنچى رەسسام رەددىيە يەككە زىننەت .

O'qing va tarjima qiling: 4- ئوقۇڭ تەرجىمە قىلىڭلار:

ئاددى ئادەم نىمە ئىش يېڭى گېزىت چوڭ دوسكا بەش سائەت ئوبدان
دوست ئوگاي ئىش بىر مۇئەللىم يېڭى جەڭچى تۆت دوست يۈز دەپتەر.

Muloqot 5- سۆزلىشىش

-بۇ كىتاپ- بۇ نىمە؟
-بۇ دەپتەر- بۇ نىمە؟
-بۇ گېزىت- بۇ نىمە؟
-بۇ لوگگە- بۇ نىمە؟
-ئۇ ئىشچى- ئۇ كىم؟
-ئۇ جەڭچى- ئۇ كىم؟
-ئۇ مۇئەللىم- ئۇ كىم؟

6-تۆۋەندىكى سۆزلەرنى ئىشلىتىپ سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار:

Quyidagi so'zlardan foydalanib, savollarga javob bering:

(بۇ نىمە؟ (بور ، دوسكا ، كۆز ، پارتا ، رەسىم ، چاپان
(ئۇ كىم؟ (ئىشچى ، مۇئەللىم ، جەڭچى ، كادىر

7-تەرجىمە قىلىڭلار:

Uyg‘ur tiliga tarjima qiling:

1. Bu daftar. 2. Bu kitob. 3. Bu gazeta. 4. Bu sochiq. 5. Daftar qayerda? 6. U kim? 7. Men ishchiman. 8. Siz kadrlar ishchisiz. 9. U o'qituvchi. 10. Ular jangchilar.

8-ھەرپ ۋە سۆزلەرنى كۆچۈرۈپ يېزىڭلار:

Ushbu Darsaning harflari va so'zlarini yozishda mashq qiling.

Dars 6 التىنچى دەرس

1. tasnif Uyg‘ur unlilari.

2. Undosh tovushlar va « ق، غ، خ،ھھ،، ۋ »

Uyg‘ur tilidagi unli tovushlarning tasnifi.

1 سوزۇق تاۋوشلارنىڭ ۋلونوشى:

Uyg‘ur unlilarini uchta asosiy belgi bo'yicha tasniflash mumkin:

1 tilning holati bo'yicha, oldinga: ۇ. ۈ. ە. orqa : ۇ. و. ا. Befarq : ى. ې. ;

2 labda tutilish darajasiga ko'ra, labial: ۇ. و. ۈ. ۆ . nonlabial : ى. ې. ە. ا.

3 og'iz ochilishi yoki qoshning ko'tarilish darajasiga ko'ra, keng: ە. ا.

Tor : ۆ. و. ې. ۈ. ۇ. ى.

Undoshlar (қе) (ق) ۈزۈك تاۋۇش

Tovush “ ق ” uvuladan, portlovchi tovushlar bilan talaffuz qilingan. Talaffuz qilganda tilning orqa tomoni yuqoriga ko'tarilib, tilga tegib turadi. Ularning orasidan yorilgan havo oqimi tovushlarni hosil qiladi « ق ». ovoz kordlari tebranmaydi.

« оғе » " غ "

Tovush “ غ “uvuladan tovushli, sirg'aluvchi tovushlar bilan talaffuz qilinadi. Talaffuz qilganda tilning orqa tomoni yuqoriga ko'tarilib, tilga yaqinlashadi, havo oqimi tor bo'shliqdan o'tib, tovush paychalarini tebranadi..

« he » "خ"

Tovush " خ" uvuladan kar, siljigan tovushlarda talaffuz qilinadi. Vokal organlari xuddi shu tarzda joylashgan " غ" yagona farq bu tovushlar " خ " kar.

« he » " ھ "

Tovush " ھ " guttural, sust, toymasin tovushlar. Talaffuz qilganda gırtlak mushaklari qisqaradi, havo oqimi halqum devorlari bo'ylab siljiydi. Bog'lanishlar tebranmaydi.

« we » ۋ " "

Tovush " ۋ " labiodental, sirg'aluvchi sonor tovushlar bilan talaffuz qilinadi. Talaffuz qilganda " ۋ " yuqori tishlar va tor bo'shliqni kesib tashlaydi, ular orqali havo oqimi siljiydi, ovoz kordlari tebranadi. pastki lab yopilgan

ۇزۇك تاۋۇش " ق . غ. خ. ھ. ۋ. " نى يېزىش جەدۋىلى .

وقۇغۇچى وقۇتقۇچى قېرىنداش ساۋاقداش

ورۇندىۇق ھىچقانداق ھونەرۋەن دىخانچىلىق

داغدۇغا قوڭغىراق قاراڭغۇ دەرسخانا

Sozlar. سۆزلەر.

Oq	س	
Bayroq	ى	اق
Tomoshabinlar	ى	بايراق
Dehqon	ى	دەرسخانا
odamlar	ى	درخاز
Xat	ى	خەلق
Ish	ى	خەت
Kabinet	ى	خىزمەت
lug'at	ى	ىشخانا
O'qituvchi	ى	لۇغەت
O'quvchi	ى	وقوغۇچى
Kafedra	ى	وروندىق
pichoq	ى	پىچاق
Chiroq	ى	چىراق
Hamkasb	ى	ساۋاتداش
amaliyotchi		
ajoyib	س	ۇلۇغ
vaqt	ى	ۋاقت
vatan	ى	ۋەتان
yo'q	ر	ياق
Yo'q	س	يوق
yaxshi	س	ياخشى
arzon	ى	ياتاق
mehmonxona		
xat	ى	هارپ
ob-havo	ى	هاۋا
Turli xil	ا	هەرخىل

hech narsa	ا	هچنمه
yo'q	ا	هچکم
dangasa odam	سبی	هورۆن
qo'l	ی	قول
qora	س	قارا

O'qish Xatlar	Xatni biriktirganda yozish			Alohida
	o'ngda	Ikkala tomon ham	Chapda	
Ke	ق	ق	ق	ق
оғе	غ	غ	غ	غ
he	خ	خ	خ	خ
He	ھ	ھ	ھ	ھ
we	ۋ			ۋ

Birgalikda xatlarni o'qish. قا قە قې قى قو قۇ قوشۇپ وقۇش

غا غە غې غى غو غۇ

خا خە خې خى خو خۇ

ھا ھە ھې ھى ھو ھۇ

ۋا ۋە ۋې ۋى ۋو ۋۇ ۋۆ ۋۈ

اق باق ياق چاق قاق يوق توق توق قورق قارا

غار غاز باغ تاغ چاغ تۇغ دۇغ قول غگل

خەلق پەرق شەرق نەق ھەزپ ھەق غەرپ

قانچە ۋاقىت تاقەت قوغۇن تولۇق ۇلۇخ بايراق

ۋەكىل ھاۋا چارۋا ھەرخىل ھچكىم ۋاراق ياخشى غايە غەيرەت زاۋۇت خوراز ھورۇن.

Eshituvchi so'zlar va iboralar

To'g'ri o'qing! توغرا وقۈگلار!

Noto'g'ri takrorlash! توغرامەس، باشتىن وقۈڭ!

Noto'g'ri takrorlash! ۈنلۈك وقۈڭ!

Birgalikda o'qing! قوشۈپ وقۈڭ!

Mashq qilish. مەشق.

تۆۋەندىگى ھەرپلەرنى تونۈپ، تەلەپپوز قىلىشنى مەشق قىلىڭلار

ق غ خ ھ ۋ

Farqlarini ko'rsating: تاۋۇشلارنى پەرقلەندۈراڭلار:

كان - قەن كار - قار گاج - قاچ گوي - قوي كىر - قىر كالا - قالا كامال - قامال كاۋا - قاۋا قادىر – كادىر كاشك – قالاق كەپلا – قاپلا كېلىن – قېلىق كېرىش – قېرىش كېزىك – قىزىق كېيىن – قېيىن كىچىك – قىچىق كىرىم – قىرىم كىيىك – قىيىق كىمە – قىما كولوپ –قولوپ قار – غار قول – غول چاق – چاغ ياق - ياغ خالات - ھالات خامان – ھامان خېمىر – ھىمىر خوپتار – ھوشيار
To'g'ri o'qing: توغرا وقوشنى مەشق قىلىڭلار:

قاسساپ قاتتىق قىممەت خوددى خوشاللىق غۇللۇق
ھاللىق ھاممال ھىسسى ھىسسىيات ھاققانى ھۇددە ھۇكۇمەت
ھىكايە ھەييار ھوجقەت.

Xatni to'g'ri o'qishga mashq qiling “ ى” توغرا وقوڭلار:
ىبارات ىدارە ىدىيە ىگىز ىكىللىك ىخچەم ىككى ىلگىرى ىلىم
ىللىق ىڭىش ىپتىداى ىرىمچىك ىسىم ىكلىت ىسسىق
ىسىش ىقتىسات ىتتىك ىزجىلىق.

Muloqot: سۆزلىشىش:

بو كىتاپمو ؟	ھە بو كىتاپ .
بو قانداق كىتاپ؟	نو يېڭو كىتاپ.
سىز وقۇتغۇچىمو؟	ھەە مەن وقۇتغۇچى.
سىز وقۇغۇچىمو؟	ھەە مەن وقۇغۇچى .
تاخشىموسىز؟	رەىمەتم ياخشىموسىز!
سىز وقۇغۇچىمو؟	ھەە مەن وقۇغۇچى.
ىسمىڭىز ىنمە ؟	ىسمىم ازات .
Sozlar.	مەشقتىكى سۆزلەر.
Shubhali zarracha - mu	مو
Ha	ھە
Salom	ياخشىموسىز
Sizning	سىزنىڭ
Sizning ismingiz	سىزنىڭ ىسمىڭىز
Ismim	ىسمىم
بو ىنمە؟ و ىنمە؟	جاۋاپ بېرىڭلار:

Tarjima qiling : تەرجىمە قىلىڭلار:

Nima bu ? bu gazetalar. Men talabaman. Ismingiz nima ? u o'qituvchi.

Anavi ? Ismim . bu kitob? Siz talabasizmi? bu sinfmi?

Bu qog'ozmi? bu yotoqxona.

Dars 7.

يەتتىنچى دەرس

1. Alfavitdagi undoshlarni o'qish.
2. Ajratuvchi (qattiq) belgidan foydalanish
3. undoshlarni tovushli va unsizlarga ajratish
4. Tovushi undoshlari « ژ ۋ »

Alfavitdagi undoshlarni o'qish.

Alfavitdagi undoshlarni talaffuz qilganda (yoki alohida) unli mavjud tovush, «э» Masalan: «бэ», «тэ» и т.к. Biroq, so'zda undoshlar tovushи qo'shimcha unlini yo'qotish tovush «э», sof deb e'lon qilindi. Masalan:

ب س د گ ج ك ن پ چ ت ۋ ش ي

ز غ ھ ق ژ م ل ۇ ر ڭ

Yuqoridagi harflar alohida-alohida bo'lib talaffuz qilinadi:

بې سې دې گې جې نې پې چې ۋې شې يې　　　　زې غې ھې قې ژې مې لې فې

رې

Bo'linish (qattiq) imzo

Bir unlini alohida o'qish uchun tovusha keyingi bo‘g‘ina avvalgisidan bo‘g‘ina ajratuvchi belgi qo'yilgan. Masalan:

تەلئەن ، سەنئەت ، ھەيئەت ، سۈنئى ، قەلئە

مەسئول ، ئىنئام ، رىئايە تەبىئەت ، بىئارام ، زىرائەت.

Undoshlarning bo'linishi

Tovushsiz tovushlar va ovoz kordlari tebranishining mavjudligi ikki turga bo'linadi: ovozli kord vibratsiyali ovozli undoshlar.:

ۇ ، خ ، ك ، پ ، چ ، س ، ت ، ش ، ھ، ق.

Vokal simini tebranishsiz kar odamlar:

ب ، د ، گ ، ج ، ل ، م ، ن ، ر ، ۋ، ي ، ز ، غ ، ژ ، ڭ.

Undoshlar tovushи « ژ . ۇ».

[fe] ۋ

Tovush «ۇ» labiodental, kar, toymasin tovushlarni talaffuz qiladi. Talaffuz qilganda «ۇ» pastki lab yuqori tishlarga tegsa, havo oqimi ular orasidagi tor bo'shliqdan siljiydi. Ovoz simlari tebranmaydi.

[ze] ژ

Tovush «ژ"Tilning orqa tomoni old tomondan tovushli, siljigan tovushlar bilan talaffuz qilinadi. Talaffuz qilganda «ژ» ovoz organlari xuddi shu tarzda joylashgan «ش» , faqat bitta farq bilan

«ژ» karlarga qarshi ovoz chiqarib

Undoshlarning imlosi jadvali: « ژ ف ه»

O'qish harflar	Xatni biriktirganda yozish			Alohida
	O'ng ikkala tomon	O'ng ikkala tomon	Chapda	
fe	ىف	نفا	فا	ف
ze	ىژ			ژ

Birgalikda xatlarni o'qish.

ئقوشۇپ ئوقۇش
ژىن ژىت ئۈژمە پارىژ ژورنال گاژ-گۇژ ۋاژ-ۋۇژ پىژىلداش
گىژىلداش بۇرژۇئارىيە فاشىست فاشىزىم فېئودال
فېئودالىزىم فىرما فيۋرال فوند فونيتگا
فونيما فورمۇلا مورفولوگىيە فىلىم ئافرىقا فابرىگا
ئاگۇ لتيت گافيدىرا نونتان تيليمۆن

Sozlar سۆزلەر

Keyin ئاۋۇ
Afrika ئافرىقا
Burjua بۆرژۆئازىيە
Strategiya ئىستىراتېگىيە
Old فرونت
fevral فيۋرال
Fakultet فاكۆلتېت
Fonetika فونېتىكا
Film فىلىم
Ferma فورما
Fosfor فابرىكا
Bo'lim كافېدىرا
Morfologiya مورفولوگىيە
Tut daraxti ئۈژمە

Jurnal دورنال

Auditoriyada ishlatiladigan so’zlar.
O'quv qo'llanmalarini oching. كىتۋىلارنى گېچىڭلار
Yopmoq darsliklar. كىتۋىلارنى يېپىڭلار

Mashq qilish ماشق

1-تۆۋەندىكى ھەرپلەرنى توغرا، تەلەپپۇز قىلىشنى مەشق قىلىڭلار:

Quyidagi harflarni to'g'ri talaffuz qiling:

ف . ۋ . ىۆ . ژ . ىژ . ىف

Tarjima qiling va yoddan o'rganing:

2- تەرجىمە قىلىڭلار ۋە يادلىۋېلىڭلار:

بىر ئىككى ئۈچ تۆت بەش ئالتە يەتتە سەككىز توققۇز ئون
ئونبىر ئون ئىككى ئونئۈچ ئون تۆت ئونبەش ئون ئالتە ئو ن
يە تتە ئو ن سەككىز ئونتوققۇز يگىرمە . ئو تتۇز قىرىق
ئە للىك ئاتمىشى يە تمىشى سەكسە ن توقسە ن يۈز
دۈشەنبە سەيشە نبە چارشە نبە پە يشە نبە جۈمە شە نبە يەكشە نبە

Muloqot: 3- سۆزلىشىش:

- بۇ كىتاپمۇ؟

- ىمە ئە ، بۇكىتا پ .

- ئا ۋۇ ژورخالمۇ؟
- ياق ، ئۇ ژورنال ئەمە س ، كىتاپ.
- ئۇ ئو تۇ تقۇچىمۇ؟
- يا ق، ئۇ ئو قۇتقۇچى ئە مە س ، ئوقۇنۇچى.
- بۇ زالمۇ؟
- ياق، بۇ زال ئەمەس، تاماقخانا
- ئاۋۇ ئىشخانىمۇ؟
- ياق، ئىشخانا ئەمەس، دارسخاخا
- بۇ 3-يىللىق رۇس گۇرۇپپىمۇ؟
- ياق، بۇ 2-يىللىق ئۆزبەك گۇرۇپپا
- سىز قايسى گۇرۇپپىدا؟
- مەن 2-يىللىق ئۆزبەك گۇ رۇپپىدا.

4- بولۇشاۋۇق ۋە ئىنكار شەكىل بىلەن جاۋاپ بېرىڭلار:

Savollarga ijobiy va salbiy javob bering:

1.بۇكىتا پمۇ؟ (گېزىتمۇ، دەپتەرمۇ، قەلەممۇ)
2.سزلۇقۇفۇجىمۇ؟ (ئوقۇ قۇقۇچىمو . ئىشچىمۇ، كادىرمۇ)
3.بۇ ئىشخانىمۇ؟ (دارىسخانىمۇ . زالمۇ، ياتاقمۇ)
4.بۇ قايسى سىنىپ؟
5.سز قاتسى بسنىپتا؟

5_ته رجىمه قىلىڭلار:

Tarjima qiling:

Qora qalam, qizil qalam, yangi jurnal, yangi film, uchta o'qituvchi, 24 ta talaba, yaxshi film, 30 ta stol, 60 ta stul, 39 kun, 12 ta qalam, 88 kishi.

6.جلراڭلىق ۋە جارڭسۇ ئۇزۇك تا ۋوشلا رن بىلىق پلڭلار:

Ovozli va ovozsiz undoshlar nima? tovushи.

Dars 8.

سەككىزىنچى دەرس.

1... Alifbo.

Uyg‘ur alifbosi. ۇيغۇر يېزغىڭ پلىپبەسى.

#	IPA	UEY	ULY	USY	UPNY	#	IPA	UEY	ULY	USY	UPNY
1	/ɑ/	ئا	A a	А а	A a	17	/q/	ق	Q q	Қ қ	Ķ ķ
2	/æ/	ئە	E e	Ә ә	Ə ə	18	/k/	ك	K k	К к	K k
3	/b/	ب	B b	Б б	B b	19	/g/	گ	G g	Г г	G g
4	/p/	پ	P p	П п	P p	20	/ŋ/	ڭ	Ng ng	Ң ң	Ng ng
5	/t/	ت	T t	Т т	T t	21	/l/	ل	L l	Л л	L l
6	/d͡ʒ/	ج	J j	Ж ж	J j	22	/m/	م	M m	М м	M m
7	/t͡ʃ/	چ	Ch ch	Ч ч	Q q	23	/n/	ن	N n	Н н	N n
8	/x/	خ	X x	Х х	H h	24	/h/	ھ	H h	Һ һ	Ḩ ḩ
9	/d/	د	D d	Д д	D d	25	/o/	ئو	O o	О о	O o
10	/r/	ر	R r	Р р	R r	26	/u/	ئۇ	U u	У у	U u
11	/z/	ز	Z z	З з	Z z	27	/ø/	ئۆ	Ö ö	Ө ө	Ɵ ɵ
12	/ʒ/	ژ	Zh zh	Ж ж	Ⱬ ⱬ	28	/y/	ئۈ	Ü ü	Ү ү	Ü ü
13	/s/	س	S s	С с	S s	29	/v/~/w/	ۋ	W w	В в	V v
14	/ʃ/	ش	Sh sh	Ш ш	X x	30	/e/	ئې	Ë ë	Е е	E e
15	/ʁ/	غ	Gh gh	Ғ ғ	Ƣ ƣ	31	/i/	ئى	I i	И и	I i
16	/f/	ف	F f	Ф ф	F f	32	/j/	ي	Y y	Й й	Y y

Sozlar.	سۆزلەر
Mening otam.	اتام
Mening onam	اپام
Mening Akam	اكام
Mening opam	هەدەم
Oshpaz	اشپەز
Doktor, shifokor	دوهتۇر
Xodim	هزمەتچى
Uka.	ىنىم
Sotuvchi	مال ساتقۇچى
a ... ‹(va siz, va bu)	چۇ
Mening shirin opam.	سىڭلىم
Солдат , боец.	ەسكەر
Yo'q, yo'q.	ەمەس

Auditoriya da ishlatiladigan so’zlar. دەرسئسەهندا ىشلىتىدىغەن سۇزلەر
Siz(so'zlarni o'qing) ! سىز سۇزلەرنى ۆقۇڭ
Siz(matnni o'qing)! سىز تېكستنى ۆقۇڭ
Siz(tarjima qilish)! سىز تەرجىمە قىلىڭ

Mashq qilish, مەشىق

Farqlarini ko'rsating: 1 تاۋۇز شلارنىپەرتلە ندۇرۇڭلار

داك لاك   داي لاې   داسا لاسا
غازى لازى   لاپقت   داسخۇت   رېمونت   كىمون
غاچ اچ   غۇچ ۇچ   غاز از   غار ار   قىل ىل
غەش ەش   غىزا ىزا   غودا ودا   غوزا وزا   غوغا وغا
غۇلا ۇلا   غۇۋا ۇۋا   غوزا وزا   غوغا وغا
غۇلا ۇلا   غۇۋا ۇۋا   غەزەل ەزەل   مائاش ەش   الاا الاا

توغرا ۇقۇشنى مەشىق قىلىڭلا

To'g'ri o'qishga mashq qiling:

كوللىكتىپ كوممۇنىزىم كوممۇنىست كومىسيون
كىلا ىسىك كاىسا باققال كاززاپ كەررە

Tarjima qiling:

.3 تەرخىمە قىلىڭلار

Men talaba emasman, lekin ishchiman. Men ishchiman, talaba emasman. Biz ishchilar emasmiz, lekin dehqonlarmiz. Birodar o'qituvchi emas, balki shifokor. Opam oshpaz emas, balki sotuvchi. Kichkina opa talaba emas, balki o'qituvchi.

4 تۇۋەندىكى جۇملىلەرنىسولا جلىاە رگەايلانىۇ رۇشلار

Men talaba emasman, lekin ishchiman. Men ishchiman, talaba emasman. Biz ishchilar emasmiz, lekin dehqonlarmiz. Birodar o'qituvchisi emas, balki tugatilishi mumkin. Opam oshpaz emas, balki sotuvchi. Kichkina opa talaba emas, balki o'qituvchi.

5 . تۇۋەنىكى ۇلكە بويىچە جاۋاپ بېرىڭلار

Rasmga muvofiq javob bering: بۇقاەلەممۇ؟ قېرىنداش بۇقەاەم ەمەس قېرىنداش

1) بۇكىتاپمۇ ؟ ۋورناج (1
2) ۇقۇغۇچىمۇ ؟ ۇقۇتۇچى (2
3) ۇلار دۇختۇرمۇ قەدەر (3
4) اۋۇ دارسخانىمۇ ؟ دارسخانا (4
5) ماۋۇپىتاومۇ؟ دارسخانا (5
6) اركىن اشپازمۇ؟ مال ساتقۇچى (6

Tarjima qiling:

Men talabaman: bobom o'qituvchidir. Onam kadr ishchisining ishlaydigan akasi. Katta opa shifokor. Kichik opa sotuvchi.

Mening ismim Ozod. Men Toshkent davlat universiteti sharq fakultetining xitoy bo'limi o'zbek guruhining 1-kurs talabasiman.

7 سۇزلىشىش

ۇلڭشەن

بۇيۇيغۇزچە

8 تېكىست بويىچە سۇزلىشىش پىلىپبەسى بېرىڭلار

Oldingi matndan foydalanib dialogni tuzing.

9ۇيغۇر تىلىدىكى مەريلەزىلچ ييزىقتلنا نەچچخىل شەكلى بار؟ ۇلارقلىيسلاز؟

Uyg‘ur alifbosi harflari imlosining necha turini ajrata olasiz.

Dars 9. توققۇزىنچى دەرس

تېكست Matn.

يولداش، ياخشىمۇسىز؟
ياخشىمۇسىز!
ئىسمىڭىز نىمە؟
ئىسمىم غالىپ!
فەمىلىڭىزچۇ؟
فەمىلەم – شاكىرۇۋ.
ئۇنىڭ ئىسمى –فەمىلىسى نىمە؟
ئۇنىڭ ئىسمى – فەمىلىسى روشەن ناسىرۇۋا.

* * *

يولداش غالىپ، سىز قەيەرلىك؟
مەن تاشكەنتلىك.
روشەن قەيەرلىك؟
روشەن نەمانگانلىك.
ئىرگەشچۇ؟
ئىرگەش چىمكەنتلىك.
ئەركىن قەيەرلىك؟
ئەركىن ئالمۇتىلىق.

* * *

يولداش بۇ نىمە؟
بۇ گېزىت.
بۇ نىمە گېزىت؟
بۇ ھەققەت گېزىتى.
ئۇ نىمە؟
ئۇ ژورنال.
ئۇ قايسى ژورنال؟
ئۇ رەسىملىك ژورنال.
ئاۋۇچۇ؟
ئۇ دەرسلىك كىتاپ.

* * *

سىز قايسى مەكتەپتە؟
مەن تاشدۇدا.
قايسى فاكولتېتتا؟
شەرق تىل فاكولتېتىدا.
قايسى كەسپتە؟
خىتاي تىلى كەسپىدە.

Sozlar	سۆزلەر
O'sha, o'sha.	ئاۋۇ
Birinchi sinf.	بىرىنچى سىنىپ
Birinchi.	بىرىنچى
Darslik	دەرسلىك .
Xitoy tili.	خىتاي تىلى
Ismim	ئىسمىم
Sening isming.	ئىسمىڭىز
Uning ismi.	ئىسمى
Familiyasi Ism	ئىسىم – فەمىلە
Mutaxassisligi	كەسپ
Familiya.	فەمىلە
mening familiyam	مېنىڭ فامىلىيەم
Familiyangiz.	فامىلىڭىز
Uning familiyasi	ۇنىڭ فامىلىيسى
Rasimliy jurnal	رەسىملىق ژۇرنال
Ravshan; aniq, tiniq	روشەن
Nosir	نادىر
Sinf.	سىنىپ
Toshkentlik.	تاشكەنتلىك
Uning	ۇنىڭ
Xitoy tili(ixtisosligi).	خىتاي تىلى(كەسپى).
Namangandan.	نەمنچگەننلىك،
Chimkentdan	چىمكەتلىك
ToshDSHU.	تاشدۇ
Birinchi kurs	بىررىنچى كۇرس
Golib; g'olib	غالىپ
(Sen) qayerdan?	(سەن) قەيەردىن
Shokir	شاككىر
Qaerda?	قەيردىنن

Erkin; ozod.	ەركىنلىك،ازات

دەرسخانىدا ئىشلىتىلىدىغان سۆزلەر

Tomoshabinlarning so’zlari va iboralari.

Siz doskaga chiqasiz! سىز دوسكىغا چىقىڭ!

Tinglash, yozish (diktant)! ئاڭلاپ يېزىڭلار!

Tinglash tarjimasi! ئاڭلاپ تەرجىمە قىلىڭلار!

Mashq qilish. مەشق

1- سۆز ئاخىرىدا كەلگان "ق" تاۋۇشىنى توغرا ئوقۇشنى مەشق قىلىڭلار:

Talaffuzingizni mashq qiling tovusha" ق " so'zning oxirida:

ناھەق ئويغاق ئوتلاق پۇرچاق پايپاق پۇتاق
چاتاق چىراق چوماق ساناق ساپاق سوراق سوزۇق
تارماق قارماق سۇلۇق تىنچىق تىنىق تاغاق
تاپشۇرۇق تاۋاق توساق توپاق تولۇق تىزىق تۇماق
تۆپراق توقماق توروق تۇرۇق شالاق ۋاراق
يانچۇق ياماق شاپىلاق يىرتىق يىراق يېنىق يايلاق

2- توغرا ئوقۇشنى مەشق قىلىڭلار:

To'g'ri talaffuz qilishni mashq qiling.

قىسسە قەرەللىك ئەقەللى ئەقىللىق ھەققانى ھەققانىيەت غوللۇق تەئەللۇق
تەقەززا ئۇدۇللۇق پۇللۇق پىششىق ئىششىق تەرەققى چوققا چاققان.

3- سۆزلىششنى مەشق قىلىڭلار:

Quyidagi iboralarni mashq qiling:

- يولداش، ئىسمىڭىز نىمە؟

- مېنىڭ ئىسمىم بەھرام.
- ئۇنىڭ ئىسمى نىمە؟
- ئۇنىڭ ئىسمى بەرنا.
- ئۇنىڭ ئىسمىچۇ؟
- ئۇنىڭ ئىسمى رەنا.
- بەرنا قەيەرلىك؟
- بۇخارالىق.
- رەنا قەيەرلىك؟
- تاشكەنتلىك.
- سىزچۇ؟
- مەن سەمەرقەنتلىك.

* * *

- بۇ نىمە؟
- بۇ گېزىت.
- بۇ قانداق گېزىت؟
- بۇ " ئوقۇتقۇچىلار" گېزىتى.
- ئاۋۇ قانداق ژورنال؟
- ئۇ رەسىملىك ژورنال.
- ماۋۇ يېڭى ژورنالمۇ؟
- ياق، بۇ يېڭى ژورنال ئەمەس، كونا ژورنال.

* * *

- تاشدۇ قەيەردە؟
- تاشدۇ تاشكەنتتە.

4 – تىرناق ئىچىدىكى سۆزلەرنى ئىشلىتىپ، سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار:

Quyidagi so'zlardan foydalanib, savollarga javob bering:

بۇ كىم؟

Ishchi, dehqon, askar, shogird, shifokor, oshpaz, sotuvchi, o'qituvchi:

بۇ نىمە؟

Maktab, sinf xonasi, zal, ovqat xonasi, ish xonasi:

سىز قەيەرلىك؟

Toshkentdan, moskvalik, Olmaotada istiqomat qiladi.

5 – تەرجىمە قىلىڭلار:

Tarjima qiling:

Mening ismim Ozod. Ismingiz nima? Uni ismi nima? Mening ismim Lena emas, balki Ira. Men toshkentlik emasman, lekin Frunze. Otasi Namanganlik, onasi Margelandan. Bu jurnal emas, balki o'quv qo'llanmasi. Bu "Pravda" gazetasi, va "Oqshom Toshkent". Bu yangi rasmli jurnal. Bu rasmli jurnal emas.

6- تېكست بويىچە سۆزلىشىش ئېلىپ بېرىڭلار:

Matn asosida suhbatni mashq qiling Darsa.

10-Dars ئونىنچى دەرس

Qayta takrorlash. تەكرارلاش

Auditoriyalik so'zlari va ifodasi

Matnni yodlang. تېكستنى يادلاڭلار

Matn bo'yicha suhbat. تېكست بۇيىچە سوزلىشىش

بۇخۇملارنى تۇۋاندىك توخرا بۇقۇڭلار

Quyidagilarni to'g'ri o'qing bo‘g‘ini:

ئا، ئە، ئې، ئى، ئو، ئۆ، ئۈ
دا، دە، دې، دى، دو، دۇ، دۆ، دۈ   با، بە، بې، بى، بو، بۇ، بۆ، بۈ
فا، فە، فې، فى، فو، فۇ، فۆ، فۈ
گا، گە، گې، گى، گو، گۇ، گۆ، گۈ
خا، خە، خې، خى، خو، خۇ، خۆ، خۈ
كا، كە، كې، كى، كو، كۇ، كۆ، كۈ
لا، لە، لې، لى، لو، لۇ، لۆ، لۈ
ما، مە، مې، مى، مو، مۇ، مۆ، مۈ
نا، نە، نې، نى، نو، نۇ، نۆ، نۈ
چا، چە، چې، چى، چو، چۇ، چۆ، چۈ
را، رە، رې، رى، رو، رۇ، رۆ، رۈ
سا، سە، سې، سى، سو، سۇ، سۆ، سۈ
تا، تە، تې، تى، تو، تۇ، تۆ، تۈ
تا، تە، تې، تى، تو، تۇ، تۆ، تۈ
ۋا، ۋە، ۋې، ۋى، ۋو، ۋۇ، ۋۆ، ۋۈ
شا، شە، شې، شى، شو، شۇ، زۆ، شۈ
يا، يە، يې، يى، يو، يۇ، يۆ، يۈ
زا، زە، زې، زى، زو، زۇ، زۆ، زۈ
ھا، ھە، ھې، ھى، ھو، ھۇ، ھۆ، ھۈ
قا، قە، قې، قى، قو، قۇ، قۆ، قۈ
ژا، ژە، ژې، ژى، ژو، ژۇ، ژۆ، ژۈ
ڭا، ڭە، ڭې، ڭى، ڭو، ڭۇ، ڭۆ، ڭۈ

1.تاۋۇشلارنىڭ تۈرىنى پارقلاپدۇرۇڭلار تىڭالالاڭلەر.

Tovushlar orasidagi farqlarni ko'rsating va ularni eslang.

3.ئۇيغۇر تىلىدىكى سوزۇق تاۋۇشلار

Tovush va Uyg‘ur unlilari.

ئا، ئە، ې، ى، ئو، ئۇ، ئۆ، ئۈ

ئۇيغۇر تىلىدىكى ۈزۈك تاۋۇشلار

Uyg'un va tovushsiz undoshlar.

چ، ۋ، ې، ر، ت، ي، ڭ، پ، ھ، س، د، ق، ل، ز، ش، غ، ب، ن، م، ژ، ف، گ، خ، ج

4. Bo 'g' ini ochilish va yopishni farqlashni o'rganing.

1.ئوچۇق بوغۇنلۇق سوزلەر

ئانا بالا نىمە نادە
2. يېپىق بۇغۇنلۇق سۇزلار
ۋەتەن مەكتەپ اداپ ىۈي
5. پىشىق ىوقۇپ تەرژىمە قىلىڭلار
ئاتە بۇرۇن جىزمەت ۋاقىي
ئاۋۇ پلىپىا ىوز ۋەتەن
ئاق پلان ىشلەش ىۇن
ئادەت دانا جاكچى ىۇستاز
ئادالەت دەرس كېين ىۇلۇغ
ئالله ئپادە دەرس هارپ
ئادەم گەپ پەن يېيىش
ئاددى گۈل پېىل تېگى
بىز گۇش نادە ئەنە
بىلله گېزىت ىوگاي قۇياش
بىنا خالق پاكىز ۋگىنىش

6. سۆز ئاخىرىدە كەلگەن ۋزۈك تاۋۇشلارنى توغرا تەلەپپۇز قىلىشقا دىققات قىلىڭلار
نەك بەگ چەك دەك تۆك ىۆچ كۆچ پاچ تاج باج كاج پات سات يات خەت ىۆت دۇست ئاق يۇق يۇت يوق ياغ هارپ باغ تاغ چاغ چاپ قاپ ساپ سات قاق سات تاج باج

7. "ىئ، ئۆ" سوزۇق تاۋۇشلىرىنى تۇغرا ۇقۇشقا دىققەت قىلىڭلار
Quyidagi tovushlar talaffuziga e'tibor bering.

ئل-يىل ئلىك-يىلىك ئلىۋا-يىلىغا
ئلىن-يىلىن ئللىق-يىللىق ئراق-يىراق
ئگىز-يىگۈز ئۆ ئز-يۆز ئۆگان-يۆگان
ئۆگرە-يۆگرە ئۆگا-يۆگا

8. پغىزچە تەرجىمە قىلىڭلار
Tarjima qiling:
Bu maktab. O'sha gazeta. U kim? Men ishchiman. U yangi talaba. ق qalam?
Bu kitob? Siz o'qituvchisiz? Ismingiz nima? Uning ismi Erkin. Bu jurnal emas, balki kitob. Men ishchi emasman, lekin dehqonman. Siz kadrlar ishchilarisiz? Biz o'qituvchi emasmiz, shifokormiz. Men ikkinchi kurs talabasi emas, birinchi kurs talabasiman.
9ئاڭلانىب يېزىڭلار
Yozuvni tinglang.

1. مەن ئوقۇغۇچى، ئۇ ئوقىتقۇچى
2. ئۇ ئوقۇغۇچى ئەمەس ئىشچى، بىزمۇ ئىشچى
3. ئاتام كادىر، ئاپام خىزمەتچى
4. ئاكام ئاشپەز، ھەدەم مال سوتقۇچى
5. مەنىڭ ئىسمىم ئەركىن. فەمىلەم يولداشوۋ
6. بىز تاشكەنلىك، ئۇلار موسكىۋالىق
7. سوزلىشىشنى ئوقۇڭلار ۋە ئۆزەڭلار سوزلىشىش بىلىپ بېرىڭلار.

Dialogni o'qing, suhbatda ushbu dialogdan foydalanishni mashq qiling:

ـ بۇ نىمە؟ ـ بۇ كىتاپ
ـ ئاۋۇ تورنەمۇ ـ ھە ئۇ تۇرنە
ـ ئۇ كىتاپمۇ ـ ياق ئۇ كىتاپ ئەمەس،ژۇرنال
ـ ئۇ قانداق ژورنال ـ ئۇ رەدملىك ژورنال

* * *

ـ يۇلداش ياخشىمۇ سىز؟
ـ ياخشىمىسىز؟
ـ سىز ئۇقۇغۇچىمىسىز؟
ـ ىسمىڭىز نىمە؟
ـ ىسمىم ئەركىن
ـ فەمىلەڭىزچۇ؟
فەمىلەم يولداشوۋ.
ـ سىز قايەرلىكسىز؟
ـ مەن تاشكەنلىك.
ـ سىز قايسى مەكتەپتە؟
ـ مەن تاشدۇدە.
ـ قايسى فاكۇلتېت؟
شەرق تىلى فەكۇلتېتى
ـ قەيسى كەسپت؟
ـ خىتاي تىلى كەسپىدە.
ـ قەيى گۇرۇپپىدە؟
ـ خىتاي تىلى ئىككىنچى تىللىق رىڭس گۇرۇپپىدە.

* * •

ـ سىز ئوقۇۇۇچىمۇ؟
ـ ھە مەن ئۇقۇزۇچى
ـ ئۇ ئۇقۇغۇچىمۇ؟
ـ ياق ئۇ ئۇقۇغۇچى ئەمەس، ىشچى.
ـ ئۇ ىشچىمۇ؟

ـ ياق ئۇ ىشچى ئەمەس، دىخەن.
ـ سىزلەر كادىرمۇ؟
ـ ياق بىز كادىر ئەمەس، ئۇقۇغۇچى
11.جاۋاپ بېرىڭلار
Savollarga javob ber.
1.بۇ نىمە؟
2.ئۇ نىمە
3. سىز كىم
4.سىز ئۇقۇغۇچىمۇ؟
5.ئۇ ئۇقۇغۇچىمۇ؟
6.سىلەر ئىشچىمۇ؟
7.ئۇ يېڭى ژاڭچىئۇ؟
12- بىردىن يۈزگىچە ساناشنى بىلىۋېلىڭلار
1 dan 100 gacha hisoblashda mashq qiling.

بىر.......... ئون .... يىگىرمە............ئوتتۇز ....
قىرىق........... . ئەللىك.........ئاتمىش........... يەتمىش..........
سەكسان..........توقسەن..........يۈز.

13ـبىر ھەپتىنىڭ تەتتە كۈننى ۋېزىڭ
Haftaning kunlari nomlari bilan mashq qiling.
دۈشەنبە سېيشنبە چارشەنبە پيشەنبە جۈمە شەنبە يەكشنبە

Dars 11.

Matn.

بىزنىڭ مەكتەپ
تاشكەنت دۆلەت دارىلخۇنۇنى بىزنىڭ مەكتۇسىز
دارىلقۇىمىزدا قاكلتىپ بىر ۋلار رۇس تىلى ۋزبەكسلى دامان
گىرمان تەئارىھى
قانۇن ۋورنالىسىنىڭ قاكولتتى ماسمانكا قېزىكا
خىمدىيا جۇغراپىيان
بىولوگىيە ھسابلەنىش ەاسما ىكسى ن
كىولگىپ قلكلتىتلىرى ۋە تەييارلىق
بۇگۈن قاتارلىقلار
مەكتىۋدەەىزدە چوڭ كۇتۇپخانا بىناسى
ۋقۇتۇش بىمارلىرى چوڭ مەدىنىيەت
زالى ۋە تەجرسخلا بار

Sozlar	سۈزلىر

Yon.	يان تەرەپ
Shimoliy.	شىمالىي
Janub	جەنۇپ
Sharq.	شرق
G'arb.	غرپ
Bir ming.	بر مىڭ
Ko'proq.	بۇرغۇۇ
Har biri.	ھەر بىرى
Millat.	مىللەت
Xodim.	ھىزمەتچى
Ular	ۇلار
Chet el.	چەت ەل
Adabiyot.	ەدەبىيات
Matematika	ماتېمەتىكا
Tarix	تارىھ
Fizika	فىزىكا
Kimyo.	كىمىيو
Biologiya.	بىولوگىيە
Va boshqalar va boshqalar	ۋە باشقا ۋە باشقىلار
Ko'proq.	ۋاچىدەم
ism kuni	ئىسىم ككۈۈنى
Jismoniy ta'lim	تەنتەربىيە
Kutubxona.	كۇتىبخەنا
Tayyorgarlik bo'limi	تىييارلىق بىۆكلىمى
Uyg‘ur tili	ۇيغۇر تىلى

Sozlar.

So'zlar eng kichigi.

Mustaqil foydalanishga qodir bo'lgan tilning leksik jihatdan mazmunli birligi.

So'z turlari.

Uyg‘ur tilidagi so'zlar tizimli ravishda Tomir so'zlar va hosila so'zlarga bo'linadi.

Tomir so'zlari.

Tomir. Bu so'zlar faqat so'zlardir. So'zning tub ma'nosidan va parchalanib bo'lmaydigan ma'nosini leksik jihatdan mazmunli tozalashga oxirlarsiz.

Olingan so'z.

So'zning hosilasi - so'zning tubiga affiks qo'shilishi va yangi leksik ma'noni aniqlashishi bilan hosil bo'lgan so'z. urg'u so'z o'zgarmaydi, keyin bu holatlarda tovushlar va yuqoridagi holatda o'zgarmaydi Masalan.

Mashq qilish

O'qing va tarjima qiling.

جونۇپ تەرەپ ىشملا تەرەپ باشقا تەرەپ غەرپ تەرەپ ەشتىن ارتۇق مىڭدىنارتۇق ارتۇق دەپتۇ مەرمىللەت

Tarjima qiling.

1). Toshkent davlat universiteti Toshkent shahrida joylashgan.

2). ToshDUda 15 fakultet mavjud.

3). Toshkent davlat universitetida 16 mingdan ziyod o'qituvchi va talaba bor.

4). Toshkent davlat universiteti kutubxonasi juda katta.

besh). Kutubxona yaqinida katta madaniyat saroyi mavjud.

6). Institutimizda ikkita futbol maydoni va bitta sport maydonchasi mavjud.

7). Va sharq fakultetida kutubxona mavjud.

ا تاشدۇدا قاماپ قاچا فاكولتىن بار ن بەش خاكولتېت بەر ا تاشدۇدا كۇتۇپخانا سىناسى بارمۇ؟ ا تاشدۇدا مەدشيە زالى بارمۇ ا تاشدۇدا پەنەنىملەر بار

<u>Dars 12.</u> ئون ئىككىنچى دەرس

تېكىست

بىزنىڭ سىنىپ

- يولداش، سىز قايسى سىنىپتا؟
- مەن خىتاي تىلى 3-يىللىق ئۆزبەك سىنىپدا
- سىلەرنىڭ سىنىپتا قانچا ئوقۇغۇچى بار؟
- بىزنىڭ سىنىپتا ئون ئۈچ ئوقۇغۇچى بار.
- قانچە ئوغۇل، قانچە قىز ئوقۇغۇچى بار؟

- ئون ئوغۇل، ئۈچ قىز ئوقۇغۇچى بار.
سىزلەرنىڭ سىنىپتا قانچە پارتىيا ئەزاسى، قانچە ئىتتىپاق ئەزاسى بار؟
- ئىككى نەپەر پارتىيە ئەزاسى، ئون بىر نەپەر ئىتتىپاق ئەزاسى بار.
- سىنىپ باشلىغى كىم؟
- سىنىپ باشلىغى شاۋكەت.
- سىلەرنىڭ دارىسخاناڭلار قەيەردە؟
- بىزنىڭ دارىسخانىمىز ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ 4-قەۋىتىدە
- دارىسخاناڭلار قانداق؟
- دارىسخانىمىز ئازادە، يورۇق ۋە پاكىز.
- دارىسخاناڭلاردا نىمەلەر بار؟
- دارىسخانىمىزدا پارتا، ئورۇندۇق، لېكسىيە ئۈستلى، دوسكا، ئۆچۈرغۇچ، بور، چىراق قاتارلىقلار بار.
يەنە نىملەر بار؟
- دارىسخانامىزدا يەنە داھىلارنىڭ سۈرىتى، سوۋىت خەرشىدنيا خارىتىسى بار.

Sozlar.	سۆزلەر.
Bola.	بالا
Ittifoq a'zosi	ئىتتپاق ە'زەسى
Tashkilot. (hujayra)	ھۈژارا) تەشكىلات(
Boshliq	باشلىق
Hayot.	ھايات
Uchinchidan.	ۇچچىچىدىن
Qavat	قەۋەت
Ozoda.	ازادە
yoriq	يورۇق
Leksiya.	لېكسىيە
Stol.	ۈستەل
Latta.	لاتتا
Chiroq. (kerosin.)	چىراق(كېرووسىن)
Rahbar.	رەھنەر
Surat.	سۈرەت
Xarita. (geografik)	كارتا(جۇاغراپىيي)
Dunyo.	اۇنىيا
Kotib.	سېكرىتار

Grammatika. گىراماتاكا

Muhim so'zlar. 1-مۇستەقىل سۆز

Muhim so'zlar - bu ma'lum bir ma'noga ega va savolga qisqa javob sifatida ishlatilishi mumkin va jumla jumla a'zolaridan biri bo'lishi mumkin. Muhim so'zlar so'zlar bo'lishi mumkin, принадлежащие к nutqning quyidagi qismlari: otlar, fe'l, sifat, son, olmosh, ergash gap. Masalan :

(прилаг.) ياخشى (Mavjud.) كىتاپ

(местоим.) مەن (son.) بىر

(zarf) هازىر (fe'l) ئوقۇ

Xizmat so'zlari. 2- ياردامچى سۆز

Xizmat so'zlari - ma'lum bir ma'noga ega bo'lmagan, savolga qisqa javob sifatida ishlatib bo'lmaydigan va jumlalar jumla a'zosi bo'lib xizmat qila olmaydigan so'zlar. Ular faqat turli grammatik ma'nolarni bildiradi. Xizmat so'zlariga nutqning quyidagi qismlariga mansub so'zlar kiradi: ergash gap, bog'lovchilar, yordamchi so'zlar, kesim, tovush taqlid. Masalan : (birlashma)ۋە

(keyingi so'z) ئۈچۈن(kesmalar) ئۇھ

(yordamchi sl.) مۇ (tovushlar sub.) گۈلدۈر

Ism. 3- ئىسىم

Odamlar, narsalar, hodisalar nomlarini bildiruvchi so'zlar ot deyiladi. Masalan :

قەلەم qalam ئوقۇغۇچى shogird ئىشچى ishlaydigan

4 – ئىسىملارنىڭ كۆپلۈك قوشۇمچىلىرى

Ismlarning ko‘plik qo‘shimchalari.

Gapdagi ismlar ham birlik, ham ko'plik ma'nosida. Qo'shimchasiz, sof shaklidagi ismlar birlik ma'nosini anglatishga moyildir va ko'plik qo'shimchasini qo'shish orqali etkaziladi.. «-لار» «-لەر» . Masalan,

يولداش + لار = يولداشلار كىتاپ + لار = كىتاپلار

O'rtoqlar.. o'rtoq. kitoblar. kitob.

گېزىت + لەر = گېزىتلەر ئۈستەل + لەر = ئۈستەللەر

(gazetalar) (gazeta) (jadvallar) (stol)

Egalik shaxsiy olmoshlarining qo`shimchalari.

5 – ئىسىملارنىڭ ئىگىلىك قوشۇمچىلىرى

Shaxsiy olmoshlarning egalik qo‘shimchalari predmet kimga yoki nimaga tegishli ekanligini bildiradi. Ular yuzlari va raqamlari bilan

moyil. Quyidagi jadvalda egalik qo`shimchalari va ularning qanday biriktirilganligi ko`rsatilgan.

Misollari: مىساللار تۆۋەندىگىچە

Mening onam. ئاپام = م Sening onang. ئاپاڭ = ڭ + ئاپا Uning onasi. ئاپاسى = سى Bizning tomoshabinlarimiz. دارسخانىمىز = مىز Sizning tomoshabinlaringiz. دارسخاناڭلار = ڭلار + دارسخانا Ularning tomoshabinlari. دارسخانىسى = سى Mening qo'lim. قولۇم = ۇم Sizning qo'lingiz. قوكۇڭ = ۇڭ + قول Uning qo'li. قولى = ى Bizning institutimiz. مەكتۇپىمىز = ىمىز Sizning institutingiz. مەكتۇپىڭلار = ىڭلار مەكتەپ + Ularning instituti. مەكتۇپى = ى فونىتىكىدىن ساۋات

سوزۇق تو ۋۇشلارنىڭ ئاھاڭداشلىغى

Egalik olmoshlarining qo'shimchasi.

<table>
<tr><td colspan="3" rowspan="3">Yo'l qo'shilish qo'shimchalar</td><td colspan="3">Yakka raqam</td><td colspan="4">Ko'plik raqam</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1 - shahs</td><td colspan="2">2- shahs</td><td rowspan="2">3- shahs</td><td rowspan="2">1- shahs</td><td rowspan="2">2- shaxs</td><td rowspan="2">3- shaxs</td></tr>
<tr><td>Muntazam shakl</td><td>Hurmatli shakl</td></tr>
<tr><td colspan="3">Agar unli tovushlar bilan tugasa</td><td>م</td><td>ڭ</td><td>ڭىز</td><td>سى</td><td>مىز</td><td>ڭلار</td><td>سى</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Agar u undosh tovushlar bilan tugasa</td><td colspan="2">Lablangan tovushi emas</td><td>ىم</td><td>ىڭ</td><td>ىڭىز</td><td>ى</td><td>ىمىز</td><td>ىڭلار
ۇڭلار</td><td>ى</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Lablangan tovushi</td><td rowspan="2">Orqa unli tovushlar</td><td>ۇم</td><td>ۇڭ</td><td></td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>ۈم</td><td>ۈڭ</td><td></td><td></td><td></td><td>ۈڭلار</td><td></td></tr>
</table>

		Unli tovushlardan oldin						

Unli tovushlar birikmasi (singarmonizm).

Singarmonizm - bu so'zda tovush unlilarining ma'lum birikmasi.

I. I. Agar oldingi unli tovushli so'z bo'lsa, unda so'zga qo'shilgan qo'shimchaning unli tovushlari ham oldingi unli tovush bo'ladi.. مەسلەن: مەكتەپ + لەر = مەكتەپلەر، كۆز + لەر = كۆزلەر «ئۆ،ئۈ،ئە»

II. II. Orqa unli tovushli so'zlar «ئۇ، ئو، ئا» orqa unli tovushlar bilan qo'shimchalarni biriktiring. Masalan : قول + لار = قوللار

زاۋۇت + لار = زاۋۇتلار باش + لار = باشلار

III. III. Lablangan tovushlari bo'lgan so'zlar «ئو، ئۇ، ئۆ، ئۈ» lab tovushlari bilan qo'shimchalarni biriktiring. Va labiy bo'lmagan unli tovushlar bo'lgan so'zlar «ئى، ئې، ئە، ئا» labiy bo'lmagan unli tovushlar bilan qo'shimchalarni biriktiring. Masalan:

قول + ۇم = قولۇم   كۆز + ۈم = كۆزۈم

كىتاپ + ىم = كىتاپىم   كىتاپ + ىڭ = كىتاپىڭ

IV. Befarq unlilarli ko'pburchak so'zlar «ئى» присоединяют к себе суффиксы с передним гласным tovushом, agar ko'p qavatli so'zdagi befarq unli tovushlar old unli tovushlar oldidan, orqa tovush tovushlari oldidan bo'lsa, orqa unli tovushlar qo'shimchasi qo'shiladi..

مەسلەن: كادىر + لار = كادىرلار   كانكى + لار = كانكىلار

رەسىم + لەر = رەسىملەر   جەڭچى + لەر = جەڭچىلەر

V. V. Befarq unli tovushlar qo'shilgan bir hil yoki ko'p hezali so'zlar «ئى، ئې» agar ular tovushlar va «ك، گ», unda bu holda oldingi unli tovushlar qo'shimchalari qo'shiladi. Va agar ularning tarkibida tovushlar bo'lmasa «ك، گ», keyin qo'shimchalar orqa tovushlar bilan qo'shiladi. Masalan:

كىم + لەر = كىملەر   سىنىپ + لار = سىنىپلار

گېزىت + لەر = گېزىتلەر   تىل + لار = تىللار

Mashq qilish   مەشق

Qo'shimchalardan foydalaning «لەر، لار» quyidagi so'zlar bilan:

دەپتەر قەلەم ئادەم
ئابلە بور بايراق
دىخان ئىشچى گۈرجەك
ئىسىم ئىشخانا جەگچى
كۆينەك كۈلۈپ مۇئەللىم

ئوقۇتغۇچى چۆگۈن رەسىم

پىششىق ئوقۇڭلار ۋە ئىگىلىك قوشۇمچىلىرىنىڭ ئىشلىتىلىشىگە دىققەت قىلىڭلار:

O'qing, egalik qo'shimchalarining ishlatilishiga e'tibor bering:

مەكتۈبىم مەكتۈبىڭ مەكتۈى
مەكتۈبىمىز مەكتۈبىڭلار مەكتۈى
ئۈستىلىمىز ئۈستىلىڭلار ئۈستىلى
سىنىپىمىز سىنىپىڭلار سىنىپى
گۇرۇپپام گۇرۇپپاڭ گۇرۇپپىسى
دارىسخانىمىز دارىسخاناڭلار دارىسخانىسى

3) سۆزلەششنى ئوقۇڭلار: Dialogni o'qing:

يولداش گۈلنار، سىز ئوقۇغۇچىمۇ؟
هەئە، مەن ئوقۇغۇچى.
ئامىنەچى؟
ئىمۇ ئوقۇغۇچى.

*** *** ***

سىز ئوقۇتغۇچىمۇ؟
يوق، مەن ئوقۇتغۇچى ئەمەس، ئوقۇغۇچى.

بۇ ژۇرنالكمۇ؟
يوق، بۇ ژۇرنال ئەمەس، كىتاپ.
ئاۋۇ ژۇرنالكمۇ؟
ئومۇ ژۇرنەل ئەمەس.
ژۇرنال قېنى؟
ژۇرنال پارتىدە.

4) سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار: Savollarga javob ber:

1- سىز قايسى سىنىپتا؟
2- سىلەرنىڭ سىنىپتا قانچە ئوقۇغۇچى بار؟
3- سىلەرنىڭ سىنىپتا قانچە پارتىيە ئەزاسى، قانچە ئىتتىپاق ئەزاسى بار؟
4- ئىتتىپاق ياچيېكسىنىڭ سېكرېتارى كىم؟
5- سىنىپ باشلىغى كىم؟
6- دارىسخاناڭلار قەيەردە؟
7- دارىسخاناڭلار قانداق؟
8- دارىسخاناڭلاردا نەمەلەر بار؟

5) ئاڭلاپ تەرجىمە قىلىڭلار Tinglang va tarjima qiling:

بىزنىڭ دارىسخانىمىز ئوقۇتۇش بىناسىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە. دارىسخانىمىز ئازادە، يورۇق ۋە پاكىز. دارىسخانىمىزدا يەنە پارتا، ئورۇندۇق، لېكسىيا ئۈستىلى، دوسكا ئوچۇرغۇچ، بور قاتارلىقلار بار. پارتىيىمىزدا كىتاپ، دەپتەر، قەلەم قېرىنداش، قەغەز، لوغەت، گېزىت،

رەسىملىك ژۇرنال، دەرسلىك قاتارلىق نەرسىلىرىمىز بار.

Egalik qo'shimchalarini ishlatish qoidasini ko'rib chiqing va ularning har biriga misol keltiring.

Qism – 2 قىسىم -2

Dars I بىرىنچى دەرس

Matn. تېكىست

بىزنىڭ ياتاق

- يولداش ئەركىن. ياخشىمۇسىز؟
- ياخشىمۇسىز!
- ئوقۇشلىرىڭىز ياخشىمۇ؟ تەنساقلىغىڭىزچۇ؟
- رەخمەت. يامان ئەمەس.
- تۈنۈگۈن سىزنى ئىزدەپ كەلسەم يوق ئىكەنسىز.
- كىچىرىسىز، تۈنۈگۈن مەن ياتاقتا ئىدىم.
- ئەركىن. سىلەنىڭ ياتىقىڭلار قەيەردە؟
- ئوقۇغۇچىلار ياتاق بىناسىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە.
- سىلەرنىڭ ياتاقتا قانچە كىشى بار؟
- بىزنىڭ ياتاقتا ئۈچ كىشى بار.
- كىملەر سىز بىلەن بىر ياتاقتا؟
- شۆھرەت، غەيرەتلەر مەن بىلەن بىر ياتاقتا.
- ياتىغىڭلاردا نىمىلەر بار؟

- ياتىغىمىزدا ئۈچ كارۋات، بىر ئۈستەل، ئۈچ ئورۇندۇق،بىر كىتاپدان، كىتاپداندا كىتاپ،دەرسلىكلەر، ھەرخىل لۇغەتلەر، گېزىت، ژورنال، رەسىملىك ژورناللار ۋە خاتىرە دەپتەرلىرىمىز بار. ياتىغىمىزدا يەنە چايدان، چىلەك، داس، سۇپۇرگە قاتارلىق نەرسىلەر بار. ئۇنىڭدىن باشقا ھەر قايسىمىزنىڭ -لۆڭگە، سوپۇن، سوپۇن پاراشوگى، چىش چوتكىسى قاتارلىق نەرسىلىرى بار. قايسىمىزنىڭ

- ياتاق بىناسىدا يۈز يۇيۇش ئۆيى بارمۇ؟
- ياتاق بىناسىنىڭ ھەر بىر قەۋىتىدە يۈز يۇيۇش ئۆيى بار.
- سىزنىڭ كارۋىتىڭىز قايسى؟
- مانا بۇ مېنىڭ كارۋىتىم.
- ياتىغىڭلار نىمىدىگەن ئازادە، يورۇق ۋە پاكىز، يوتقان كۆرپىلىرىڭلار نىمىدىگەن رەتلىك؟
- شۇنداق، ياتاقلىرىمىز ئازادە، يورۇق، ياز كۈنلىرى سالقىن، قىش كۈنلىرى ئىسسىق.

Sozlar	
Kir yuvish kukuni	سوپۇن پاراشوگ
Har biri	ھەر قايسى
Tish pastasi	چىش پاستىسى
Narsa	نەرسە
Yuvish	يۇيۇش
Qanday (yaxshi).	نىمىدىگەن
Paxta adyol	يوتقان
To'shak	كۆرپە
To'g'ri.	رەتلىك
Ha	شۇنداق
Juda yuqori.	ناھايىتى
Qish	قىش
Yoz	ياز
Issiq	ئىسسىق

Sovuq. سالقىن

_ Grammatika. _ گىرامماتىكا

Kelishlar. كېلىشلەر

Ismlarni boshqa so`zlar bilan bog`lash uchun gapda ot qo`shimchalari, kichraytirish holatlari ishlatiladi. Uygʻur tilida har bir holatning 6 ta holati o'ziga xos grammatik ma'noga ega. Ushbu holatlar (nominativ holatdan tashqari) o'z qo'shimchalariga ega, ushbu holatning savollariga javob beradi.

Bosh kelish. 1- باش كېلىش

Nominativ ishda qo'shimchalar mavjud emas, u kim degan savolga javob beradi. Nima? Uyg‘ur tilidagi barcha ismlar nominativ holatda mavjud bo'lmagan shaklda. Masalan:

مەن ئوقۇتغۇچى   ئازات مۇئەللىم

Egalik qiladi. 2- ئىگىلىك كېلىش "نىڭ"

Egalik otlari qo`shimchaga ega va kimning savoliga javob beradi? nima? va u yoki bu narsaning kimga va nimaga tegishli ekanligini ko'rsatadi. Masalan:

بىزنىڭ مەكتىۋىمىز، سىلەنىڭ ياتىغىڭلار، ئۇنىڭ كارۋىتى

Payit kelish. 3- ئورۇن- پەيت كېلىش " دا، تا، دە، تە "

Payit kelish ism qo'shimchalarga ega.

" دا، تا، دە، تە " bildiradi: a) harakat joyi va vaqti, б) ma'lum bir holatda bo'lgan shaxs yoki ob'ektning joylashuvi. Masalan:

دارىلفۇنۇنىمىزدا ئون بەش فاكۇلتېت بار. بىزنىڭ سىنىپتا 12 ئوقۇغۇچى بار. ئەنە سائەت يەشتە كىنو بار.

Fonetika. فونېتىكىدىن ساۋات

Undosh tovushlar birikmasi. 1-ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ ماسلىشىشى

So'z negiziga har xil qo'shimchalarni biriktirishda, agar so'z ovozli undosh tovushlar bilan tugasa, unda boshlang'ich ovozsiz undosh tovushlar bilan qo'shimchalar qo'shiladi.. Masalan:

دەرسخانا + دا = دەرسخانىدا سىنىپ + تا = سىنىپتا ۋەتەن + دە = ۋەتەندە مەكتەپ + تە = مەكتەپتە

Muqobil undosh tovushlar. 2- ئۈزۈك تاۋۇشلارنىڭ نۆۋەتلىشىشى.

Agar tovushsiz undoshlar bilan tugaydigan ko'p so’zli so'zlar " پ، ك، ق " qo'shimchalarni boshlang'ich unli tovushlar bilan biriktiring, keyin "ق " ga o'zgartirish " غ ،ك " va پ" " گ va " ۋ "Masalan:

ياتاق + ىمىز = ياتىغىمىز چىلەك + ىڭ = چىلەگىڭ تەرتىپ + ى = تەرتىۋى

3- " ئى، ئۇ، ئۈ " تاۋۇشلىرىنىڭ جاراڭسىزلىشىشى.

Tovushli unlilarda tovushlarni yo'qotish holatlari " ئى، ئۇ، ئۈ "

Agar unlilar tovush va " ئۆ، ئۇ، ئى " tovushsiz undoshlardan oldin va keyin joylashgan so'zlarda yoki ikkita ovozsiz undosh tovushlar orasida bo'lsa, u holda bu unli bog'lamlar tebranmaydi.. Masalan:

ئىككى، ئىتتىپاق، ئىسسىق، سۈپۈرگە

Eslatma:

Shaxsiy olmoshlar " مەن، سەن " egalik qo‘shimchalarini qo‘shish " نىڭ " va ayblov holati " -نى " oxirgi undosh tovushlarni qoldiring. Вместе bu tovushlar bilan "ئە " ga o'zgartirish " ئې " Masalan:

مەن + نىڭ = مېنىڭ مەن + نى = مېنى سەن + نىڭ = سېنىڭ سەن + نى = سېنى

Mashq qilish:

Ifoda bilan o'qing: 1- پىششىق ئوقۇڭلار:

ئىسسىق ھاۋا   سالقىن ھاۋا   ئىسسىق سۇ ئىسسىق ئۆي   پاكىز سۇ   پاكىز كۆينەك ئازادە ياتاق   يېڭى بىنا   تۆت قەۋەت بىنا قىش كۈنى   ياز كۈنى   يۈز بۇيۇش ئۆيى چىش چوتكىسى   يوتقان-كۆرپە   سالقىن كۈن

2- تەرجىمە قىلىڭلار ۋە تاۋۇش ئۆزگىرىشىگە دىققەت قىلىڭلار:

Tarjima qiling, o'zgarishlarga e'tibor bering.

1 mening kitobim. 2 Sizning elkangiz. 3 Talabalar turar joyi. 4 Ularning maktabi. 5 suv krujkasi. 6 o'quv binosi. 7 Bizning sinfimiz. 8 Sizning yotoqxonangiz. 9 institut poliklinikasi.

3- ئۈلگە بويىچە قۇملە تۈزۈڭلار.

Namuna yordamida gaplar tuzing:
كىتاپ   مەن - بۇ كېمنىڭ ؟ - بۇ مېنىڭ كىتاۋىم
1-كارۋات   ئەركىن 2- دەرسخانا   ئۇلار 3- مەكتەپ   بىز 4- رەسىملىك ژورنال سەن 5- خەرىتە   سىنىپ 6- قەلەم   مۇئەللىم

7- ئورۇندۇق   ئوقۇغۇچى
8- ساۋاقداش   ئامان
4- ئورۇن – پەيت كېلىش قوشۇمچىلىرىنى ئىشلىتىپ جاۋاپ بېرىڭلار:

Mahalliy qo'shimchalar yordamida javob bering:
1- تاشدۇ قەيەردە؟
2- سىلەرنىڭ دەرسخاناڭلار نەدە؟
3- ئوقۇتۇش بىناسى نەدە؟
4- تاماقخانا قەيەردە؟
5- مەكتەپ دوختۇرخانىسى قەيەردە؟
6- سىز قايسى سىنىپتا؟
7- ئەركىن قايسى ياتاقتا؟
8- كىتاپ، ژورناللار نەدە؟

Muloqot.   5- سۆزلىشىش:
- بۇ كىمنىڭ ياتىغى؟
- بۇ بىزنىڭ ياتىغىمىز.
- بۇ ياتاقتاكىملەر بار؟
- مەن، ئادىل، ئالىملار بار.
- بۇ كارۋات يولداش غەيرەتنىڭ كارۋاتىمۇ؟
- ياق، شۇھرەتنىڭ كارۋىتى.
- غەيرەتنىڭ كارۋىتى قايسى؟
- ئۇنىڭ كارۋىتى ئاۋۇ.
- سەن كىم بىلەن بىر ياتاۋتا؟
- يولداش ئالىم بىلەن بىر ياتاۋتا.
- سىلەرنىڭ ياتاق چوڭمۇ- كىچىكمۇ؟
- ياتىغىمىز چوڭمۇ ئەمەس- كىچىكمۇ ئەمەس.
- ئوغۇللار ياتىغى قايسى؟
- ئوغۇللار ياتىغى 3-قەۋەتنىڭ شەرق تەرىپىدە.
- قىزلار ياتىغىچۇ؟
- قىزلار ياتىغى 3-قەۋەتنىڭ غەرب تەرىپىدە.
- سىلەرنىڭ ياتاق نەدە؟
- بىزنىڭ ياتاق بىناسىنىڭ ئۈچىنچى قەۋىتىدە.
- مۇقەددەس سىز بىلەن بىر ياتاقتىمۇ؟
- ھەئە، بىز ئىككىمىز بىر ياتاقتا، ئۇ مېنىڭ ياخشى دوستۇم.

- يولداش، يۈز يۇيۇش ئۆيى قەيەردە؟
- ئەنە ئاۋۇ يەردە.
- يۈز يۇيۇش ئۆيدە ئىسسىق سۇ بارمۇ- يوق؟
- يۈز يۇيۇش ئۆيدە ئىسسىق سۇ بار.

6- ئېغىزچە تەرجىمە قىلىڭلار:

Og'zaki tarjima qiling:

1. Bizning xonamiz yotoqxonaning ikkinchi qavatida. 2. Bu Olimning xonasi. 3. Bizning xonamiz bu yotoqxonada emas, balki o'sha xonada. 4. Men Erkin va Ozod bilan bitta xonada ko'raman. 5. Bu mening va Erkinaning to'shagi. 6. Bizning yotoqxonamiz juda toza va ozoda. 7. Bugun issiq emas, aksincha salqin. 8. Idishdagi suv issiq suv emas, balki sovuq suvdir. 9. Bu chelak bizniki emas, balki sizning xonangizdan. 10. Sizning xonangizda uchta kravat bor..

Savollarga javob ber:	7- سوئاللغا جاۋاپ بېرىڭلار:

1- سىلەرنىڭ ياتاق نەدە؟
2- سىلەرنىڭ ياتاقتا قانچە ساۋاقداش بار؟
3- سىلەرنىڭ ياتاقتا نىمىلەر بار؟
4- ياتىغىڭلار قانداق؟
5- كىتاپداندا نىمىلەر بار؟

O'qing va takrorlang:	8-ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار:

بىزنىڭ ياتاق بىنانىڭ 3-قەۋىتىدە. ياتىغىمىزدا تۆت ساۋاقداش بار. ياتىغىمىز ئانچە چوڭ ئەمەس، لېكىن ناھايىتى يورۇق، پاكىز ۋە رەتلىك. قىش كۈنلىرى ئىسسىق، ياز كۈنلىرى سالقىن، ياتىغىمىزدا بىر كىتاپدان بار. كىتاپداندىن ساۋاقداشلارنىڭ دەرسلىك كىتاپلىرى، ھىكايە كىتاپلىرى ھەر خىل گېزىت – ژورناللىرى، لوغەتلىرى بار. بىز كىتاپ ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمىز.

Dars 2

ئىككىنچى دەرس

Matn.

تېكىست

Muloqot.

سۆزلىشىش

- ياغشىمۇسىز؟
- ياغشىمۇسىز؟
ـ يولداش،سىزنىڭ ئىسمىڭىز نىمە؟
ـ مېنىڭ ئىسمىم ئەنۋەر،ئۆزىڭىزنىڭ ئىسمىچۇ؟
ـ مېنىڭ ئىسمىم ئىۋان.
ـ سىز قەتەرلىك؟
ـ مەنموسكىۋالىق،ئۆزىڭىز قەيەرلىك؟
ـ مەن تاشكە نتلىك.
ـ ئائىلەمدەئاتام.گاپام،ئاكام،مەدەم. بىز سىڭلىم بار. ئاتام تىراكتۇر رېمونت زاۋۇدىنىڭ ئىشچىسى، ئاپام گالخوزئەزادى ئاكام ئو نىۋېرستىتا ئو قۇتقۇچى، ھەدەم شەھەرلىك- دوختۇر خانىنىڭ دوختۇرى، سىڭلىم ئوتشۇرامەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ،بىز ھەممىمىز ئۆزكەسپىمىزنى قىزغىن سۆيىمىز.
ـ مېنىڭ ئائىلەمدىمۇ ئاتام، ئاپام، ھەدەم،بىز ئىنىنىمبار. ئاتام كېمىساز زىق زاۋۇدىنىڭ ئىنژېنېرى، ئاپام نشەھەرلىك ئا ياللار بىرلەشمىسىنىڭ كادىرى. ھەدەم كىنو ئىستۇد
ـبيسىنىڭ ئەرتىسى.

* * *

- يولداش، يۇزيۇيۇش ئۆيى قەيەردە؟
- ئەنەئاۋۇيەدە.
- يۇزيۇيۇش ئۆيىد. ئىسىسىق سۇ بارمۇ-يوق؟
- يۇزيۇيۇش ئۆيىد. ئىسىسىق سۇبار.

6. ئېغىزچە تە رجىمە قىلىڭلار:

Og'zaki tarjima qilish:

Bizning xonamiz yotoqxonaning ikkinchi qavatida. 2. Bu .1 Olimning xonasi. 3. Bizning xonamiz bu yotoqxonada emas, balki o'sha xonada. 4. Men Erkin va Ozod bilan bitta xonada ko'raman. 5. Bu karavot meniki va Erkina. 6. Bizning yotoqxonamiz juda toza va ozoda. 7. Bugun issiq emas, aksincha salqin. 8. Suv idishi issiq emas, lekin sovuq. 9. Bu chelak bizniki emas, balki sizning xonangizdan. 10. Bizning xonamiz uchta yotoqdan iborat.

7. سوئالغا خاۋاپ بېر ىڭلار:

Savollarga javob ber:
1. سىلەر نىڭ ياتاق نە دە؟
2. سىلەرنىڭ ياتاقتا قانچەساۋاقداش بار؟
3. سىلەرنىڭ ياتاقتا قانچە ربار؟
4. ياتىغىڭلار قانداق؟
5. كىتاپدانىمىلەربار؟

O'qing va takrorlang:

8. ئوقۇپ سۆزلەپ بې رىڭلار:
بىزنىڭ ياتاق بىنىڭ 3 – قەۋىتىدە. ياتىغىمىزدا تۆت
ساۋاقداش بار. ياتىغىمىز ئانچە چوڭ ئومەس، لېكىن ناھايىتى
يورۇق، پاكىز ۋە رەتلىك. قىش كۈنلىرى ئىسسىق، يازكۈزلىرى
سالقىن، ياتىغىمىز دا بىر كىتاپد اب بار. كىتاپداندا
ئىنىم باشلا نغۇغ مەكتەپ ئوقۇقۇچىس.
- سىز قايىسكاسىپتە؟
- مەن مىزموتىلى كەسىپىدە، سىزچۇ؟
- مەن تىنتاي تىلى كەسىپىدە.
- ناما بىتى ياخىش. بۆتىگىن كېيىن ئىككىمىز دوست ئولايلى.

Sozlar	سۆزلەر
Shaxsiy	
Singil	
Traktor	تراكتۇر
Ta'mirlash zavodi	رېمونت ژۆۋدى
O'rta	ئوتتۆرا
Hammasi	ھەممە
Mutaxassisligi	كەسىپ
Kema qurish	كېمىمازلىق
Muhandis	ئىنژېنېر
Ayol	ئايال
Boyqush	بىرلەشمە
Issiq	قىزغىن
Oshiq bo'ling	سۆيۈش(سۆي-)
shaharli	شەھەرلىك
Kinostudiya	كىنوئىستودىيى

Artist	ئەرتىس
Bundan keyin	بۇنىڭدىن كېيىن
.Do'st bo'ling, do'st bo'ling	دوست بولۇش

Grammatika.
Tushim kelish

- چۈشۈم كېلىش «نى»

Tushim kelish qo'shimchasi bilan ifodalangan «نى»
va kimning savollariga javob beradi? nima?
Gapdagi orttirma holat predikat bilan ifodalangan harakat
va bu holatda ism o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

Masalan:

بىز ۋەتىنىمىزنى قىزغىن سۆيىمىز.

مەن ھەدەمنى كۆرگىلى كەلدىم.

5. چىقىش كېلىش «تىن\دىن»

Asl holat.

Qo'shimcha «تىن\دىن» nima degan savolga? qayerdan javob btradi. исходного holat Dastlabki holat quyidagilarni anglatadi: a) harakatning boshlanish nuqtasi, ham fazoviy, ham vaqtinchalik ma'noda; b) biron bir narsa ishlab chiqarilgan ob'ekt olinadi; c) harakatning qaysi qismidan tarqalishi ... Masalan:

مەن نەمەنگەندىن كەلدىم.

بۇنى ياغاچتىن ياسىدىم.

6. يۆنىلىش كېلىش «غا، قا، گا، كا»

Maqsadli yo'nalish.
Maqsadli yo'nalish bilan belgilanadi qo'shimchalar. «غا، قا، گا، كا»
va kimga berilgan savollarga javob beradi? nima? Maqsadli yo'nalish ish yoki niyat yo'nalishini ifodalash uchun ishlatiladi. Tug'ma-yo'naltiruvchi qo'shimchalar quyidagicha ishlatiladi: agar so'zda orqa tilda tovushli tovushlar bo'lsa va unli tovushlardan keyin ovozsiz undosh tovush bo'lsa, u holda ishlatiladi. Agar unli tovushdan keyin ovozli undosh tovushlar qo'shilsa,
keyin ishlatilgan.« غا »
Agar so'zda oldingi til tovushlari bo'lsa, unli tovushlardan keyin ovozsiz undosh tovushlar bo'lsa, u holda ishlatiladi.
«قە» ،«كە».

Agar unli tovushlardan keyin tovushli undosh tovushlar bo'lsa, u holda ishlatiladi.
"غه» ،«گه».Masalan

دىغان – دىغانغا ، كىتاپ – كىتاپقا. ۋەتەن- ۋەتەنگە كۈرەش-كۈەشكە، خەلق- خلققە، شەرققە. مەن شەھەرگە كەلدىم. ئۇبازارغاكەتتى. ئۇمەكتەپكەكەتتى، مەن تاققا چىقتىم. ئىسىملارنىڭ كېلىش ۋە شەخس ئالما شارى بىلە ن ئۆزگىرىش جەدىۋىلى

Nishab va shaxslar tomonidan ismning ravishi.

holat / shaxs	N nomi	Egasiny	mahalliy	Gumon.	Yakun.	Sho'ng'in bo'yicha ko'rsatma
1-shaxs	مەن	مېنىڭ	مەندە مېنىڭدە	مېنى	مەندىن مېنىڭدىن	ماڭا
2-shaxs	سەن	سېنىڭ	سەندە سېنىڭدە	سېنى	سەندىن سېنىڭدىن	ساڭا
3-shaxs	ئۇ	ئۇنىڭ	ئۇنىڭدا	ئۇنى	ئۇنىڭدىن	ئۇنىڭغا

<u>Фонетика</u> فونېتىكىدىن شاۋات

Unli tovushlarning almashinuvi.

1. سوزۇق تاۋۇشلارنىڭ نۆۋەتلىشىش

a) Unli bitta so'z

«ئە»،«ئا» qo'shimchalarni boshlang'ich unlilar bilan qo'shganda tovush undoshi bilan tugaydigan qo'shimchalar ئى yoki "ئە" agar qo'shimchalar unli bilan tugasa ، "ئە " "ئا" keyin ular o'zgaradi"ئې".Masalan .

б) Unli bilan tugaydigan bir hil so'zlar tovushом«ئە» biriktirish qo'shimchalar o'zgaradi "ئى". Masalan:

دە + دى = دىسى. يە + گەن = يىگەن. دە + مەك = دىمەك.

2. سوزۇقتاۋۇشلارنىڭ چۈشۈپ قىلىشى.

Unli tovushlarni chiqarib tashlash

Unli tovushga qo'shilganda va undoshlarda undosh tovushlar bilan tugaydigan ba'zi dissyllabic ismlar "ئە"، "ئۇ"، "ئۈ"، "ئى" oxirgi bo'g'in pastga tushish. Masalan:

سىڭىل + ىم = سىڭلىم
ئوغۇل + ى = ئوغلى
ئىسىم + ى = ئىسمى
كۆڭۈل + ىڭىز = كۆڭلىڭىز
شەھەر + ى = شەھرى

مەشق

Mashq qilish

Buni quyidagi ibora bilan o'qing::

1. پىششىق ئوقۇڭلار
مەن ئۆزەم سەن ئۆزەڭ سىز ئۆزىڭىز
ئۇئۆزى بىز ئۆزىمىز سىلەر ئۆزەڭلار
رايونلۇق ئىدارىلەر رايونلۇق دوختۇرخانا
ئوتتۇرا مەكتەپ توقۇمىچىلىق غابرىكىسى
كېمىسازلىق زاۋۇدى شەھەرلىك ئاياللار بىرلەشمىسى
كىنو ئىستۇدىيىسى تىراكتۇر رېمونت زاۋۇدى
مېنىڭ سىڭلىم تاشكەنت شەھرى
2. كېلىشى قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاۋلار

Kichik qo'shimchalarni qo'shing:

مەسالەن:
مەكتەپ + تە ، - تىن، - كە، - نىڭ، -نى
دەرسخانا- ياتاق-
ئۈستەل- ژورنال- دوسكا-
سىنىپ- خىزمەت- زاۋۇت

3. ئىگىلىك ۋە كېلىش قوشۇمۋىلىرىنى ئىشلىتىپ جۈملەراشتۇڭلار:

Gaplar tuzish uchun shaxsiy va egalik qo'shimchalaridan foydalaning:

1. مەن ئائىلە ئەنجان.
2. ئائىلە ئاتا ئاپا ئاكا سىڭىل بار.
3.ئاتا ئىشچى ئاپا مۇ ئىشچى
4. بىز ئائىلە تۇرمۇش بەك ياخاشى.
5. ئاكا تاشدۇ ئوقۇتقۇچى.
6. ئۇ خىتاي تىل كەسىپ.
7. ئەركىن مەن ساۋاقداش.
8. ئۇ ئىسىم ئازات.

4. ئاڭلاپ يېزىڭلار ۋە تەرجىمە قىلىڭلار:

Tinglayotganda, iboralarni yozib oling. Tarjima qiling:

1. مېنىڭ ئىسىم باھامىر، ئۇنىڭ ئىسمى بەدىرام.
2. باھادىر نەمە نىگەنلىك، بەدىرام مەرغىلملىق.
3. بىز ئائىلە تۇرمۇش بەك ياخاشى.
4. ئاكا تاشدۇ ئوقۇتقۇچى.
5. ئۇ خىتاي تىل كەسىپ.

5. سۆزلىشىشنى ئوقۇڭلار:

Dialogni o'qing:

- يولداش، ياخشىمۇسىز؟
- ياخشىمۇسىز!
- سىز قايسى مەكتەپتە ئوقۇيسىز؟
- مەن تاشدۇمائوۆۇيمەن.
- قايسو غاكولتېتتا؟
- شەرق تىل خاكولتېتىدا.
- سىلەردە ئەزىز دىكەن يولداش بارمۇ؟
- بار.
- ئۇئوقۇتقۇچىمۇ؟ ئوقۇغۇچىمۇ؟
- ئۇئوقۇتتۇچى.
- ئوقۇچىلار قايسو ئىشخانىدا؟
- ئوقۇتقۇچىلار ئاۋۇ ئىشخا نىدا.

- يولداش، سىز ئوقۇغۇچىمۇ؟
- هەئە، ئوقۇغۇچى.
- سىزنىڭ ئىسىم چىمەن.
- يولداش رەيهانگۈل قايسى سىنىپتا؟
- قايسو رەيهانگۈل؟
- چىمكەنتلىك رەيهانگۈل.
- ئۇتۆتىنچى يىللىق ئۆپپىسىدا.

6. ئېغىزچە تەرجىما قىلىڭلار:

Og'zaki tarjima qilish:

1. Mening ismim Bahodir, men namanganlikman. 2. Bizning oilamizda 5 kishi bor. 3. Otam kolxozchi, onam ham kolxozchi. 4. Katta akasi - shifokor. U o'rta maktabda o'qiydi. 7. Katta opa shahar

xotin-qizlar tashkilotining a'zosi. 8. Uning otasi muhandis emas, balki traktor zavodida ishchi.

Qayta o'qing va takrorlang.

7. ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار:

مېنىڭ بىر ساۋاقداشىم نار. ئۇنىڭئىسمى ئەخمەت. ۆزدىئالمۇتىلىق. ئائىلىسى هازىر تاشكەنتدە. ئۇلارنىڭ ئائىلىسىدە 5 جان دار. دادىس ئاۆتو رېمو نت زاۋۇدىنىڭ ئىشچىسى. ئاپىسى توقۇمىچىلىق فابرىكىسىنىڭ ئىشچىسى. ئاكىسى شەھەرلىك 1-دوختۇرختۇرخانىدادوغتۇر.ھەنسى كىنو ئىستۇدىيىسىنىڭ ئەرتىسى. ئۆزى تاشدۇدا. ئەخەت ئىككىمىز بىرسىنىپتا.ئۇ بىزنىڭ سىنىپىنىڭ سىنپ باشلىغى. ئۇنىڭ ئۆگىنىشى ناهايىتى ياخشى. ساۋاقداشلار بىلەن ئىتتىپا قىمۇ بەك ياخشى.

ئۇ ياخشى ئو قۇغۇچى.

8. سوئاللارغا جاۋاپ بېرىڭلار:

Savollarga javob ber:

1. سىزنىڭ ئىسمىڭىز نىمە؟
2. سىز قەيەرلىك؟
3. ئائىلىڭىزدە قانچە جان بار؟
4. سىز قايسى سىنىپتا؟
5. سىز قويەردىن كەلى ىڭىز؟
6. ئۆز ئائىل ئە هۋالىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭ.

Dars 3. ئۇچىنچى دەرس

Matn. تېكىست

يىل ، ئاي ، كۈن

-بىرىيل قانچە پەسل ؟

- بىرىيل تۆت پەسل.

- ئۇلار قايسىلار؟

-ئۇلار : ئەتىياز (باهار) پەسلى، يازپەسلى، كۇز پەسلى، قىش پەسلى.

- بىر يىل قانچە ئاي ؟

- بىر يىل ئون ئىككى ئاي، ئۇلار: فېۋرال، مارت، ئاپرىل، ماي،ئىيۈن، ئىيغل، ئاۋغۇست، سىنتەبىر، ئۆكتەبىر، نويابىر، دىكابىر.

- بىر ئاي قانچە كۈن؟

- بەزى ئايلار ئوتتۇز كۈن، بەزى ئايلار ئوتتۇز بىر كۈن، فېۋرال يىلگىرمە سەككىز ياكى يىگىرمە توققز كۈن.

- بىر يىل قانچە كۇن؟

- بىر يىل ئۈچيۈز ئاتمىش بەش كۈن.

- بىر ئاي نچە هەپتە ؟

- بىر ئاي تۆت هەپتە.

- بىر ھەپتە قانچە كۈن؟
- بىر ھەپتە يەتتە كۈن.
- ئۇلارقايسى؟
- ئۇلار: دۈشەنبە ، سەيشەنبە ، چارشەنبە ، پەيشەنبە، جۈمە ، شەنبە، يەكشەنبە.
- بۇ يىل قانچىنچى يىل؟
- بۇ يىل بىرمىڭ توققۇزيۈزسەكسەن ئالتىنچى يىل.
- بۇ ئاي قايسى ئاي؟
- بۇ ئاي ئۆكتەبىر.
- بۈ بۈن ئايغا نەچچە؟
- بۈ گۈن ئايغا يىگىرمە يەتتە
- بۇگۈن كۇنگە نىمە؟
- بۇگۈن كۇنگە پەيشەننە.
- بۇگۈن قانچە سائەتدە دەرس بار؟
- تۆت سائەت دەرس بار.
- نىمە دەرس بار؟
- ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكسى،تەنتەربىيە دەرس بار.
- ئۇيغۇر تىلى گىراماتىكسىنى كىم ئۆتىدۇ؟
- مۇھەببەت مۇئەللىم ئۆتىدۇ.
- تەنتەربىيە دەرسىنىچۇ؟
- ئالىم مۇئەللىم ئۆتىدۇ.

So’z.	سۆزلەر
Yil fasli	پەسىل
Bahor	ئەتىياز
Kuz	كۈز
Yanvar	يانۋار
fevral	فېۋرال
Mart	مارت
Aprel	ئاپرىل
May	ماي
Iyun	ئىيۇن
Iyul	ئىيۇل
Avgust	ئاۋغۇست
Sentyabr	سىنتەبىر
Oktyabr	ئۆكتەبىر
Noyabr	نويابىر
Dekabr	دىكابىر

O'ttiz	ئوتتۇز
Biroz	بەزى
Yigirma	يىگىرمە
Yoki	ياكى
Oltmish	ئاتمىش
Bir hafta	ھەپتە
Dushanba	دۈشەنبە
Ikkinchi	سەيشەنبە
Chorshanba	چارشەنبە
Qaysi biri? Qaysi?	قايسى
Sakson oltinchi	سەكسەن ئاتى
Necha? (Qaysi)?	نەچچە
Soat	سائەت
O'tish (o'tish)	ئۆتۈش

<u>Grammatika</u>. گىرمماتىكا

Sanoq son. :دەرىجە سان-1

Sanoq sonning. Tartib sonini yoki odamlar va narsalarning sonini ko'rsatadigan raqamlar birlashtiriladi. Tartib qo'shimchalari نچى ، ىنچى " " savolga nima javob bering? Qaysi biri? Qaysi? Masalan :

بىر + ىنچى = بىرىنچى

ئىككى + نچى = ئىككىنچى، ئوتتۇز + ىنچى = ئوتتۇزىنچى.

Gapdagi so'zlarning tartibi. :جۈملىدىكى سۆزتەرتىۋى -2

Uyg‘ur gapidagi so'zlar tartibi quyidagicha:

Bashorat qilish خەۋەر подлежащее ئىگە

ئۇقۇغۇچى ئۇ

كەلدىم مەن

خەۋەر تولدۇرغۇچى ئىگە

Toliqnurguchi Ega

سۆيىمىز ۋەتىنىمىزنى بىز

Aniqlaguvchi. :ئېنىتلىغۇچى -3

Ta'riflar So'z deb nomlanib, gapdagi ismlarning xususiyatlarini yoki sifatini bildiradi va har doim belgilangan So'zdan oldin keladi.. Masalan:

سۆيىمىز ۋەتىنىمىزنى ئۇلۇغ بىز

xabar Toliqnurguchi predikat

Belgilangan.

Vaziyat. : هالەت -4

Agar vaziyat to'g'ridan-to'g'ri harakatni yoki holatni bildirsa. Keyin u xabar oldida turadi. Agar murojaat qilingan bo'lsa yoki butun taklifni aniqlasa. U har doim gapning boshida paydo bo'ladi. Masalan.

بىز ئۆز كەسپىمىزنى قىزغىن سۆيىمىز

Xabar vaziyatni qo'shib belgilash mavzusi.
بۈگۈن هاۋا ناھايىتى ئىسسىق

Fonetika. فونېتىكىدىن ساۋال

Muqobil tovushlar "ن" ۋە "م" :"ن" ۋە "م" تاۋۇشلىرىنىڭ ئۆزگىرىشى -1

So`zda "b" dan oldin "n" bo'lsa, u holda assimilyatsiya qilinganda tovushlar "m" deb talaffuz qilinadi. ammo, yozayotganda biz hali ham "n" yuramiz Masalan.

Talaffuz. ئوقۇلۇشى Yozish. يېزىلىشى

دۈشەنمبە دۈشەنبە

شەمبە شەنبە

ئومبىر ئون بىر

:2- "ئى" ۋە " ر" تاۋۇشلىرىنىڭ جانلىق تىلدا چۈشۈپ قېلىشى

Опускание tovushов "ئى" ۋە "ر " в разговорной речи.

a) Oylarning nomlarini tezda o'qiyotganda, yakuniy tovushlar "ئى " tartib raqamlarida chiqarib tashlangan (talaffuz qilinmaydi). Masalan.

Talaffuz. Yozish.

بىرىنچاي بىرىنچى ئاي

ئالتىنچاي ئالتىنچى ئاي

б) Og'zaki nutqda tovushlar bilan tugaydigan So'z "ر" tushirish tovushlari bilan talaffuz qilinadi "ر " o'sha. talaffuz qilinmaydi. Ammo, agar bu So'zmga boshlang'ich unli tovushli qo'shimchalar qo'shilsa, u holda u tashlanmaydi va talaffuz qilinmaydi. So'zni final bilan yozganda "ر" har doim bilan yozilgan "ر". Masalan.

Talaffuz. Yozish.

"با "ر بىر

با(ر) دىم باردىم

دەپتىرىم دەپتىرىم

Mashq qilish. مەشق

1- :1- پىششىق ئوقۇغۇلار ۋە ئىنگەللىۋېلىڭلار

Quyidagi So'zni o'qing va bilib oling:

ئەتىياز پەسلى ياز پەسلى كۈز پەسلى
قەتىيازپەسلى   تۆت پەسل   ئون ئىككى ئاي
ئون ئىككىنچى ئاي   ئوتتۇز كۈن ئوتتۇزىنچى كۈن
شەنبە كۈن   جۈمە كۈنى   بىر ھەپتە
تۆتىنچى ھەپتە يەتتە كۈن   يەتتىنچى كۈن

2-دەررجە سانلارغا ئۆز گەرتىڭلار :

Quyidagi asosiy sonlarni tartib tartibiga o'zgartiring:

بىر -   ئالتە -   بەش –
تۆت -   يەتتە -   توققۇز-
ئون -   يىگىرمە -   ئوتتۇز –
قىرىق -   ئەللىك -   ئاتمىش –
يەتمىش -   سەكسەن -   توقسەن –
يۈز -   مىڭ-

Tarjima qiling: 3- تەرجىمە قىلىڭلار:

Etti, olti, bir, ikki, uch, to'rt, besh, to'qqiz, o'n, sakkiz, o'n bir, yigirma, yigirma ikki, o'ttiz, o'ttiz uch, qirq, qirq to'rt, ellik, ellik besh, oltmish, oltmish olti, etmish, etmish yetti, sakson, sakson sakkiz, to'qson, to'qqiz ming to'qqiz yuz to'qqiz, o'n ming, yuz ming.

Tinglash tarjimasi.   4-ئاڭلاپ تەرجىمە

قىلىڭلار:

1-بىر يىل تۆت پەسل.
2-بىر پەسل ئۈچ ئاي.
3-بىر يىل ئونئىككى ئاي.
4-بىر ئاي تۆت ھەپتە.
5-بىر ھەپتە يەتتە كۈن.
6-يازپەسلى ئىسسىق، كۈز پەسلى سالقىن.
7-ئەتىياز پەسلىمۇ سالقىن.
8-بۈگۈن ھاۋا ئىسسىق ئەمەس، سالقىن.
9-بىرىنچى يانۋار يېڭى يىل كۈنى.
10- " 8-مارت" خەلق ئارا ئايالالار بايرىمى.
11- " 1- ماي" ئەمگەكچىلەر بايرىمى.

Quyidagi iboralarni bilib oling: 5- ئىگدىللىۋېلىڭلار:

- بۈگۈن ئايغانەچچە (قانچە)؟ - بۈگۈن ئايغا بىر. بۈگۈن يانۋارغانەچچە؟- - بۈگۈن يانۋارغا نەش. - بۈگۈن بەشىنچى ئاينىڭ (ھاينىڭ) نەچچىنچى كۈنى؟ -بۈگۈن 5- ئاينىڭ 1- كۈنى. - بۈگۈن چىسلاغا نەچچە؟ - بۈگۈن چىسلاغا بەش. - بۈگۈن ھەپتىگە نەچچە؟ - بۈگۈن ھەپتىگە ئۈچ. - بۈگۈن كۈنگە نىمە؟ - بۈگۈن كۈنگە چارشەنبە.

6- ئوقۇغۇلار ۋە " ياكى سۆزنىڭ ئىشلىتىلىشىگە دىققەت قىلىڭلار:

Birlashmaning ishlatilishini o'qiyotganda e'tibor bering, " ياكى " -ئاۋۇ دەرسلىكمۇ ياكى ژورنالمۇ؟ - ئۇژورنال. - ژورنال كىتاپداندىمۇ ياكى ئۈستەلنىمۇ؟ - كىتاپدانىما. - دادىڭىز ئىشچىمۇ ياكى دىخانمۇ؟ - دادام ئىشچى ئەمەس، دىخان. - سىزئوغۇغۇچىمۇ ياكى ئوتقۇچىمۇ؟ - مەن ئوقۇتقۇچى ئەمەس، ئوقۇغۇچى. - بۇ چوڭ زالمۇ ياكى كىچىك زالمۇ؟ - بۇ چوڭ زال ئەمەس، كىچىك زال. - ئاۋۇسلەرنىڭ ياتاقمۇ ياكى شاۋكەتلەرنىڭ ياتىغى؟ - شاۋكەتلەرنىڭ ياتىغى. - بۇ يىل فېۋرال يىگىرمەسەككىز كۈنمۇ ياكى يىگىرمە توققۇز كۈنمۇ؟ - يىگىرمە توققۇز كۈن. - ئەتە كۈنگە چارشە نىبمۇ ياكى پەيشەنبە؟ - ئەتە چارشەنبە.

7- تېكست بوينچە سۆزلىشىڭلار: Matn bo'yicha dialog tuzing.

8- ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار: O'qing va qayta o'qing:

بۈگۈن 1891- يىل 9- ئاينىڭ 15- كىغنى دۈشەنبە. ھاۋا ناھايىتى ياخشى. بىغگۈن بىزگە تۆت سائەت دەرس بار. ئىككى سائەت " ئۇيغۇر تىلىدىن ئاساس" دەرسى، ئىككى سائەت "

خىتاي تىلى گىراممىاتىكىسى" دەرسى بىر. ئۇيغۇر تىلىنى غەيرەت مۇئەللىم ئۆتىدۇ. خىتاي تىلىنى ئەكرەم مۇئەللىم ئۆتىدۇ. چۈشتىن كېيىن فاكۇلتېت بويىچە ئىنتىپاق يىغىنى بىر. يىغىندىن كېيىن خىتاي تىلىدا يىڭى كىنو بار.

تۆرتىنچى دەرس **Dars 4**

Matn. تېكىست

تاماقخانا

- -يولداش ئازات، نادىن كېلىۋاتىسىز؟
- - تاماخانىدىن كېلىۋاتىمەن.
- - سىلەرنىڭ تاماقخاناڭلەر قەيەردە؟
- - بىزنىڭ تاماقخانىمىز ئوقۇش بىناسىنىڭ ئىچىدە.
- - سىلارنىڭ مەكتىۋىڭىزدا قانچە تاماقخانا بار؟
- - مەكتىۋىمىزدە ھەر بىر ئوچۇتىش بىناسىنىڭ ىچىدە بىردىن تاماقخانا بار.

- - تاماقخاناڭلار قانداق؟
- - تاماقخانىمىز چوڭ ھەم پاكىز، تاماق جېزىسى، ئورۇندۇق چىنە، قوشۇق نەرسىلىرىمىز روتلىكھەم تولۇق.
- - تاماقخاناڭلارنىڭ سۈپىتى قانداق؟
- - تاماقخانىمىزنىڭ تۇرى كۆپ ، سۇپىتى ياخشى، ماسلەن: نان بىلەن چاي، سوبقاش، ، لاڭمان، جوۋاۋا موما-ساي، شولا، پولو، مانتا، قورداق، شورپا، ۋوۋۇره قاتارلىق تاماقلار بار. تاماقلىرىمىز باكمۇ زىلىك يىساەڭ يىگىڭ كېلىدۇ.
- - كۈندا نەچچە ۋاقت تاماق يەيسلار؟
- - كۈنده ئۇچ ۋاقت تاماق يەيمىز. يەكشەنبە ۋە بايرام كۈنلىرى ئىختىيارى يەيمىز.

So’z سۆزلەر

Oshxona		تاماقخانا
Ovqat		تاماق
Katta		چوڭ
Shuningdek		ھەم
Jadval		جوزا
kosa		چىنە
Qoshiq		قوشۇق
To'liq		تولۇق
Sifat		سۇپەت
Ko'rinish		تۈر
Masalan	(ق)	مەسلەن
Noodle sho'rva		سويقاش

Lagman		لەگمەن
Ganfan		گاڭپەن
Pampushka		موما
Gravy		سەي
Xitoy köfte		جوۋاۋا
Shavlya		شويلا
Palov		پولو
Qovurilgan	(ر)	قورداق
Sho'rva		شورپا
Manty		مانتا
Uyghur köfte	(پ)	چۆچۈره
Mazali		مەزەلىك
Qayerdan	(ك)	نەدىن
Istak	(پ)	ئىخىيارى
Kek		نان

<u>Grammatika</u> گىراماتىكا

Fe’l. 1. پېئىل

So’z, fe'l deb ataladigan narsalar yoki shaxslarning harakati va holatini bildiruvchi. Masalan:

كەل، سۆي، يۇ، كۆپ

2. بولۇشلۇق ۋە بولۇشسىز پېئىللار

Fe'llarning ijobiy va salbiy shakllari.

a) Uyg‘ur tilida fe'llar ijobiy yoki salbiy shaklda ishlatilishi mumkin; hozirgi, kelajakda yoki o'tgan zamonda sodir bo'lgan harakatning ma'nosini etkazish uchun tasdiq shaklidan foydalaniladi. Va har doim ham sodir bo'lmaydigan harakatning ma'nosini etkazish uchun salbiy shakl ishlatiladi.

b) Fe'lning inkor shakli quyidagicha shakllanadi:

c) a) agar fe'lning tasdiq shakli orqa tovush tovushlari bilan bo 'g' bilan tugasa, qo'shimchalar qo'shilib, inkor shakl hosil qiladi. «_ما___»

d) d) agar fe'lning tasdiqlovchi shakli mo'ljallangan ovozli tovushlarda bo 'g' bilan tugasa, u holda inkor shaklini hosil qilish uchun qo'shimchalar biriktiriladi. «___مە_». Masalan:

بولۇشلۇق پېئىل　　　　بولۇشسىز پېئىل

salbiy shakl,　　Ijobiy shakl.

كەل　　　　كەلمە

يۇ　　　　يۇما

يە　　　　يىمە

ئاڭلا　　　　ئاڭلىما

كۆر　　　　كۆرمە

3. پېئىللارنىڭ زامان، شەخس ۋە سانلىرى

Shaxslar, sonlar va zamonlar uchun fe'llarning o'zgarishi.

Uyg‘ur tilida fe'llar shaxslar tomonidan (hozirgi kelajak o'tmish) (birinchi shaxs ikkinchi shaxs uchinchi shaxs birlik va ko'plik sonlari) tomonidan o'zgarishi mumkin.

Xozirgi zamon.　　　　1- هازىرقى زامان

Hozirgi zamon harakatning ma'nosini ma'lum bir hozirgi vaqtda etkazish uchun ishlatiladi.. Masalan:

- سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟　-مەن تاماقخانىدىن كېلىۋاتىمان.

Mashq qilish　　مەشق

Diqqat bilan o’qing.　　　1-پىششىق ئوقۇڭلار

مەكتەپ تاماقخانىسى　　　كىچىك تاماقخانا

ئىسسىق تاماق　　　تاماق جوزىسى

مەزىلىك تاماق　　　بىنانىڭ يېنى

يان ئىشىك　　　بايرام كۈنى

چوڭ هام يورۇق　　　هام يورۇق هام پاكىز

هار خىل تاماق　　　ئىسسىق نان

2-"هەم .... هەم"نىڭ ئىشلىتىلىشىگە دىققەت قىلىڭلار ۋە ئوخشىتىپ جۇملە تۈزۈڭلار:

Foydalanishga e'tibor bering «هەم .... هەم » va ushbu konstruktsiyadan foydalanib taklif bering. 1. بىزنىڭ تاماقخانىمىز ەم يورۇق هەم پاكىز.

2. بۇ تېكىست هەم ئوبدان هەم ئوڭاي. 3. بۈگۈن هەم يەكشەنبە هەم بايرام. 4.بۈگۈن هەم يەكشەنبە هەم بايرام.

Og’zaki tarjima qiling:　　　　3- ئېغىزچە تەرجىمە چىلىڭلار:

1. Bizning ovqat xonamiz katta va toza, yozda salqin, qishda issiq. 2. Bizning ovqat xonamiz sport maydonchasining shimolida. 3. U ovqat

yeydi. 4. Bitta stolda sakkizta o'rindiq bor. 5. Ushbu kafeterya talabaning emas, balki xodimlarning ishidir. 6. Menda piyola bor, qoshiq yo'q.

4-بوش ئورۇنلارنى مۇۋاپىق كېلىش قوشۇمچىلىرى بىلەن تولدۇرۇڭلار.

Bo'shliqlarni tegishli hol qo'shimchalari bilan to'ldiring:

1- سىز نە..... كېلىۋاتىسىز؟
2- سىلارنىڭ مەكتەپ..... قانچە تاماقخانا بار؟
3- بىزنىڭ ياتاق تاماقخىنا...... شىماك تاراپى.... .
4- بىز تاماق خوزا...... 8 ئادەم بار.
5- مەن مەرغىلان...... تاشكەنت...... كەلدىم.
6- مەن ئوقۇغۇچىلار تاماقخانىسى...... تاماق يەۋەتىمەن.

Savollarga javob ber: 5- سوئاللارغا جاۋاپ بېرىڭلار:

1- سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟
2- سىلارنىڭ تاماقخاناڭلار قەيەردە؟
3- سىلارنىڭ تاماقخاناڭلار قانداق؟ تاماغىڭلارچى؟
4- نەچچە ۋاقت تاماق يەيسىلار؟

O'qing va takrorlang: 6-ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار:

بىزنىڭ مەكتەپتە بىر قانچە تاماكخانا بار. تاماقخانىلىرىمىز چوڭ يورۇق ۋە پاكىز، تاز كۈنلىرى سالقىن، قىش كۈنلىرى ئىسسىق. بۇ تاماقخانىلاردا بىر نەچچە مىڭدىن ئارتۇق ئوقۇغۇچىلار تاماق يەيدۇ. بىز ئادەتتىكى كۈنلىرى ئۈچ ۋاق تاماق يەيمىز. يەكشەنبە ۋە بايرام كۈنلىرى ئىختىيارى يەيمىز. تاماقخانىلىرىمىزنىڭ تۈرى كۆپ، سۈپىتى ياخشى.

DARS.5. بەشنچى دەرس

Matn تېكست

سۇزلىشش

- يولداش دولقۇن؛ نىمە ىش قىلىۋاتىسز؟
- رەسملىك ژورنەل كۇرىۋاتىمەن
- سەلامەت نىمە ىش قىلىۋاتىدۇ؟
- سەلامەت ئۆيىگە سالام خەت يېزىۋاتىدۇ.
- ئادىلچۇ؟
- ئادىل كىر يۇۋاتىدۇ.
- باشقا ساۋاقداشلار نىمە ئش قىلىۋاتىدۇ؟
- بەزىلەر ياتاقدە دەرس تەككرار قىلىۋاتىدۇ' بەزىلەر رومان ۇقىۋاتىدۇ، بەزىلەر توپ مايدانىدا توپ ئويناۋاتىدۇ،بەزىلەر رومان ئوقىۋاتىدۇ، بەزىلەر ياتاقدە دەم پلىۋاتىدۇ؛ بەزىلەر گېزىت كۇرىۋاتىدۇ.
- ساۋاقداشلار هەر كۇنى تەكرار ۋەقتدە نىمە ىش قىلىۋەتىسلار؟
- بىز هەر كۉنى كەچگى تەكرار ۋاقتدە يېگى ئۆتگەن دەرسلەرنى پىششىق تەكرار قىلىۋاتىمىز، سۆزلارنى يادلاۋاتىمىز، جۉملە تۉزۉشنى مەشق قىلىۋاتىمىز، تېكستنى قايتا- قايتا ئۇقۇۋاتىمىز ۋە يادلاۋاتىمىز، كېيىنگى دەرسنى ئالدىن تەكرار قىلىۋاتىەمز.
- ئۉيغۉرچە سۇزلاشىۋاتىمىسزلەر؟
- هەئە، هەر كۇنى دەرستىن سىرتقى ۋاقتلاردا ئۆزەرا ئۆزئارا ۋە ئۇيغۇر ساۋاقداشلار

بىلەن ئۇيغۇرچە سۆزلىشىۋاتىەمز.

<table>
<tr><td colspan="6">Hozirgi zamondagi shaxslar uchun fe'lni o'zgartirish va qo'shimchalar qo'shish qoidalari</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Qoida qo'shimchasini biriktiring raqam
shaxs</td><td rowspan="2">Oxirgi unli tovushli fe'lga</td><td colspan="3">Oxirgi undosh tovushli fe'lga</td></tr>
<tr><td>Bo'g'in oxirgi lablanmagan unli tovushlar bilan</td><td>Bo'g'in oxirgi labial old unli tovushlar bilan</td><td>Bo'g'in oxirgi labial orqa unli tovushlari bilan</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1-e shaxs</td><td>Birlik h</td><td>ۋاتىمەن</td><td>ىۋاتىمەن</td><td>ۉۋاتىمەن</td><td>ۇۋاتىمەن</td></tr>
<tr><td>pln</td><td>ۋاتىمىز</td><td>ىۋاتىمىز</td><td>ۉۋاتىمىز</td><td>ۇۋاتىمىز</td></tr>
</table>

2-e shaxs	Birlikni hurmat qilish	ۋاتىسەن (ۋاتىسىز)	ىۋاتىسەن (ىۋاتىسىز)	ۈۋاتىمەن (ىۋاتىسىز)	ۇۋاتىسەن (ۇۋاتىسىز)
	Shakl	ۋاتىسلەر	ىۋاتىسلەر	ۈۋاتىسلەر	ۇۋاتىسلەر
3-e shaxs	Mn.h	ۋاتىدۇ	ىۋاتىدۇ	ۈۋاتىدۇ	ۇۋاتىدۇ

Masalan: مەسلەن

ئوقۇ ئوقۇۋاتىمەن ئوقۇۋاتىسەن ئوقۇۋاتىمەن
ئوقۇۋاتىمىز ئوقۇۋاتىسلەر ئوقۇۋاتىدۇ

يار يېزىۋاتىمەن يېزىۋاتىسەن يېزىۋاتىدۇ
يېزىۋاتىمىز يېزىۋاتىسلار يېزىۋاتىدۇ

كۆر كۆرۈۋاتىمەن كورۈۋاتىسەن كۆرۈۋاتىدۇ
كۆرۈۋاتىنىز كۆرۈۋاتىسلار كۆرۈۋاتىدۇ
تۇر تۇرۇۋاتىمەن تۇرۇۋاتىسەن تۇرۇۋاتىدۇ
تۇرۇۋاتىمىز تۇرۇۋاتىسلار تۇرۇۋاتىدۇ

Mashqlar مەشق

1.پىشىق ئوقۇڭلار ۋە تەرجىمە قىلىڭلار؛

ئىش قىلىش خىزمەت قىلىش قىلىش بەيرەم قىلىش
تاماق قىلىش ئۈگىنىش قىلىش مەشق قىلىش
كىتاپ كۆرۈش كىنو كۇرۈش ياخشى كۆرۈش
يامان كۆرۈش سالام خەت يېزىش سالام خەت كېلىش
كىر يۇۋۇش كىر كىيىم كىيىم كىر بولۇش
كىر سوۋۇن باشقا كىشى باشقا ۋاقىت
باشقا كىتاپ ئۇنىڭدىن باشقا تەكرار قىلىش
ئويۇن ئوينا تەكرار دەرس توپ ئويناش
رومان ئوقۇش دەم پىلىش كۈنى دەم پىلىش ۋاقتى
مەكتەپتە ئوقۇش رومان يېزىش دەرس ئوقۇش
قايتا-قايتا ئوقۇش ياخشى ئوقۇش پىششىق ئوقۇش
سۆز يادلاش تېكستنى يادلاش جۈملە يادلاش
كېيىنكى دەرس جۇملە تۈزۈش كىتاپ تۈزۈش
ئالدىن تەكرار قىلىش كېيىنگى هەپتە ئالدىن ئۈگىنىش

خىتايچە سوزلىشىش   ئۇزەرا ئۇگىنىش
ئۆزاراسۆزلىشىش ئۇيغۇرچە سۆزلىشىش

ر: Tarjima qiling: 2-تارجىمە قىلىڭلا

Men jurnalni o'qidim. U nima qilyapti? U xat yozadi. Men kir yuvaman. Zaldagi talabalar kino tomosha qilishmoqda. Bolalar futbol maydonida futbol o'ynashadi. Biz 5 Darsni takrorlaymiz. O'qituvchi yangi Darslarga gapirib beradi. Ba'zi sheriklar Matnni yodlashadi. Talabalar jumlalarni tarjima qilishadi. Mening singlim o'rta maktabda o'qiydi.

3-ھازىرقى زامان قۇشۇمچىلىرىنى ئىشتولدۇرۇڭلار:
مەن بېجىڭدىن كەل. . .، سەن ھەر كۈنى مەكتەپكە كەل. . .
ئۇلار يەكشەنبە كۈنى دەم ئال. . . بىز شەنبە كۈنلىرى كىنو كۆر. . .
ئەركىنروسىلىك ژورنال كۆر. . . سالامەت ياغ. .. مەن كىر
يۇۋ . . . سەن نەدىن كەل . . .؟سىلەر دەرسنى ياخشى تەكرار قىل . . . ،
ئۇلار ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇ.......بىز تېكىستنى پىششىق يادلا .... ساۋاقداشلار
قايتا-قايتا ئوقۇ......... ئوقۇغۇچىلار نىجۇلە تۆزۈشنى مەشق
قىل ...... بەزىلەر توپ مەيدانىدا توپ ئوينا ....

4.سوئاللارغا جاۋاپ بېرىڭلار:
1- دادىڭىز، ئاپىڭىز، ئاكىڭىز، ھەدىڭىز نەدە ئىشلەۋاتىدۇ؟
2- سىز نىمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟
3- سىز قايسى مەكتەپتە ئوقۇۋاتىسىز؟
4- سىز نىمە ئۆگىنىۋاتىسىز؟
5- ساۋاقداشلار دەم ئېلىش كۈنلىرى نىمە قىلىۋاتىدۇ؟
6- ساۋاقداشلارگە چاي تەكرار ۋاقتىدا نىمە قىلىۋاتىدۇ؟
7- ساۋاقداشلار قانداق ئۆگىنىۋاتىدۇ؟
8- سىلەر ئۆزئارا ئۇيغۇرچە سۆزلىشىۋاتامسىزلەر؟
9- سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟
10- سىلەرگە گىرامەتىكا دەرسىنى كىم ئۆتۈۋاتىدۇ؟
11- سىلەرگە قايسى مۇئەللىم دەرس ئوتۇۋاتىدۇ؟
12- سىلەر قايسى تاماقخانىدا تاماق يەۋاتىسىلەر؟

5- سۆزلىشىشنى ئوقۇڭلار: Dialogni o'qing.

- سىز نىمە ئوقۇۋاتىسىز ؟
- مەن تېكىستنى ئوقۇۋاتىمەن.
- سىز قايسى تېكىستنى ئوقۇۋاتىسىز ؟
- مەن "ياتاقخانا" دىگەن تېكىستنى ئوقۇۋاتىمەن.
- سىز تېكىستنى قانداق ئوقۇۋاتىسىز؟
- مەن تېكىستنى قايتا - قايتا پىششىق ئوقۇۋاتىمەن.

- سىز قايسى ئۆگىنىۋاتىسىز؟
- مەن ھازىر ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىۋاتىمەن.
- سىز يەنە قانداق تىللارنى ئۆگىنىۋاتىسىز؟
- مەن يەنە خىتاي تىلى، رۇس تىللىرىنى ئۆگىنىۋاتىمەن.
- سىلاردە ھەر كۈنى ئۇيغۇر تىلى دەرسى بارمۇ؟
- ياق، ھەر كۈنى يوق.
- خىتاي تىلى دەرسچۇ؟
- خىتاي تىلى دەرسى ھەركۈنى بار.
- ئەركىن نىمە قىلىۋاتىدۇ؟
- ئۇ مەشق ئىشلىۋاتىدۇ.
- ئۇ قايسى دەرسىنىڭ مەشقىنى ئىشلىۋاتىدۇ؟
- ئۇ ئون ئالتىنچى دەرسىنىڭ مەشقىنى ئىشلىۋاتىدۇ.
- ئازات نىمە قىلىۋاتىدۇ؟
- ئۇ جۇملە تۈزۈشنى مەشق قىلىۋاتىدۇ.
- سالامەت نىمە قىلىۋاتىدۇ؟
- ئۇ كېيىنگى دەرسنى ئالدىن تەكرار قىلىۋاتىدۇ. ۋە ساۋاقداشلارگە ياردەم بېرىۋاتىدۇ.

O’qing va takrorlang: 6- ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار

ھازىرگە چالىك تەكرار ۋاقتى ساۋاقداشلارنىڭ ھەممىسى دەرس تەكرار قىلىۋاتىدۇ، بەزى ساۋاقداشلار يېڭى ئۆتكەن دەرسنى تەرجىمە قىلىۋاتىدۇ، بەزى ساۋاقداشلار سۆزلەرنى ۋە جۇملىلەرنى يادلاۋاتىدۇ، بەزى ساۋاقداشلار تۈزۈۋاتىدۇ، بەزىلەر ئۆزارا ئۇيغۇرچە سۆزلىشىۋاتىدۇ، بەزىلەر سوئاللارغا جاۋاپ بېرىۋاتىدۇ، مۇئەللىم ھەر كۈنى تەكرار ۋاقتىدا بىزنىڭ سوئاللىرىمىزغا جاۋاپ بېرىۋاتىدۇ، قايتا – قايتا ئۆگىتىۋاتىدۇ. مۇئەللىم ھەر كۈنى بىز بىلەن ئۇيغۇر تىلىدا سۆھبەت ئۆتكۈزۈپ تۇرىدۇ، ۋە ئۇيغۇر تىلىدا ماقالىلار يازدۇرۇدۇ. بىز ھەممىمىزمۇ ئۇيغۇر تىلىنى تىرىشىپ ئۆگىنىۋاتىمىز.

7. تەكرار ۋاقتىدا دىگەن مەۋزۇدە ماقالە يېزىڭلار.

Tegishli matnni yozing: “Qayta takrorlash”.

Dars 6 ئالتىنچى دەرس

تېكست

تازىلىق قىلدۇق

-ئادالەت، شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيەن تازىلىق قەلدىڭلارمۇ؟
- مەھ، تازىلىق قىلدۇق. 1- گۇرۇپپا دەرسخانىنىڭ ئشىك دېرىزە، پەرتا، ئورۇندۇقلىرىنى سۇرتتى،تاختاينى يۇدە. 2- گۇرۇپپا كارسۇرنى سۇپۇردى ۋە يۇدى. 3- گۇرۇپپا بىنانىڭ ئەتراپىڭنىڭ تازىلىدى.

- ساۋاقداشلار قانداق ئىشلىدىلار؟
-ھەممە ساۋاقداشلەر ناھايىتى ئاكتىپ ۋە قىزغىن ئىشلىدى.
تازىلىق تەكشۈرگۈچىلەر : "بۈگۈن سىلار تازىلىقنى ناھايىتى ياخشى قىلدىڭلار،
بۇنىڭدىن كېيىن دەرسخانا ۋە مۇھىت تازىلىقى مۇشۇنداق بولۇشى لازىم. شۇنىڭدەك
ھەممىمىز تازىلىقتا ئاڭلىق رىئايە قىلىشىمىز لازىم" دىدى.

-يولداش ئازات، يەكشنبە كۈنى نىمە ئىش قىلدىڭلار؟
-يەكشەنبە كۈنى ئادىل بىلەن ئىككىمىز ياتاق تازىلىغى قىلدۇق،
يوتقان- كۆرپىلىرىمىزنى ئاپتاپقا يايدۇق، ئادىل ياتاقنىڭ
تاختىيىنى يۇدى، مەن ئىشىك-دېرىزىلارنى سۈرتتۇم،
ياتاقنى تازىلىپ بولغاندىن كېيىن كىر يۇدۇق،مەن ئوزەمنىڭ
كىيىملىرىمنى يۇدۇم، ئادىل ۆزىنىڭ يوتقان-كۆرپە
كىرلىرىنى يۇدى، ئاندىن كېيىن مونچىغا باردۇق.

So’z	سۆزلەر

Peshindan keyin	(ر)	چۈشتىن كېيەن
eshik	(ئ)	ىشىك
Oyna		دېرىزە
O'chiring	(پ)	سۈرتتۈش(سۈرت-)
Qavat		تاختاي
Yo'lak		كارسور
Tozalash	(پ)	سۈپۈرۈش
Haqida (volisi)		ئەتراپ
Toza	(پ)	تازىلاش
faol		ئاكتىپ
Nazorat qilish		مۇھىت
Chorshanba		مۇشۇنداق بولۇش
Bu shunday bo'lishi kerak	(پ)	لازىم
Shuningdek		شۇنىڭدەك
Ongli ravishda	(ب)	ئاڭلىق
amal qiling		رىايە قىلىش
Gapir	(پ)	دېيىش
quyosh	(پ)	ئاپتاپ
O'sish uchun		يېيىش (ياي)
Vanna	(پ)	مونچا
Boring		بېرىش

Keyin keyin ئاندىن كېيىن
Choyshablar (پ) كىرلىك
Xususiy (ب) شاخسى

Grammatika

O'tgan zamon fe'llari. پېتىللارنىڭ ئۆتكان زامانى.

Fe'lning o'tgan zamoni harakatning o'tmishda sodir bo'lganligini ko'rsatadi. Masalan: بىز شەنبە كۈنى تازىلىق قىلدۇق.

ساۋاقداشلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى ئاكتىپ ئىشلىدى.

O'tgan zamondagi shaxslar tomonidan fe'lni o'zgartirish va qo'shimchalarni biriktirish qoidalari.

2- پېىللارنىڭ ئۆتكەن زامانى قوشۇمچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇلىنىش ئۇسۇلى

raqam / shaxs	Ulanish qoidalari Suf.		Oxirgi ovozli undosh yoki unli tovushli fe'lga			Oxirgi ovozsiz undosh tovushlari bo'lgan fe'lga		
			End bilan fe'lga	So'nggi lablari bo'lgan fe'lga. Old tovushom	So'nggi lablari bo'lgan fe'lga orqada tovushom	Til ol lablanmagan fe'l tovushi	Til orqa lablangan fe'l	Til ol lablangan fe'l
1-e shaxs	Bir		دىم	دۇم	دۇم	تىم	تۇم	تۇم
	kop		دۇق			تۇق		
2-e shaxs	bir	Odiy shakl	دىڭ	دۇڭ	دۇڭ	تىڭ	تۇڭ	تۇڭ
		hurmat shakl	دىڭىز			تىڭىز		
	kop		دىڭلار	دۇڭلار	دۇڭلار	تىڭلار	تۇڭلار	تۇڭلار
3-e raqam	Bir.kop son		دى			تى		

مەسالەن:

بار — باردىم باردۇڭ باردى
باردۇ باردىڭلار باردى

كۆر — كۆردۇم كۆردۇڭ كۆردى

كۆردۇق كۆردۇڭلار كۆردى

ئوقۇدىم ئوقۇدىڭ ئوقۇدى
ئوقى
ئوقۇدۇق ئوقۇدىڭلار ئوقىدى

كەتتىم كەتتىڭ كەتتى
كەت
كەتتۇق كەتتىڭلار كەتتى

سۈرتتىم سۈرتتىڭ سۈرتتى
سۈرت
سۈرتتۇق سۈرتتىڭلار سۈرتتى

ئوقۇتتىم ئوقۇتتىڭ ئوقۇتتى
ئوقۇت
ئوقۇتتۇق ئوقۇتتىڭلار ئوقۇتتى

Mashq qilish مەشق

O'qing va tarjima qiling ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار

چۈشتىن كېيىن بۇنىڭدىن كېيىن
دەرستىن كېيىن ئاندىن كېيىن
دوسكىنى سۈرتۈش دېرىزىنىڭ ئەينىگىنى سۈرتىش
بىنانىڭ ئەتراپى شەھەر ئاتراپى رايونى
ياتاكنى تازىلاش كىيىمنى تازىلاش
لازىم قىلىش لازىم ئەمەس
ئاڭلىق ئادەم ئاڭلىق بولىسۇنىش
تۈزۈمگە رىئايە قىلىش تازىلىققا رىئايە قىلىش
بېرىش-كېلىش قىلىش كىر يۇيىش
شەخسى ئوي شەخسى تازىلىق

2- پېئىللارنىڭ ئۆتكەن زامان قوشۇمچىلىرىنى ئۇلاڭلار:

Fe'llarga o'tgan zamon qo'shimchalarini qo'shing:

ئىش قىلىش تاكرار قىلىش خەت يېزىش
كىر يۇيۇش دەم ئېلىش كىتاپ ئوقۇش
توپ ئويناش جۈملە تۈزۈ كىنو كورۇش

سۆز يادلاش ئۆزفرا سۆزلىشىش مەشق ئىشلاش

3-ئاڭلەپ تەرجىمە قىلىڭلار: O'qing va tarjima qiling:

1. تۉنۉكۉن شەنبە ، بىز تەزىلىق قىلدۇق.
2. مەن ياتاقتا گېزىت ككردۇم.
3. سالامەت ئائىلىسىگا خەت يازدى.
4. ئۇلار تۉنۉكۉن موسكۋادىن كەلدى.
5. ساۋاقداشلار كىچىك زالىنو كوردى.
6. مۇئەللىم بۇگۇن يېڭى دەرس ئۆتتى.
7. ئوقۇغۇچىلار تېكىستنى پىششىق ئوقۇدى.
8. سىلار ئىشىك-دېرىزىلارنى پاكىز سۈرتتىڭلار.
9. بىز بۇ يۇ ئالموتىغە باردۇق.
10. سەن ياتىغىڭنى ئوبدان تازىلىدىڭ.
11. ئىدىل يوتقان-كۆرپىلىرىنى ئاپتاپتا يايدى.

4- ئۆتكەن زامان پېئىللىرى بىلەن بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭلار:

o'tgan zamon fe'llari uchun bo'sh joylarni to'ldiring.

1. تۉنۉكۉن يەكشەنبە، بىز ھەممىمىز......................... .
2. بىز تۉنۉكۉن يېڭى دەرس ....
3.ساۋاقداشلار شەنبا كۉنۉ چۈشتىن كېيىن...................
4. مېنىڭ سىڭلىم بۇ يىل مەكتەپكە.............................. .
5. تۉنۉكۉن ماڭا ئاپامدىن خات ....
6. مەن چۈشتىن كېيىن رەسىملىك ژورنال..................، كېيىن ....، ئاندىن كېيىن توپ مايداندا توپ..................... .
7. ئۇ كەچلىك تەكرار ۋاقتىدا تېكىستنى قايتا-قايتا...................، سۆزلارنى ....، جۇملە..............، كېيىنەى دەرسنى..............
8. سەن بۉگۉن ناھايىتى كۆپ ئىش..............، ياتاقنى..............، شەخسى تازىلىق ....، موسچىغا ....، كىيىملارىڭنى ....، يوتقان-كۆرپىلىرىڭنى ئاپتاپقا................... .

5- تەرجىمە قىلىڭلار ۋە <<لازىم>> سۆزلارنىڭ ئىشلىتىلىشىگە دىققەت قىلىڭلار:

Tarjima qiling va foydalanishga e'tibor bering So’z «لازىم«

1. مۇھىت تازىلىغى مۇنتۇنداق بولۇش لازىم.
2. بىز تازىلىققا ئاڭلىق رىايە قىلىشىمىز لازىم.
3. تۇكىستنى كۆپ ئوقۇش لازىم.
4.ئۆزارا ئۇيغىرچە سۆزلىشىش لازىم.
5. ماڭا دەپتەر لازىم، قالام لازىم ئەمەس.
6. مەن بۇ كىتاپنى بۉگۉن لازىم قىلىمەن.
7. بۇ گېزىتنىڭ ماڭا لازىمى يوق.

Savollarga javob bering: -6 سواللارغا جاۋاپ بېرىڭلار:

1. شەنبە كۈنۈ چۈشتىن كېيىن نىمە ئىش قىلىسەن؟
2.ساۋاقداشلىدر تازىلىق ۋاقتىدا قانداق ئىشلىدىلار؟.
3. سىز يەكشەنبە كۈنۈ نىمە ئىش قىلدىڭلار؟
4. سىلار شاخسى تازىلىق قىلدىڭلارمۇ؟

Dialogni o'qing. -7 سۆزلىشىشنى ئوقۇڭلار:

- ياخشىمىسىز؟
- ياخشىمىسىز!
- نەدىن كېلىۋاتىسىز؟
- ياتاقتىن كېلىۋاتىمەن.
- ياتاقتا نىمە ئىش قىلدىڭىز؟
- تازىلىق قىلدۇق، سىز نەدىن كېلىۋاتىسىز؟
- كۈتۈپخانىدىن.
- ئۇ يەردە نىمە ئىش قىلدىڭىز؟
- كىتاپ ئارىيات ئالدىم، كېيىن ژۇرنال كۆردۇم.
- ئازاتنى كۆردىڭىزمۇ؟
- ئازات دەرس تەياتلاۋاتىدۇ.
- غالىپلارچۇ؟
- ئۇلار بىرىنچى يىللىق ئوقۇغۇچىلار بىلەن توپ ئويناۋاتىدۇ.

O'qing va takrorlang: -8 ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار:

بۈگۈن دۈشەنبە، دەرسخانىمىز پاكىز ۋە يورۇق، ساۋاقداشلارنىڭ كىيىم-كېچاكلىرىمۇ پاكىز ۋە روتلىك، چۈنكى بىز شەنبە كۈنۈ ۋە تۈنۈكۈن تازىلىق قىلدۇق. دەرسخانىنىڭ ياختايلىردىن يۇدۇق، ئىشىك، دېرىزە، پارتا، ئورۇندۇق، دوسكا ۋە چىراقلارنى پاكىز سۈرتتۇق، كارسۇرنى تازىلىدۇق، ئۇنىڭدىن كېيىن ياتاقلىرىمىزمۇ شۇنداق پاكىز تازىلىدۇق. شەخسى تازىلەق قىلدۇق. بىز ھەممىمىز تازىلىقنى سۆيىمىز.

Dars 7 :يەتتىنچى دەرس

Matn. تېكىست

دەرسخانىدا

-ساۋاقداشلار، ياخشىمۇسىلەر!
-مۇئەللىم ، ياخشىمۇسىز!
-ياخشى، ئۇلتۇرۇڭلار، بۈگۈن كىم نۆۋەتچى ؟
-بۈگۈن مەن نۇۋەتچى.
-ساۋاقداشلار تولۇق كەلدىمۇ؟
-ئەركىن بىلەن دولقۇن كەنمىدى، باشقا ساۋاقداشلىر ھەمىسى كە
- ئۇلارنېمىشقا كەلمىدى؟

-ئەركىن دوختۇرخانىغا كەتتى، دولقۇن رۇخسەت
ساۋاقداشلار بۈگۈن 19- دەرسنى ۇتىمىز دەرسلىكنى ىچىڭلار مەن تېكستىنى
ۇقۇپمەن دىققەت
-قىلىپ اڭلاكلار
ساۋاقداشلار دىققەت قىلىنكلار غالىپ سىزتېكستنى ئوقۇڭ! غەيرەت سىز تېكستنىڭ
- ! ئابزىسنى تەرجىمە قىلىڭ!...
- غالىپ نىڭ تەلەپپۇز قىلىشى (تاۋۇشى) تۇغرىمۇ؟
غالىپ نىڭ ق بىلەن ر ھەرىپىنىتەلەپپۇز قىلىشى توشرا ئەممەس.
شۇنداق، غالىپ سىز " ق" ، بىلەن " ر" ھەرپىنى كۆپ ئوقۇڭ، كۆپ مەشق قىلىڭ!
غەيرەتتىنىڭ تەرجىمىسى قانداق؟
- اساسان توغرا
ساۋاقداشلار، توغراۇقۇغۇشىنى، توغرا سۆزلەشىنى، توغرا يېزىشىنى ۋە ئاڭلاشنى
-كۆپ مەشىق
قىلى سۆزلەر نكلار ھازىر ۋاقتى توشنى دەرستىن چۇشۇڭلار!

Sozlar	سۆزلەر
O'tirish.	ئولتۇرۇش
navbatchi	نۇۋەتچى
Nima uchun	نېمە ۇچۇن
yurmoq	ماڭمق
Ruxsat so'rash	رۇھسەت سوراش
Ochiq	ىچىق
E'tiborli bo'ling	دىققەت قىلىش
Tinglang.	تىڭشاڭ
Endi (hozir).	ەندى(ھازىر)
Keyin	كېيىن
Paragraf.	پاراگراپ
Tarjima	تەرژىمە
Talaffuz	تەلەپۇز
Tarjima qilish	تەرژىمە قىلىش
To'g'ri	توغرا
Asosan	اساسەن
Tushunish	تۇشۇنۇش
Savol.	سوئال
So'rash.	(سوراش (سورا-)
Hikoya qiling	سۆز؛ەش (سۆزلە)

Endi.	ەندى
Vaqt keldi.	ۋاقت كەلدى

<u>Grammatika.</u>

Fe'lning imperativ holati. گىرقلگقسىقلگدسھچتڭوجنكلگققكلي

Tartibni, sodda va maslahatni ko'rsatish uchun fe'lning buyruq kayfiyati ishlatiladi Masalan:

ساۋاقداشلار، ئولتۇرۇڭلار! سىز تېكىستنى تەرجىمە قىلىڭ. سوۋ، كوممۇنىستلار پارتىسى ياشىسۇن!

Imperativ qo‘shimchalar. Fe'lning moyilligi va ularni qo'shilish qoidalari.

Qoida. / Raqam Shaxs		Fe’l Unli. til oldi talafuzi	Til oldi unli. undosh tovushlar			
			Undosh.til oldi lablashmagan tovush.	Undosh.til oldi lablashgan tovush	Undosh.til orqa lablashmagan tovush..	Til orqa lablashgan tovush
1-shaxs	birliq	ي	ئەي	ئەي	ئاي	ئاي
	koplik	يلى	ئەيلى	ئەيلى	ئايلى	ئايلى
2-shaxs	Bir.q Talafuzi,	ڭ	ىڭ	ۇڭ	ىڭ	ۇڭ
	Kop.	ڭلار	ىڭلار	ۇڭلار	ىڭلار	ۇڭلار
3-shaxs	Bir.q Kop.q	سۇن		سۇن		

مەسلەن:

كەل كېلەي   كەل قىلىڭ   كەلسۇن
كېلەيل   كېلىڭلار   كەلسۇن
كۆر كۆرەي   كۆر كۆرۈڭ   كۆرسۇن
كۆرەيلى   كۆرۈ   تۆرسۇن
بار باداي   ئبادا بېرىڭ   بەرسۇن
بادايلى   بېرىڭلار   بەرسۇن
ئولتۇر ئولتۇرەي   ئولتۇر ئولتۇرۇڭ   ئولتۇرسۇن
ئولتۇدايلى   ئولتۇرۇكلار ئولتۇرسۇ ن
ئوقۇ   ئوقۇي ئو قۇ ئوقۇڭ   ئوقۇسۇن
ئوقۇيلى   ئوقۇڭلار   ئوقۇسۇن

Mashq qilish

O’qining va tarjima qiling   مەشق

1 ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار

ئۇۋۇرتىدا ئولتۇرۇش   باشقا جايدا ئولتۇرۇ
ئوقۇتچى بولۇش   مەكتەپ ئوقۇتچى
سىنىپ ئوقەتچىسى   دەرسخەنىدا ئولتۇرۇش
مۇئەللىمدىن روخسەت سوراش   ئوقۇتچىلىك قىلىش
ئىشىك ئېچىش   ئەزجاندىن كېتىش
كىتىپكە ئېچىش   كېلىشى كېتىشى ئەخۋالى
كۆز ئېچىش   بىر كۆنلۇكروخسەن سوروش
كەپكەدىققەت قىلىش   دېرىزى ئېچىس
كەپ الڭلاس   يول ئېچىش
ئەگشىپ ئوقۇش   دىققەت قىلىپ اكلاش
پارتىيىگە ئەگشىش   دەرس اڭلاش
دەرسنى چۈشىنىشى   اڭلاش
سوال سوداش   باشقىلار غاە گىشىش
نەرسە سوراش   گەپكە چۈشىنىش
تىلەك تۇشۇش   گەپ نىوراش
ماشىنىسى چۈشۇش   سۆز سۆزلەش
اتتىن چۈشۇش   ۋاقىت تۇشۇش
2- قەۋەتتىن چۈشۇش   دەرستىن چۈشۇش
كىتەپ ئوقۇش   تاغدىن چۈشۇش
ژورنال كۆرۈش   زوەان ئۇتۇش

Bosh joylarni fe'lning buyruq qo'shimchalari bilan to'ldiring.

2- بوش ئورۇنغا پېئىللارنىڭ بويۇرۇقداي قوشۇمچىلىرىنى ئولاڭلار.

ساۋاقداشلار ئولتۇر .... پىز دوختۇر خانىغا بار...
ئەركىن روخسەت سورا ..... پركىن سىز روخسەت سورا...
ئۇلار تېكستنى قلىتا ـ قايتا ئوقۇ....
مەن بۈگۈن سۆزلەرنى يادلا....
بىز تازىلىققا ئاگاھ رئايە قىل.....
سىز توغرا ئوقۇش توغرا سۇزلاش توغرا يېزىشنى كۈپ ماشق قىل.....
سىلار باشقىلارنىڭ سۇزىنى دىققەت قىلىپ اڭلا.....
ۋاقىت توشتى بىز دەرستىن چۈش .....
ئۇيغۇرچە ماتىرىياللارنى كۆن كۇر.....
بۈگۈن بىز يېڭى دەرس ئۆتمە ..... ئەيە ئۆت....
ئۇلارئەتە چە شىتىن كېيىن دەم ئال.....
بىز ئۆزارا ساۋاقداشلار بىلەن ئۇيغۇرچە سۆزلەش.....
بۈگۈن هاۋا نىھايىتى ياخشى- كۆرپىلارنى ئاپتاپىا ياي......
سىلار هار شەنبە چۇشتىن كېيىن تازىلىق قىل.....
سىزدە مال ...... تاختاينى مەن يۇ.......
سىلەر ۋالىبول ۇينا ..... ،مەن ۋاسكىتبول ۇينا.....
ۇلار ارقان تارت........

Og’zaki tarjima qiling.

3-ئېغىزچە تەرجىمە قىلىڭلار:

O'rtoq talabalar, o'tiringlar, Endi biz yangi Darslarni boshlaymiz. Bugun Shuhrat javob so'radi, qolganlari keldi. U kasalxonaga bordi.

O'rtoq talabalar, endi ehtiyot bo'ling, men Matnni o'qiyman. Siz men bilan birga o'qidingiz. Siz o'qidingiz. Men tarjima qilaman. Sizning jumla talaffuzingiz to'g'ri emas, bunga e'tibor bering. Azizning tarjimasi, bunga to'g'ri e'tibor bering. Azizning tarjimasi to'g'rimi yoki yo'qmi? Hammamiz hech qanday savolni tushunmadik. Dars vaqti tugadi.

Dialogni o’qing: 4- سۆزلىششنى ئوقۇڭلار

- يولداش سالامەت ، ياخشىمۇسىز؟
- ياخشى، ئۆزىڭىزچۇ؟
- مەنمۇ ياخشى، سىلەر بۈگۈن يېڭى دەرس ئۈگەندىڭلارمۇ؟
- هەئە، بۈگۈن 19- دەرسنى ئۈگەندۇق.
- مۇئەللىم دەرسنى قانداق ئۆتتى؟
- ناهايىتى ياخشى ئۆتتى.
- هەممىڭلار چۈشاندىڭلارمۇ؟
- هەممىمىز چۈشەندۇق.

- تېكستنى قايسى ساۋاقداش ئوقۇدى؟
- تېكستنى غەيرەت ئوقۇدى.
- كىم تەرجىمە قىلدى؟
- غالىپ تەرجىمە قىلدى.
- بۈگۈن سىلەرگە نەچچە سائەت دەرس بار؟
- تۆت سائەت دەرس بار.
- نىمە دەرسلەر بار؟
- ئۇيغۇر تىلى چە جىتاي تىلى دەرسى بار.
- ساۋاقداشلار دەرسگە چۈشەندىڭلارمۇ؟
- چۈشەندۇق.
- مۇئەللىم، مېنىڭ سوئالىم بار.
- قېنى، سىز سوئالىڭىزنى سوراڭ!
- يەنە سوئالىڭىز بارمۇ؟
- يوق، چۈشەندىم.
- يەنە كىمنىڭ سوئالى بار؟
- مۇئەللىم، ئەمدى سوئالىمىز يوق.

5- سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار. Savollarga javob berish.

1- بۈگۈن دەرسگە قايسى مۇئاللىم كىردى؟
2- ئۇ سىنىپقا كىرگەندىن كېيىن نىمە دىدى؟
3- سىلەر بۈگۈن نەچچىنچى دەرسنى ئۆگەندىڭلار؟
4- مۇئاللىم دەرسنى قانداق سۆزلىدى؟
5- سىلەر دەرسگە چۈشەندىڭلارمۇ؟
6- دەرس ۋاقتىدا كىم تېكستنى ئوقۇدى؟ كىم تەرجىمە قىلدى؟
7- دەرستىن كېيىن سوئال سورىدىڭلارمۇ؟
8- مۇئەللىم سىلەرگە نىمە دىدى؟

6- ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار: O'qing va takrorlang.

بۈگۈن مەن نۆۋەتچى، ئەركىن دوختۇرخانىغا كەتتى، غالىپ روخسەت سورىدى، باشقا ساۋاقداشلار تولۇق كەلدى. ئازات مۇئاللىم ئۇيغۇر تىلى دەرسنى ئۆتدى، سابىر مۇئەللىم گىرەماتىكا دەرسگە كىردى. ئۇلار دەرسنى ناھايىتى ياخشى سۆزلىدى، بىز ھەممىمىز تولۇق چۈشەندۇق. دەرستىن كېيىن دەرسنى تەكرار قىلدۇق، سۆزلەرنى يادلىدۇق، تېكستنى ئوقۇدۇق، ئۆزئارا سوئال سورىدۇق، جاۋاپ بەردۇق، ئۇيغۇرچە سۆزلەشتۇق.
مەن بۈگۈن ئوتتۇزنەچچە سۆز ئۆگەندىم. 15 جۈملە گەپ ئۆگەندىم، تېكستنى تولۇق يادلىدىم، باشقىلارمۇ دەرسنى ئوبدان تەكرار قىلدى، بىز ھەممىمىز ئوبدان ئۆگىنىۋاتىمىز.
7- ئۆزىڭىزنىڭ بىركۈنلۈك ئۆگىنىش ئەھۋالىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭ:

Uyg‘ur tilidagi ish kuningiz haqida bizga xabar bering.

Dars 8.	**سەككىزىنچى دەرس**

Matn. تېكىست

كۇتۇپخانىدا

- سىز نەگە بارىسىز؟
- مەكتەپ كۇتۇپخانىسىغا بارىمەن.
- نىمىشقا بارىسىز؟
- كىتاپ ئارىيەت ئالىمەن.
- كۇتۇپخانا قەيەردە؟
- ياتاق بىنالىرىنىڭ يېنىدا.
- كۇتۇپخاناڭلار قانداق؟
- مەكتىۋىمىزنىڭ كۇتۇپخانىسى ناھايىتى چوڭ ۋە كۆركەم.

كۇتۇپخانا بىناسىنىڭ ئىچىدە بىر قانچە قىرائەتخانا بار. قىرائەتخانىلاردا تۇرلۇك تىللاردىكى كىتاپ، ژورنال، گېزىت ۋە پايدىلىنىش ماتىرىياللىرى بار. قىرائەتخانىمىز ناھايىتى پاكىز ۋە جىمجىت، بىز ھەر كۇنى ئىختىيارىي ھەركەت ۋاقتى ۋە ئۆزلىگىدىن ئۇگىنىش ۋاقتلىرىدا قىرائەتخانىغا بارىمىز، قىرائەتخانىدا پۇرولېتارىياتنىڭ ئوستازلىرى ماركس، ئېنگىلس ۋە لېنىننىڭ كىتاپلىرىنى ۋە باشقا ماتىرىياللارنى ئوقۇيمىز.

- يولداش، سىز نىمە كىتاپ ئارىيەت ئالىسىز؟
- مەن لېنىننىڭ "دۆلەت ۋە ئىنقىلاپ" دىگەن كىتاۋىنى ئارىيەت ئالىمەن، بارمۇ؟
- بار، كىتاپ ئارىيەت ئېلىش كىنىشكىڭىز قېنى؟
- مانا مەڭ.
- مانا كىتاپ، كىتاپنى پاسكىنا قىلماڭ، يېرتىۋەتمەڭ، ئوبدان ئاسراڭ، ۋاقتىدا ئەكىلىپ بېرىڭ.
- بولىدۇ، رەھمەت سىزگە.

So’zlar	سۆزلەر
Kopkam	كۆركەم
Har bir	ھەر بىر
Bir qancha.	بىرقانچە
Turli	تۇرلۇك
foydalanish.	پايدىلىنىش (پايدىلان-)
jimjit	جىمجىت
Ihtiyoriy harakat.	ئىختىيارى ھەرەكەت
Mustaqil urganish	مۇستەقىل ۇگۇنۇش

Istiqlol	ىستتىبقلال
o’qituvchi	ووقتتقۇچچى
Davlat	دۆلەت

Grammatika.

Fe'lning kelasi zamoni. پېئىللارنىڭ كېلەر - زامانى:

Fe'lning kelasi zamoni harakat ma'lum bir vaqtdan keyin yoki aytilganidan keyin (shaxs) bajarilishini bildiradi..Masalan:

سىز نەگە بارىسىز؟ ئو ياتاققا بارىدۇ.
بىز كۆتۈپخانىغا بارىمىز. مەن كىنوُغا بارىمەن

Fe'lning kelasi zamoni harakatning kelajakda nima bo'lishini emas, balki doimiy, har kuni sodir bo'ladigan harakatni ham ko'rsatishi mumkin.. Masalan:

1- بىز ھەر كۈنى قىرائەتخانىغا بارىمىز.
2- دادام زاۋوتتا ئىشلەيدۇ.
3- ئاپام كالخۇزدا ئىشلەيدۇ.
4- 4ئۇ ئۇيغۇر تىلىنى بىلىدۇ.

2- پېئىللارنىڭ كېلەر زامان قوشۇمچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئۇلىنىشى

Fe'lning kelasi zamon qo'shimchalari va ularning qo'shilishi.

Qo’sh ulanish usuli		Fe’l bilan tugaydigan unli tovushlar	Fe’l bilan tugaydigan undosh tovushlar
raqam			
Shaxs			
1-E shaxs	bir	يمەن	ىمەن
	kop	يمىز	ىمىز
2-e shaxs	o Yagona shakl	يسەن(يسىز)	سەن(سىز)
	Kop.s	يسلەر	ىسلەر
3-e shaxs	Bir.s kop.s	يدۇ	ىدۇ

مەسلەن:
بار – نارىمەن بارىسەن (بارىەز) بارىدۇ
بارىمىز بارىسلەر   بارىدۇ

ئوقۇ - ئقۇيمەن ئوقۇيسەن (ئوقۇيسز) ئوقۇيدۇ   ئوقۇيمز ئوقۇيسلەر
ئوقۇيدۇ

مەشق
Mashq qilish
Diqqat bilan o'qing:

پىششىق ئوقۇڭلار:
كىتاپ ئارىيەت ئېلىش   نەرسە ئارىيە ت ئېلىش
مەكتەپدە رۋازىسى   ئۆيىنىڭ ئىشگى
بىرقازچى بىنا   بىرقازچە ئادەم
تۆرلۈك نەرسە   تۆرلۈك گېزىت – ژورخال
ھەرتۆرلۈك كىتاپ   پايى دلىنىش ماتىرىيالارى
كىتاتىن پايى دلىنىش   ناھا يىتى جىمجىت
جىمجىت ئولتۇرۇش   ئىجتىيارىي سۆزلىشىش
ئىختىيارىي ھەركە ت ۋاقتى ئىختىيارىي بوەكە ت قىلىش
ئۇلۇغ ئۇستاز لېنىن   ئىنقىلاۋىي ئۇستاز
مېنىڭ ئۇستازىم   دۆلەت بايرىھى
تۆرلۈك نەرسە   تۆرلۈك گېزىت – ژورخال
ھەرتۆرلۈك كىتاپ   پايى دلىنىش ماتىرىيالارى
كىتاتىن پايى دلىنىش   ناھا يىتى جىمجىت
جىمجىت ئولتۇرۇش   ئىجتىيارىي سۆزلىشىش

2-ئوقۇڭلار ۋە رەخمەت قىلىڭلار:

سىلەر نەگە بارىسلەر؟ بىز مەكتەپكە بەرىمىز. ئەتەنىمە ئىش قىلىسىز؟ ئەتە بازارغا بەرىمەن. سىز نىمىشقا كىنو كۆرمەيسىز؟ مېنىڭ ئەتە ئىشىم بار.ئوقۇشۇچىلار بۆگۈن دىخانچىلىق مەيدانىغا بارىدۇ. مۇئەللىم يېڭى دەرس ئۆتىدۇ. بىز كەچلىك تەكرار ۋاقتىدا تېكىستنى ئوقۇيمىز، مەن ھازىر تاماققا بىرىمەن، ئۇلار دەم ئالسۇ، ئەتە چۈشتىن كېيىن دەم ئالىمىز، ئوقۇغۇچىلار يازدا ئۆيلىرىگە بارىدۇ،سەن ئىختىيارىي ھەركەت ۋاقتىدا قىرائەتخانىغا بەراسەن؟ھە ئە ، مەن قىرائەتخانىغا بارىمەن. ۋاقىت توشىنتى، ئەمدى دەرستىن چۈشىسىز، بىز بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزرا ئارا ئۇيغۇرچە سۆزلىشىمىز، بۇ جۈملىنى مەن تەرجىمە قىلىمەن، يەكشەنبە كۈنى يوتقان- كۆرپىلىرىمىزنى ئاپتاپقا يايىمىز، بۆگۈن چۈشتىن كېيىن بىز تازىلىق قىلىمىز، ئوتتوت سائەت دەرستىن كېيىن رۇخسەت سورايدۇ، ئەركىن بۆگۈن دوختۇرخانىغا بارىدۇ، سالامات دەمئېلىش ۋاقتىدا ئائىلىسىگە خەت يازىدۇ،ساۋاقداشلار ئەتە دەم ئالمايدۇ.

كېلەرزامان بىلەن جۈملىلەرنى ئاياقلىجشتۇرۇڭلار:

Kelajak zamon fe'lidan foydalanib, jumlalarni to'ldiring:

1. ئازات مۇئەللىم يېڭى دەرس......
2. بۈگۈن ئۇدوختۇرغا......،دەرسكە......
3. مەن مازىرتېكىستنى......دىققەت قىل......
4. تېكىستنىڭ ئابزاسنى كىم تەرجىمە......؟
5. بىز بۇنىڭدىن كېيىن توغرا ئوغرا ئوقۇشنى، توغراسۆزلەشنى، توغرا يېز ىشىنى كۆپ مەشق......
6-ئىختىيارىي هەركەت ۋاقتى بولدى، ئەمدى مەيداندا توپ.....
7-مەن جۈشتىن كېيىن كۈتۈپخانىغا ....ۋە رەمان ئارىيەت
8-. بۈگۈنتازىلىق...،بىزبىنانىڭ ئەتراپىنى....،نۇرار ىسنىپىنى....،كەچتە زالداكىنو بار، كىنو.....

ئوقۇڭلار ۋە «گلەن» سۆزىنىڭ مەنىسىگە دىققەت قىلىڭلار:

So'zning ma'nosiga e'tibor berib o'qing:

- ئازات د ىگەن كىم؟
- ئازات دئالەن مەن.
- ئازات دگە ن ئوقۇتقۇچىنى تونۇمىسىز؟
- تونۇيمەن،ئۇمېنىڭ ئوقۇتقۇچۇم.

* * *

- نىمە قىلىۋاتىسىز؟
- كىتاپ ئوقۇ ۋاتىمەن.
- نىمەكىتاپ ئوقۇۋاتىسىز؟
- ئۇلۇغ دانوىمىز لېنىننىڭ «دۆلەت ۋە ئىنقىلاپ»ۈدىگەن كىتاۋىنى ئوقۇۋاتىمەن.
- سىز ماكىسىم گوركىنىڭ «ئانا» دىگەن رومانىنى ئوقۇ غانمىسىز؟
- ئوقۇغانمەن.
- قانداق رومان ئىكەن؟
- ئىنتايىن قىزىقارلىق رومان ئىكەن.

- سىز كىنو كۆرەمسىز؟
- كۆرىمەن.
- قايسى كىنو كۆرىسىز؟
- "ئاتىللو" دگەن كىنو كۆرىمەنئ

5- كېلەرزامان قوشۇمچىلىرىنى ئىشلىتىپ جۈملە تۈزۈڭلار:

Kelgusi zamon shakli ko'rsatkichlaridan foydalanib, gaplar tuzing.

يېزىش   كۆرۈش   ئوقۇش
دەم ئېلىش   ئاڭلاش   ئولتۇرۇش
يۇيۇش   سۈپۈرۈش   تازىلاش
سوراش   ئارىيەت ئېلىش   كېلىش
توقۇش   ئارىلاش   يېيىش
6. ئىغىزچە تە رجىمە قىلىڭلار:

Tarjima qiling.

Bizning davlatimiz buyuk davlat, partiyamiz buyuk partiya, xalqimiz buyuk xalq. Erkinda juda ko'p o'quv materiallari mavjud. O'quv zalida turli xil kitoblar, jurnallar, gazetalar va o'quv materiallari mavjud. Universitetimiz qarshisida do'kon bor. Stadion o'quv binosi oldida joylashgan. U mening qarshimda o'tiradi. Siz kiyimingizni iflos qildingiz. Kitoblarni himoya qiling, dog 'tushirmang, yirtmang. Kutubxonamiz katta, juda chiroyli va toza. Soatlardan keyin biz o'qish zaliga boramiz. Men to'p o'ynashni yaxshi ko'raman. O'quv zalimizda turli xil rasmli jurnallar mavjud.

Tarjima qiling:

7. جاۋاپ بېرىڭلار:
1- سىز نەگە بارىسىز؟
2- كۈتۈپخانىغا نىمىشقا بارىسىز؟
3- كۈتۈپخاناڭلار قانداق؟
4- قىرائە تغانىدا نىمىلەربار؟
5- ئەھەركۈنى قايسى ۋاقىتتا قىرائە تخانىغا بارىسىز؟
6- سىز كۈتۈپخانىدىن نىمە كىتاپ ئارىيەت ئالدىڭىز؟
7- مەكتىۋىڭىزنىڭ كۈتۈپخانىسى توغرۇلۇق سۆزلەپ بېرىڭ.
8. ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلار:

O’qing va takrorlang.

مەن بۈگۈن چۈشتىن كېيىن، دوستۇم ئادىل بىلەن مەكتەپ كۈتۈپخانىسىغا كېلدىم.
ئۇ بىزنىڭ كېتىپخانىمىزنى كۆرگەندىن كېيىن: «نىمىدىگەن چەڭ كۈتۈپخانا كىتاپ، ژورنالى گىزىت، رەسىمايغ ژورنال ۋە باشقا پايى بىلىنىش ماتىرىيالاس نىمىد ىگەن كۆپ! قىرائەتخا نىلار نىمىدىگەن پاكىز ۋە يورۇق . مەن دوستۇم ئادىلغا: «شۇناق، بىز ھەر دائىم مۇشۇ قىرائەتخانىلارداكىتاپ ئوقۇيمىز، گېزىت، ژورنال ۋە باشقا پايى بىلىنىش ماتىرىيالارىنى كۆرىمىز. دەرس ئەكرار قىلىمىز، مەشىق ئىشلەيمىز» دىدىم. ئۇنىڭدىن كېيىن ئادىل ئىككىمىز بىللە «ھەقىقەت گېزىتى» نى ۋە يېڭى رەسىملىك ژورناللار نى كۆردۇق.

ئۆزكەسشمزگە ئائت كتاپلار دن پايملانۇق. كره كلك كتاپلارنى كۆتۆپخا ند ن
ئاريەت ئېلپ ياتخمز غا قا يتتۇق.

	Dars 9.	توققۇزنچى دەرس

Matn. تېكست

بەدەن چېنقتۇرۇش

مەكتۋمزنڭ تەنتەربيە سايمانلرى تولۇق، شارائتى يەخشى.
مەكتۋمزدە چوڭ-كچك تەنەركەت مەيدانلرى، توپ مەيدانلرى، تەنتەربيە زالى، سۇ ئۈزۈش كۆلى بار. بز بر يلنڭ هەممە پەسلدە تۇرلۇك تەنتەربيە پائالىيەتلرى بلەن شۇغۇللنمز.مەسلەن: ۋاسكتبول، ۋالبول، پۇتبول، تنك-تاك توپ، پەي توپ قاتارلق توپلارنى ئويتايمز.تورنڭ يراققا سەكرەش، ئىگزگە سەكرەش، گرانات ئېتش، چويون توپ ئېتش، « بسكا ئېتش قاتارلق يېنك ئاتلتكا هەركەتلرگە قاتنشمز.شۇنڭدەك هەردائم فاكولتېتلار ئارا، سنپلار ئارا توپ مۇسابقسى ئۆتكۆزمز. مۇسابقدە ئۆز ئارا ئۆگنپ، برلكتە ئالغا باسمز.
بز ۋەتەنگە يارامق ئادەم بولۇش ئۆچۈن بەدەن چېنقتۇرمز.
- يولداش سادق، سز قايسى خل تەنتەربيە پائالييتنى ياخشى كۆرسز؟
- مەن ۋاسكتبول ئويناشنى، هەر كۈنى ەتگەندە يۈگۈرۈشنى ياخشى كۆرمەن.
- مۇز تياشنى بلەمسز؟
- بلمەن، سزچۇ؟
- مەكتەپكە كەلگەندن كېين ئۆگەندم، سز سۇ ئۈزۈشنى بلەمسز؟
- بلمەن، هازر هەركۈنى مەكتەپ كۆلدە سۇ ئۈزۈۋاتمەن، سز بلەمسز؟
- بلمەيمەن، لېكن سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرمەن،سز ماڭا ئۆگتپ قويامسز؟
- بولسۇ، ئۆگتپ قوياي، ئەڭ ياخشسى، سۇ ئۈزۈشنى سۇ ئۈزۈش داۋامدا ئۆگنۋېلش لازم.

<u>Grammatika.</u>

Fe'lning so'roq shakli.پېللارنڭ سوراق شەكلى

So'roq gaplarni hosil qiladigan fe'l shakllari fe'llarning so'roq shakllari deyiladi. Fe'llarning so'roq shakllari quyidagicha shakllanadi:

1) 1) fe'l o'zagiga quyidagi qo'shimchalarni qo'shish orqali,م . ئەم . ئام " " va ulardan keyin tegishli shaxs qo'shiladi.

Masalan:

سز مۇز تېيلشنى بلەمسز؟

سز ماڭا ئۆگتپ قويامسز؟

ئۇلار توپ ئويىنامدۇ؟

2) 2) fe'lning o'zakka mos keladigan kishining qo'shimchalarini qo'shish orqali va undan keyin so'roq zarrachasi biriktiriladi, " مۇ " Masalan: مەسلەن:

تۈنۈگۈن تازىلىق قىلدىڭلارمۇ؟

ساۋاقداشلار چۈشەندىڭلارمۇ؟

3) 3) fe'l o‘zagiga quyidagi qo‘shimchalarni biriktirish orqali, " ۋات ، ىۋات ، ۇۋات ، ۈۋات " ulardan keyin qo'shimchani, " ئام ". va oxirida tegishli shaxsning qo'shimchasi. Masalan:

سىلەر ئۆزارا ئۇيغۇرچە سۆزلىشىۋاتامسىلەر؟

ساۋاقداشلار ئۈزۈنغا يۈگۈرۈۋاتامدۇ؟

Mashqlar. مەشق

Iltimos, diqqat bilan o'qing: 1- پىششىق ئوقۇڭلار:

ئۆگىنىش شارائىتى   ياخشى شارائىت
ھاۋا شارائىتى   ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىش
سۇ ئۈزۈش كۆلى   گىرانات ئېتىش
ئۆگىنىش بىلەن شۇغۇللىنىش   سىنىپلار ئارا
تاش ئېتىش   ئارا تام
ئارىسى يېقىن   مۇسابىقە ئۆتكۈزۈش
توپ مۇسابىقىسى   مىلتىق ئېتىش
مۇسابىقە قىلىش   بىرلىكتە ئۆگىنىش
خەلق ئۈچۈن ئىشلەش   ئىنقىلاۋىي روھ
بىرلىكتە ئالغا بېسىش   ئىككى خىل تىل بىلىش
كىتاپ ئوقۇشنى ياخشى كۆرۈش   مۇز تېيىلىشنى بىلىش
ئۇيغۇر تىلىنى ئۆگىنىپ قويۇش   ۋاسكىتبولنى ياخشى كۆرۇش

2-پېللارنىڭ سوراق شەكلى بىلەن بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭلار:

Bo'shliqlarni so'roq fe'llari bilan to'ldiring.

ساۋاقداشلار ئۆز ئارا ئۇيغۇرچە سۆزلە... ...؟

تۈنۈگۈن سىلەر تازىلىق قىلدىڭلار... ...؟

ساۋاقداشلار چۈشەندىڭلار... ...؟

ئۇلەر سائەت 12 دە دەرستىن چۈش... . ..؟

بىز ھەر كۈنى سائەت 7 دە ئورۇندىن تۇر ىمىز... ...؟

قىزلار ۋالىبول ئويناۋات... ...؟

ئوقۇغۇچىلار قىرائەتخانىدا گېزىت كۆرۈۋات... ...؟

سىلەر ئەتە توپ مۇسابىقىسىئۆتكۈز... ...؟

ئەركىن مۇز تېيىلىشنى بىل... ...؟

سىز ماڭا سۇ ئۈزۈشنى ئۆگىتىپ قوي... ... ؟

3- ئۆلىگە بويىچە جۈملە تۈزۈڭلار:

Shablonga muvofiq gaplar tuzing.

1-بىز خەلق ئۈچۈن ئىشلەيمىز.

ئۇلار موسكۋاغا ئوقۇش ئۈچۈن كەلدى.

2-مەن سۇ ئۈزۈشنى بىلمەيمەن، لېكىن سۇ ئۈزۈشنى ياخشى كۆرىمەن.

بۈگۈن يەكشەنبە لېكىن بىز دەم ئالمىدۇق.

بىز مۇسابىقىگە كەلدۇق، لېكىن ئۇلار كەلمىدى.

Og’zaki tarjima qiling: 4-ئېغىزچە تەرجىمە قىلىڭلار:

Men konkida uchishim mumkin. U menga suzishni o'rgatadi. Biz basketbol o'ynashni yaxshi ko'ramiz. U voleybol o'ynashni yoqtirmaydi, lekin futbol o'ynashni yaxshi ko'radi. Biz bir-birimizdan o'rganishimiz va birgalikda oldinga siljishimiz kerak. Biz hamma fasllarda shitirlaymiz. U har kuni ertalab kross bilan yuguradi. Erkin Uyg‘ur va qozoq tillarini biladi. Bizning o'qish sharoitimiz yaxshi. Bizda haftasiga 4 soat Dars jismoniy tarbiya mashg'ulotlari o'tkaziladi. Hamkasblar bugun tushdan keyin basketbol musobaqasida qatnashmoqdalar.

Dialogni o’qing: 5- سۆزلىششنى ئوقۇڭلار:

- سادىق قېنى؟
- توپ مەيدانىدا توپ ئويناۋاتىدۇ.
- ئۇ ۋاسكىتبول ئويناشنى بىلەمدۇ؟
- ياخشى بىلىدۇ.
- بۈگۈن سىلەر توپ مۇسابىقىسى ئۆتكۈزەمسىلەر؟
- ياق، بىز تۈنۈگۈن مۇسابىقە ئۆتكۈزدۇق.
- مۇسابىقە ناھايىتى ياخشى بولدى.
- چۈشتىن كېيىن كۆلگە سۇ ئۈزۈشكە بارامسىلەر؟
- بارىمىز. سىلەرچۇ؟
- بىزمۇ بارىمىز، بىرلىكتە بارايلى.

Savollarga javob ber. 6- جاۋاپ بېرىڭلار:

1- بىز نىمە ئۈچۈن بەدەن چېنىقتۇرىمىز؟
2- سىلەر قانداق تەنتەربىيە پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىسىلەر؟
3- مەكتىۋىڭلارنىڭ تەنتەربىيە سايمانلىرى ۋە شارائىتى قانداق؟
4- سىلەر ئۆزئارا مۇسابىقە ئۆتكۈزەمسىلەر مۇسابىقەڭلار قانداق بولىدۇ؟
5- سىز قايسى خىل تەنتەربىيە پائالىيىتىنى ياخشى كۆرىسىز؟

6- سىنىپىڭىزدىكى ساۋاقداشلارنىڭ تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىگە
ئەھۋالىنى سۆزلەپ بېرىڭ.

7- پېئىللارنىڭ سوراق شەكلىنى ئىشلىتىپ جۈملە تۈزۈڭ.

Quyidagi fe'llarning so'roq shakllaridan foydalanib, gaplar tuzing.

ئۆگىنىش   ئاسراش
بىلىش   ياخشى كۆرۈش
دىققەت قىلىش   ئولتۇرۇش
ئوقۇش   چېنىقتۇرۇش   شۇغۇللىنىش

8- ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭ: O’qing va takrorlang:

بىز ھەممىمىز تەنتەربىيە پائالىيەتىنى ياخشى كۆرىمىز. ھەر كۈنى ئەتىگەندە گىمناستىكا ئوينايمىز، ئۇزۇنغا يۇگرەي، دەرستىن كېيىن ئىختىيارىي ھەركەت ۋاقتىدا بەزىلىرىمىز ۋاسكىتبول ئوينايمىز، بەزىلىرىمىز تىنك-تاك توپ ئوينايمىز، بەزىلىرىمىز پەي توپ ئوينايمىز. ياز كۈنلىرى سۇ ئۈزىمىز. قىش كۈنلىرى مۇز تېيىلىمىز، ھەر دائىم ھەر خىل مۇسابىقىلەرنى ئۆتكۈزۈپ تۇرىمىز، مۇسابىقىلەردە ئۆز ئارا بىر-بىرىمىزدىن ئۆگىنىمىز، بىر-بىرىمىزنى ھۆرمەت قىلىمىز. ھەممىمىز بەدەن چېنىقتۇرۇشقا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىمىز.

Dars 10.

ۇنۇنچى دەرس
سۇدا دۇكانىدا

-يۇلداش غەيرەت بۈگۈن مەن بازارغا بارماقچى مەن بىللە بارامسىز؟
-باراي بازارغا بېرىپ نىمە ىش قىلىسىز؟
-تۈرلۈك ماللار سودا دۇكىنى دىن ئاياق پايپاق ۋە باشقا تۇرمۇشقا كېرەكلىك نەرسىلەر. ئالماقچىمەن
– ۇنداق بولسا ماڭايلى ئاپتوۋۇز كېلىپ قال

يۇلداش ماۋۇ قارا ئاياقنىڭ 40- نومۇرلۇق بارمۇ؟
بار
-كۆرۈپ باقايمۇ؟
بانا، كۆرۈپ بېقىڭ، ئەڭ ياخشى، كىيىپ سىناپ بېقىڭ.
بولسۇ..... موشۇ خىلىدىكى ئاياقنىڭ سېرىغى يوقمۇ؟
سېرىغىمۇ بار، مانا، كۆرۈپ بېقىڭ. بۇ ئاياقنىڭ باھاسى ئەرزان، سۇپىتىمۇ ياخشى.
بو؛سا، موشۇنى ئالاي، پۇلىنى سىزگە تاپشۇرەبەنمۇ؟
يوق، ئاۋۇ پۇل تاپشۇرىۋەلىش ئورنۇغا تاپشۇرۇڭ.

-يۇلداش، ماقۇيىپ پايپاقنىڭ باھاسى قەنچە؟

-باھاسى بىر سوم سەككىز تىيىن.
-نىلون پايپاقنىڭ باھاسى ئىككى سوم يەتمىش بەش تىيىن.
-مەن موشۇ نىلون پايپاقنىڭ بىر كىشلىك ئالاي.
-مانا پۇلى رەخمەت سىزگە.

ھەن ئاۋات – ھە، سودا دۇكانلىرىدا

تۇرمۇشقا كېرەكلىك بۇيۇملار، يىمەك-ئىچمەكلەر، قەن-گىزەكلەر، چاي ۋە باشقا نەرسلەرنىڭ ھەممىسى بار. شۇنى دىمامسىز، مانا قاراڭ، پەختە رەختلەر، يۇڭ-يىپەك رەختلەر، كىيىم-كىچىكلەر، يۇڭ يىپ رەختلەر، كىيىم-كىچەكلەر، ھەر خىل باش ياغلىق پۇپايكا، پايپاقلار، ۋەلسىپىت، كىيىم تىكىش ماشىنىسى، مەدەنىيەت بۇيۇملىرى، يىەرلىك ماللار قاتارلىق نەرسەلەر ئىمىدىكەن كۆپ، سۈپىتى ئىمىدىكە ياخشى.

So’z		سۆزلەر
Hisob		سۇدا دۇكانى
Bozor (bozor)		بازار
Turli xil tovarlar		تۈرلۈك مال
Oyoq kiyimlari		ئاياق
Paypoq		پايپاق
Kundalik ehtiyojlar		تۈرمۇشقا كەرەكلىك نەرسە
Sotib oling	(پ)	ئېلىش
Avtobus		ئاپتوۋۇز
Bu		ماۋۇ
Raqam (o'lcham)		نومۇر
Qarang	(پ)	بېقىش
Kiyib ko'rmoq	(پ)	سىناپ بېقىش
Sariq		سېرىق
Narx		باھاسى
Arzon		ئەرزان
Sifat		سۈپەت
To'lash uchun	(پ)	تاپشۇرۇش
To'lovni qabul qiling	(پ)	تاپشۇرۇۋېلىش
Kassa qutisi		پۇل تاپشۇرۇۋېلىش ئورنى
Iplar		يىپ
Neylon		نىلون
Juftlik	(م)	كىشلىك
Boy (bozor haqida)		ئاۋات
Narsa		بۇيۇم

Samarali		يىمەك – ئىچمەك
Shirinliklar		قەن - گىزەت
Qarang	(پ)	قاراش
Paxta		پاختا
Chintz		رەخت
kiyim-kechak		كىيىم – كىچەك
Jun		يۇڭ
Ipak		يىپەك
Shol		باش ياغلىق
Jumper		پۇپايكا
Tikuv mashinasi		تىكىش ماشىنىسى
Tikmoq	(پ)	تىكىش
Madaniy mahsulotlar		مەدىنىيەت بۇيۇمى
Mahalliy mahsulotlar		يەرلىك مال

<u>Grammatika.</u>

Fe'lning niyat shakli.

مەقسەت پېئىلى

Ma'lum bir harakatni amalga oshirish niyatini ko'rsatadigan yoki harakatni bajarishga urinishni ko'rsatadigan fe'l shakli fe'lning niyat shakli deb ataladi. Quyidagi qo‘shimchalarni fe'l o‘zagi bilan bog‘lash orqali hosil bo‘ladi,«ماقچى، مەكچى» ulardan keyin tegishli kishining qoshimchalari qoshiladi. Masalan,

بۈگۈن بازارغا بارماقچىمەن.

ئۇ؛ار بۈگۈن كىنو كۆرمەكچى.

بىز توپ مۇسابىقىسى ئۆتكۈزمەكچىمىز.

Niyat fe'lining inkor shakli "tomₑs" inkorini fe'lning o'zak qismiga, so'ngra tegishli shaxsning qo'shimchalarini qo'shib hosil bo'ladi.. Masalan,

بۈگۈن بازارغا بارماقچى ئەمەسمەن.

ئۇلار توپ مۇسابىقىسى ئۆتكۈزماقچى ئەمەس.

Izoh: Agar gapda shaxs olmoshi mavjud bo'lsa, unda fe'lning niyati shakli oxirida tegishli shaxslarning qo'shimchalari qo'shilishi yoki yo'qligi mumkin.. Masalan,

بىز چۈشتىن كېيىن تازىلىق قىلماقچى.

سىز نەگى بارماقچى.

Mashqlar. مەشق

1- پىششىق ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلا:

Diqqat bilan o'qing va Tarjima qiling:

تۆرلۆك ماللار سودا دۇكىنى. يەرلىك ماللار دۇكانى. بازار كۆنى يېزا بازىرى. بازارلار ئاۋات، بازارغا چىقىش، بازىرى چىقىش، ئاياق كىيىم، يېڭى ئىياق، گەپىنىڭ ئاياغى، ئايىغى يەنىك نەرسە ئېلىش، رۇخسەت ئېلىش، پۇل ئېلىش، 40-نومۇرلۇك ئاياق، بېلىۋون نومۇرى، 5 نومۇر ئېلىش، پۇل تاپشۇرۇش، كىيىم سىنەپ بېقىش، ۋەزىپى تاپشۇرۇش، بار كىشىلىك تاماق، بىر كىشىلىك ئاياق، بىر كىشىلىك ئورۇن، پل تاپشۇرۇۋېلىشدەرىزەدەن تاللاغا قاراش، دوسكىغا قاراش، كۆزىگە قاراپ مەڭىش، كەسەلگە قاراش، كىيىم تىكىش.

2– ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار ۋە «بېقىش» نىڭ مانىسىگە دىققىت قىلىڭلار:

Quyidagi So'zga e'tibor qaratib, Tarjima qiling va o'qing:

1– سىز بۇ ئاياقنى كۆرۇپ بېقىڭ، بولامدۇ؟

2 – بەن بۇ خەتنى ئوقۇپ باقايمۇ؟

3– مۇەللىم مېنىڭ تەلەپپۇزۇم توغرىمۇ، ئاڭلاپ بېقىڭچى؟

4 – مەن سۇ ئۇزۇپ باقاي، سىز كۆرۇپ بېقىڭ.

5– ئازات ياتاققا قاراپ باقسۇن، ئەركىن كەلدىمۇ؟

6 – بىز ئۇلار بىلەن ۋالىبول مۇسابىقىسى ئۆتكۇزۇپ باقاي.

7 – ئۇ بۇ پۇپايىكىنى كىيىب باقسۇن.

3 – «كېلىپ قالدى» دىگەن سوزنىڭ مانىسىگە دىققەت قىلىڭلار ۋە شۇنىڭغا ئوخشەتەش جۇملە تۈزۈڭلار.

O'qing, e'tibor bering «كېلىپ قالدى». Shunga o‘xshash gaplar tuzing

1– ئىپتوۋۇز كېلىپ قالدى.

2– كۆز پەسلى كېلىپ قالدى.

3– يېڭى يىل كېلىپ قالدى.

4 – «تاپشۇرۇپ بېرىش ياكى تايشۇرۇۋېلىش» سۆزلىرى بالەن بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭلار:

So'zlarning ishlatilishiga e'tibor berib, bo'sh joylarni to'ldiring.

«تاپشۇرۇپ بېرىش» ياكى «تايشۇرۇۋېلىش»

1 – مەن بۆگون بار پارچە خەت...... .

2 – بۇ پولىكلىنىكەگە...... .

3– ساۋاقداشلار يېڭى ۋەزىپە..... .

4 – ئۇ مۇەللىمدىن يېڭى دەرسلىك كىتاپلارنى..... .

5 – سىز بۇ نەرسىلەرنى فاكۇلتېت ئىشخانىسىغا.... .

6 – مۇەللىم، بۇ خىزمەتنە ماڭا... .

Dialogni o’qing:	– 5 شوزلىششنى ئوقۇڭلار:

– سىز بۈگۈن بازارغا باردىڭىزمۇ؟
– باردىم.
– كىم بىلەن باردىڭىز؟
– شۆھرەت بىلەن باردىم.
– قايسى دۇكانغا باردىڭىز؟
– تۈرلۈك ماللار سېتىلىدىغان دۇكانغا باردىم.
ئەپتوۋۇز بىلەن باردىڭىزمۇ؟ –
– ھەئە، ئەپتوۋۇز بىلەن باردۇق.
– نېمە ئالدىڭلار؟
– شۆھرەتبار ئاياق ئالدى، مەن بىر كۆينەك ئالدىم.

-يۇلداش، مەن چىش پاستىسى، چىش چۇتاسى ئالماقچى.
-قاندىغىنى ئالىسىز، كۆرۈپ بېقىڭ
-ماۋۇ پاستا قەنچە پۇل؟
-ئەللىك بىر تىيىن، بۇنىڭ سۈپىتى ناھايىتى ياخشى
-ماۋۇ چىش چوتكىسى بىلەن ئىككىسىنى ئالاي، مانا پۇل....
-يەنە نىمە كېرەك؟
-باشقە نەرسە كېرەك ئەمەس، رەھمەت سىزگە!

Tarjima qiling:	6-تەرجىمە قىلىڭ.

Bu do'kon. Ushbu do'kon juda katta. Mahsulotlar juda ko'p. Kecha tushdan keyin. Amina bilan birga do'konga narsalar sotib olish uchun bordim. Aminadan so'radim: "Siz nima sotib olmoqchisiz?" U: "Menga bitta juft paypoq va jumper sotib olishim kerak", dedi. U mendan so'radi: "Men nima sotib olmoqchiman?" Men: "Men bitta qalam, ikkita daftar, bitta So'zr va ko'ylak sotib olmoqchiman" dedim. Biz narsalarimizni sotib olganimizdan so'ng, avtobusga chiqdik.

O'qing va o'zgartiring:	7-ئوقۇپ سۆزلەپ بېرىڭلا.

ئالىم ۋە ئۇنىڭ ئاكىسى زاۋۇتتا ئىشلەيدۇ، ئۇلارنىڭ زاۋۇدى شەھەرنىڭ سەرتىدا.
تۈنۈگۈنن يەكشەنبە، ئۇلارنىڭ ئىككىسى بىللە شەھەرگە كىردى.
ئۇلار ئالدى بىلەن كىنو كۆردى، بىر كىلوگىرەم كەمپىت، ئىككى پەرچە كىر سوۋۇنى، بار قاپ سۆۋەت پاراشوكى، چىش پاستىسى قاتارلىق تۇرمۇشقا كېرەك؛لك نەرسىلەرنى ئالدى. ئۇلار زاۋۇتغا ئاپتوۋۇز بىلەن قايتتى.
تېكستنىڭ مەزمۇنەغا بىرلەشتۈرۈپ ئۆزىڭىزنىڭ بازارغا بېرىپ نىملەرنى ئالغانلىڭىنىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭ.

Avvalgi Matnga asoslanib, bozorga tashrifingiz haqida hikoya tuzing.

11- Dars ئۇن بىرىنچى دەرس

Matn تېكست

پوچتىخانىدا
-يولداش، ماركىنى مۇشۇ يەردەساتامدۇ؟
-ھەئە، كازچە پۇللۇك ماركا ئالىسىز؟
- مەن بىر پاچەزاكاز خەت ، بىرپارچە ئاددى خەتسالماكچىمەنلىك ماركا چاپلايسىز
- ئۇنداك بولسا، ماڭا يىگىرمە بەش تىيىنلىڭ ماركا بېرىڭ.
-ھانا ھاركا، كونۋېرتكا ئادرىسنى، ناپشۇرۇۋالغۇچى بىلەن ئەۋەتكۈچىنىڭ ئىسىم-
پەمىلىسىنى ئېنىك يېزىڭ.
-بولىدۇ، شىلىم بارمۇ؟
- بەر، ئەنە ئاۋۇقاچىدا!
- ماركىنى چاپلاپ بولدۇم، خەتنى سىزگە تاپشۇرىمەنمۇ؟
—زاكازخاتنى ماڭا بېرىڭ، ئاددى خەتنى خەت ساندۇغىفاسېلىڭ.
-بولداش، بۇخالتىنى جىڭلاپ باقسىڭىز، ئۆيۈمگە سالماقچىمەن.
-ئەكمىلىڭ خىڭلەپ باقاي.... ئېفىرلىقى بىركىلم ئىككى يۈزگىرامكەلدى.
-ىانچە پۇل تۆلەيمەن؟
-نەگە ئەۋەتىسىز؟
-ئالموتغا ئەۋەتىمەن.
-توختاڭ، ھساپلاپ كۆرەي... بىرتىنوم تۆتيىن تۆلەيسىز.
-مانا ماۋۇ ھۆججەتنى ئوبدانساقلاڭ، يوقۇتۇپ قويماڭ.
-بۇ خالتا ئالمۇتىغا قانچە كۈندە يېتىپ بارىدۇ؟
-ئەگەر ئايروپىلان نىلەن ماڭسا ئەتىلايېتىپ بەرىدۇ، ئاپتوموبىل بىلەن ماڭسا، ئالتىنچى
كۈنى يېرشى مۇمكىن، كەھمەتسىزگە.

Sozlar	سۆزلەر
pochta idorasi	پوچتىخانا
Sotish	سېتىش
Narsa.	پارچە
Buyurtma xat	زاكاز خەت
Oddiy xat	ئاددى خەت
Xatni qutiga soling	سېلىش
Yelim	چاپلاش
Ichkarida	ئىچىدە
Belgilangan joy	تاپشۇرۇۋاغۇچى
Yuborish	ئەۋەتىش

Ovqatlar (elim uchun	قاچا-قۇچىلار (يېلىم ئۈچۈن)
Pochta qutisi	خەت ساندۇقى
Paket	بوغچا
Tortish	تارتىش كۈچى
Og’ir	ئېغىر
To’lash	تۆلەش
To’xtash	توختاش
Hisoblash	ھسپلاش
Hujat	ھۆججەت
Sahlash.	ساقلاش
Puhta	پۇختا
Agar.	ەگەر
Mumkin	مۆمكۈن

<u>Grammatika.</u>

Fe'llarning shartli kayfiyati. :پېللارنىڭ شەرت رايى

Keyingi ikkinchi harakatni bajarish, bajarish uchun zarur bo'lgan fe'l shakli shakli fe'llarning shartli kayfiyati deyiladi.

ئەگەر بۇخەت ئيرۇپىلان بىلەن ماڭسا، ئەتىلا يېتىپ بىرىدۇ.

سەن كەلسەڭ ، مەن بارىمەن.

ئادانا ئىككى رئىللىيە قىلمىمار، قامۇ، قالسەن.

Fe'llarning shartli ravishda og'ishmasligi fe'lning o'zak qismiga qo'shimchalar qo'shib hosil bo'ladi. “ سا ،سە” Masalan.

ئوقۇسا، ئوقۇمىسا، ماڭسا، كۆرسە، كۆرمىسە

Fe'llarning shart mayli ham tasdiq, ham inkor shakllariga ega. Shaxs va son bilan boglangan fe'llarning shartli kayfiyati.

پېل شەرت رايى قوشۇمچىلىرى ۋە ئۇلىنىش ئۇسۇلى

Fe'llarning shartli kayfiyat qo'shimchalari va ularni qo'shilish usullari.

Ulanish usuli Raqam / shaxs		Asosiy bir qismi sifatida. tovushi oldingi unlilar mavjud bo'lishi kerak	Buyuk Britaniyaning bir qismi sifatida. orqa unlilar ishtirok etishi shart
	Bir.s	سەم	سام

1- shaxs	Kop.s	سەل	ساق
	Bir.s.hurm	سەڭ (سىڭىز)	ساڭ (سىڭىز)
2- shaxs	Kop.s	سەڭلار	ساڭلار
3- Shaxs	Bir.kop.s	سە	سا

مەسلەن: بولۇشلۇق شەكلى

كۆر - كۆرسەم كۆرسەڭ (كۆرسىڭىز) كۆرسە
كۆرسەك كۆرسەڭلار كۆرسە

كەل - كەلسەم كەلسەڭ (كەلسىڭىز) كەلسە
كەلسەك كەلسەڭلار كەلسە

ئال – ئالسام ئالساڭ (ئالسىڭىز) ئالسا
ئالساق ئالساڭلار ئالسا

ئوقۇ – ئوقۇسام ئوقۇساڭ (ئوقۇسەڭىز) ئوقۇسا
ئوقۇساق ئوقۇساڭلار ئوقۇسا

بولۇشسىز شەكلى

كەلمە – كەلمىسەم كەلمىسەڭ (كەلمىسىڭىز) كەلمىسە
كەلمىسەك كەلمىسەڭلار كەلمىسە

كۆرمە – كۆرمىسەم كۆرمىسەك (كۆرمىسىڭىز) كۆرمىسە
كۆرمىسەك كۆرمىسەڭلار كۆرمىسە

ئالما – ئالمىسام ئالمىساڭ (ئالمىسىڭىز) ئالمىسا
ئالمىساق ئالمىساڭلار ئالمىسا

ئوقۇما – ئوقۇمىسام ئوقۇمىساڭ (ئوقۇمىسىڭىز) ئوقۇمىسا
ئوقۇمىساق ئوقۇمىساڭلار ئوقۇمىسا
–

بارما- بارمىسام بارمىساڭ (بارمىسىڭىز) بارمىسا
بارمىساق بارمىساڭلار بارمىسا

مەشق
Mashq qilish. 1- پىششىق ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار:

ماركا سېتىۋ ېلىش، ماركا سېتىپ بېرىش، خەت سېلىش ئاپتوۋۇز بېلىتى ئېلىش، ئاپتوۋۇز بېلىتى سېتىش، خالتا سېلىش ئۆي سېلىش، كىيىم سېلىش، كدېىمىنى ساندۇقا سېلىش پۇلنى يانچۇققا سېلىش، كونۋېرتنىڭ ئاغزىنى چاپلاش، تاھغا رەسىم چايلاش، دەرسخانىنىڭ ئىچى، يوچتا ماركسى، ئۆيئىچى

رادىيونىڭ ماركسى، ئۆيىنىڭ ئادرىسى، ئۆيگە خالتا ئەۋەتىش ئادرىسنى ئېنىق يېزىش، ئوقۇشغا ئەۋەتىش، كېيىم ساندۇغى خەت ساندۇغى، ئۇن خالتىسى، سەي چىڭلاش، قەغەز خالتا،ئۇن جىڭلاش، قەرز تۆلەش، پۇل تۆلەش، تارازا بىلەن جىڭلاش، سۇتوختاش، ئاپتوۋۇز توختاش، ھىسا پلاش ماشىنىسى، تېز ھىساپلاش، ھۆججەتنى ساقلاپ قويۇش،ئامانانىتنى ساقلاش، ئۆيگە يېتىپ بېرىش

Og'zaki tarjima qiling. :2-ئېغىزچە تەرجىمە قىلىڭلار

Agar kutubxonaga borsangiz, men ham boraman. Agar Darsni takrorlashim kerak bo'lsa, men o'qish zaliga boraman, agar boshingiz og'ritsa, dorilaringizni iching, kasalman desangiz, yaxshi dam oling. Agar siz o'z vaqtida dori ichsangiz, yaxshi dam oling, tezda sog'ayib ketasiz. Agar kelsangiz, men kelaman. Agar bugun film bo'lsa, men siz bilan birga tomosha qilishga boraman. Agar avtobus bo'lsa, biz kasalxonaga boramiz. Agar ushbu poyafzallarning sifati yaxshi bo'lsa, men bitta juft sotib olaman. Agar siz konkida ucha olsangiz, men sizga o'rgataman.

3-ئوقۇپ تەرقىمە قىلىڭ ۋە " كەلدى"،" مۈمكىن" سۆزلىرىگە دىققەت قىلىڭ:

O'qing va tarjima jumlalarini tuzing, ishlatilishiga e'tibor bering. "كەلدە" ، " مۈمكىن "

1-مەن نەمەنگەندن كەلدىم
2- ئەتىياز كەلدى
3-بۇكىيىم ماڭا چوڭ كەلدى
4-ئۇنىڭ كېسلى بار، بۇگەپ ئۇنىڭغا ئېغىر كېلىدۇ.
5-خالتىنىڭ ئېغىرلىغى ئىككى كىلوكەلدى.
6- ماۋۇ ئالما قانچە كىلو كېلىدۇ، جىڭلاو باقامىسىز؟
7-سىزنىڭ چاپىنىڭىز قانچە پۇلغا كەلدى.
8-مۇئەللىم بۇگۈن يېڭى دەرس ئۆتشى مۈمكىن.

9- ئۇلار مەكتەپكە چۈشتىن كېيىن كېلىشى مۇمكىن.
10- ئەتە ماڭا ئۆيدىن خەت كېلىشى مۇمكىن.

Dialogni o’qing: - سۆزلىششنى ئوقۇڭلار:

-ماركا بىلەن كونۋېرت مۇشۇ يەردە سىتىلامدۇ؟
-ھەئە، مۇشۇ يەردە سېتىلىدۇ.
- مانا ماركا ھەم كونۋېرت.
- رەھمەت سىزگە.

-ئازات گېزىتلەرنى ئېلىپ كەلدىڭىزمۇ؟ - ئېلىپ كەلدىم.
- خەتمۇ بارمۇ؟ - بار
-ماڭا خەت بارمۇ؟ - قاراڭ، باربولۇشى مۇمكىن
- مانا بۇ مېنىڭ خىتىم
- كىمدىن كەپتۇ؟ - ناپامدىن كەپۇ.
- سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار

Savollarga javob ber:

1-پوچتا ماركىسىنى نەدە ساتىدۇ؟
2- زاكاز ۋە ئاددى خەتلەرگە قانچە پۇللۇق ماركا چاپلايدۇ؟
3-سىز قانچىلىك ماركا ئالدىڭلىز؟
4-ونۋېرتقا ئادرسىز قاناقىيېزىش كىرەك؟
5-سىزنىڭ ئۆيىڭىز قەيەردە؟ خەت، خالتا قانچە كۈندە باردۇ؟
6-ئۆزىڭىزنىڭ پوچتىخانىغا بېرىپ خەت، خالتا سالغانلىق ئەھۋالىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭ.

Tarjima qiling :تەرجىمە قىلىڭلار-6 :

Yakshanba kuni men pochtada bo'ldim. Men uyga ikkita maktub yubordim, bittasi oddiy va bittasi sertifikatlangan. Men 10 kopekli shtampni oddiyga, buyurtma asosida tayyorlangan 20 kopekli shtampga yopishtirdim. Men ro'yxatdan o'tgan xatni pochta xodimiga berdim. U menga tilxat berdi. Va men oddiygina xatni qutiga solib qo'ydim.

Прочтите и Tarjima qiling: :ئوقۇپ تەرجىمە قىلىكلار-7

مەن چۈشتىنى كېيىن مەريەم بىلەن پوچتىخانىغا باردىم. مەريەم مەنگە " مەن خالتا . پۇل سالىمەن، سەنچۇ؟" دەپ سورىدى، مەن: " مەنمۇ ئۆيۈمگە پۇل، خالتا سالماقچىمەن" دىدىم. بىز پوچتىخانىدىن كېيولداشتىن پۇل پېرىۋۇت قىلىش ۋە پوسۇلكا (خالتا) ئەۋەتىش قەغىزىنى ئالدۇق، ئۇنىڭغا تاپشۇرۇۋالغۇچى ۋە ئەۋە

تكۈچىنىڭ ئادرىسىنى، ئىسىم- پەمىلىسىنى ئېنىق يازغاندىن كېيىن، پوچتىخانىدىكى يولداشقا تاپشۇرۇپ بەردۇق. ئۇيولداش پۇلنى ۋە خالتىنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن قولىمىزغا بىر پارچە ھۆججەت بەردى ۋە بىزگە: " ئۇھۆججاتنى ئۇندان ساقلاپ قويۇڭلارەدىدى بىز بۇيولداشقا رەھمەت ئېيتىپ قايتىپ كەتتۇق.

Grammatika

Tugallanmagan fe'llar. " ئىدى، ئىكەن" تولۇقسىزيېل

Alohida ma'noga ega bo'lmagan, lekin ma'lum bir ma'noni anglatadigan boshqa fe'llar bilan birgalikda ishlatilgan fe'llar to'liq bo'lmagan fe'llar deyiladi..

1. 1. Tugallanmagan fe'l " ئىدى " asosan to'liq fe'llar bilan birga ishlatiladi va harakatning o'tganligini bildiradi va shartli fe'l shakli bilan birgalikda istak, istakni bildiradi.. Masalan:

بۇ بىپايان زىمىن بۇرۇن تېرىلمىغانئىدى.
يەرلەر كۆكىرىپ كەتسە ئىدى قويلاردالغا چىقاتتى.

2. 2. Tugallanmagan fe'l "ئىكەن "asosan to`liq fe'llar bilan qo`shilib ishlatiladi va harakatning so`zlovchiga ma'lum bo`lmaganligini, keyinroq ma`lum bo`lganligini ko`rsatadi. Masalan:

بۈگۈن زالدا كىنو قويۇلىدىكەن (قويۇلىدۇ = ئىكەن)
ئوقۇغۇچىلار توپ مەيدانىدا ئىگەن . بۇ قەلەم قىزىل ئىكەن.

مەشق

O'qing va tarjima qiling.
1-ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار:

كىنو قويۇش كىتپىن ئۇستەﷲ قويۇش پۇل قايتۇرۇش ئۆزئورنىغا قايتۇرۇش ئارىيەت ئالغان كىتاپىنى قايتۇرۇش قوڭغۇراق چېلىش گارمۇن چېلىش قالايمىقان ئىش قالايمىقلن تۈكۈرمەسلىك قالايمىقان گەپ قىلماسلىق تەرتىپ – ئىنتىزام تۈزۈمگە بويسۇبۇش ئۇگىنش تۈزۈمى ئىنتىزامچانلىقنى كۈچەيتىش بولۇشقا تېگىشلىك ئەخلاق

2- تەرجىمە قىلىڭلار ۋە " ئىكەن " سۆزىنىڭ مەنىسىگە دىققەت قىلىنڭلار:

Tarjima qiling, so'zga e'tibor bering. "ئىكەن "

1-تاشدۇدا ئونبەش فاكولتېت بارئىكەف
2-تااشدۇنىڭ كۈتۈپخانا بىناسى ناھيانتى چوڭئىكەن.
3-مەكتىۋئىمىزدىكى ئوقۇغۇچى – ئوقۇتقۇچىلار 16 مىڭدىن ئارتۇق ئىكەن.
4-ئۇيغۇرتىلى گىراممانكا دەرسىنى كىم ئۆتىدىكەن؟
5-بۇ يولداش ئۇيغۇرچىنى بىلەمدىكەن؟
6-ئازات ئاغرىپ قالغان ئىكەن.

7- بۇخالتىنىڭ گېغىرلىغى بىركىلو ئىككى يۈز گىرم كېلىدىكەن.
8- بۈگۈن مەدىنىيەن زالىدا يېڭى كىنو قويىدىكەن

3-" ئاز قېلىش " سۆزىنىڭ ئىشلىتىلىشىگە دىققەت قىلىڭلار:

" ئاز قىلىش، ئاز قالدى " Foydalanishga e'tibor bering.
1-ۋاقىت ئاز قالدى.
2-تاماق ئاز قالدى.
3-دارس باشلاشقا ئاز قالدى.
4-خىزمەت ۋاقتىغا ئاز قالدى.
5-ئەتىياز كېلىشكە ئاز قالدى.
6-بىزنىڭ ئوقۇش پۈتتۈرۈشىمىزگە ئاز قالدى.
7- قوڭغۇراق چېلىنىشقا ئاز قالدى.

4-بوش ئورۇننى تولدۇرۇڭلار:

Jumlalarni tegishli iboralar bilan to'ldiring:
1-.........................، چۈنكى مېنىڭ كۆزۈم ياخشى ئەمەس.
2-.........................، چۈنكى ئۇ ئاغرىپ قالدى.
3-.........................، چۈنكى بۈگۈن يەكشەنبە.
4-.........................، چۈنكى مەنسۇ ئۆزۈشىن بىلەن يەمەن.
5-.........................، چۈنكى تاماكى چېكىش زىيانلىق.
6-.........................، چۈنكى ئو ئاممىۋى ئورۇن.

5-تەرجىمە قىلىڭلار:

Tarjima qiling:

Toshkentda bir nechta yaxshi kinoteatrlar bor. Otam kinoteatrda ishlaydi. Talabalar majlislar zaliga borishdi. Bugun men kinoga bormayman, ish bor. Qo'ng'iroq chalindi, biz auditoriyaga kirdik. Bu joy oldida ham, oxirida ham yaxshi emas. Men uni tushunmadim, chunki men Uyg‘ur tilini yaxshi bilmayman. O'rtoqlar hamma kirib o'z joylariga o'tirishdi. Biz jamoat mulkini himoya qilishimiz kerak. Kino teatrida oziq-ovqat qoldiqlari tashlanmasligi kerak.

6-سوئالغا جاۋاپ بېرىڭلار : Savollarga javob ber

1-سىز تۈنۈگۈن كىنو كۆرگىلى باردىڭىزمۇ؟ قايسى كىنونى كۆردىڭىز؟
2-كىنوخانىنىڭ تۈزۈمى قانداق ئىكەن؟بىز قانداق قىلىشىمىز كېرەك؟
3-سىز يېقىندىن بۇيان قانداق كىنولارنى كۆردىڭىز؟ قايسى كىنوخانىدا كۆردىڭىز؟

O’qing va takrorlang: :ئوقۇپ سۆزلاپ بېرىڭلار -7

شەنبە كۈنى كەچتە مەن ساۋاقداشلىرىم ئەركىن، .ازاتلار بىلەن بىللە " پانازاما" كىنوخانىسىغا كىنو كۆرگىلى باردىم، مەن بېلەن سېتىش ئورنىدىن 3 بېلەت ئالدىم. بۇ بېلەتلەرنىڭ ئوزنى ناھايىتى ياخشى ئىكەن.بىزنىڭ كۆرگىزمىز يېڭى ئىشلە نگەنىدىكايە فالىم ئىكەن. كىنوخانىنىڭ تەرتىۋى تاخشى، تۈزۈمى بەك پىلڭ ئىكەن، كىنوخانا ئىچىدە ئاماكا چېكىتتكە، قاتتىق ئاۋاز بىلەن پاراڭلىششىقا، كۈرۈنگەن يەرگە تۈكۈرۈشكە، شۆپۈكلۈك ئەرسلەرنى يىيىشكە روخسەت قىلىنمايدىكەن، ئاممىۋى ئورۇنلارنىڭ تۈزۈمى ئەلۋەتتە ئۇشۇنداق بولۇشكېرەك، ئەگەر ئاممىۋى ئورۇنلاردا ئۇشۇنداق تۈزۈملەر بولمىسا، ناھايىتى قالايمىقان بولۇپ كېتىپ، ئاممىنىڭ كىنو كۆرۈشىگە تەسىر يېتىدۇ.

Dars 12. ئون ئۈچىنچى دەرس

Matn. تېكىست

ئەمگەك

باھار پەسلى كېلىپ، ھاۋا ئىسسىقا باشلىدى، بىز مەكتەپ بويىچە ۋەتەنپەرۋەرلىك تازىلىق ھەركىتى ئېلىپ باردۇق. ئۇ ئەمگەك ئاممىنىڭ تەن – سالاماتلىگى ۋە مەكتىۋىمىزنى كۆكەرتىش ئىشى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ، شۇنىڭ ئۇچۇن بارلىق ئوقۇغۇچى ئوقۇتغۇچى ۋە ئىشچى- خىزمەتچىلەر ئەمگەككە ئاكتىپ قاتنىشىپ، ۋەزىپىنى مۇددەتتىن بۇرۇن ئورۇنلىدى.

بىزنىڭ سىنىپىدىكى ساۋاقداشلار مۇھىت تازىلىى بىلەن كۆكەرتىش ئەمگىگىگە قاتناشتى. بەزى ساۋاقداشلار ئورەك قېزىپ، كۆچەت تىكىپ، سۇ قۇيدى، بەزى ساۋاقداشلار ئاشخانا يېنىدىكى كۈل، ئەخلەتلەرنى ھارۋا ۋە زەمبىل بىلەن توشۇدى، بەزى بەزى ساۋاقداشلار توپ مايدانى ئەتراپىدىكى ئىگىز-پەس يەرلەرنى تۈزلىدى، بەزى ساۋاقداشلارپولنىڭ ئىككى چېتىدىكى ئېرىقلارنىڭ ئىچىنى تازىلىدى.

ئۇمۇمەنبۇگۇنكى ئەمگەك ناھايىتى ياخشى بولدى. ھەممە ساۋاقداشلار تولۇق قاتناشتى، ئەمگەك جاريىانىدا يولداشلار ئۆزارا ياردەم قىلىپ، ۋازىپىنى ئادا قىلىشدا جاپاشا چىداپ ئىشلەش روھىنى جارى قىلدۇردى، ئەمگەكتىن كېيىن مەكتىۋىمىزنىڭ قىياپىتى يېڭى تۈسكە كىردى.

Sozlar	سۆزلەر
Issiqroq bo'ling	ئىسقراق بولۇۇڭ
Boshlash	باشلاش
Bo’yicha	بۇيىىچە
Vatanparavr	ۋەتەنپەرۋ
Sarflang	چىقىم قىلىڭ.
Mehnat	ئەمگەك
Omma.	ئاما
Sog’lom	ساغلام

Bo’lim	پاراگراف
Munosabat	مۇناسۋەت
Shuning uchun	شۇ سەۋەبتىن
Hamma	ھەممەيلەن
Vazifa	ۋەزىپە
Muddatdan old	بالدۇر
Bajarish	تامام
Chuqur	چوڭقۇر
Kavlash	قېزىش
Kuchad	كۇچاد
Ekish	تېرىش
Qo’iysh	قويۇڭ
Ko’l	Lake
Ahlat	ئەخلەت ساندۇقى
Arava	ماشىنا
Ahlat tashish	ئەخلەت يىغىش
Zambil	زەمبىل
Bajarish (o’z ishini)	خىزمىتىڭىزنى قىلىڭ

<u>Grammatika.</u>

После словные вспомогательные So’z سۆز ئارقا ياردەمچىلىرى

Lug'aviy (semantik jihatdan) bog'liq bo'lgan so'zlardan keyin yordamchi So'z b bu birikmaning barcha grammatik ma'nolarini etkazadi yoki ko'taradi, shuningdek jumlaning boshqa So'zlari bilan birikishni bog'laydi..

Bir so'zdan keyin yordamchi so'z «ئۈچۈن» sabab, maqsad ma'nosini ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan,

بىز خەلق ئۈچۈن ئىشلەيمىز ئۈگىنىش بىز ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم

««بىلەن»- harakat nimaga va qanday miqyosda bajarilishiga qarab ma'no ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan,

مەن قەلەم بىلەن يازدىم

"بويىچە "- harakat nimaga va qanday miqyosda bajarilishiga qarab ma'no ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan:

ئۇلار ۋە زىپىنى پىلان بويىچە ئورونلاپ بولدى. بىزمەكتەپ بويىچە ئەمگەك قىلدۇق.

Mashq qilish. مەشىق:

1 -پىششىق ئوقۇغۇلار ۋە تولۇق جۇملىگە ئەيلەنتۈرۈڭلار

Ushbu iboralarni o'qing, keyin ularni ishlating, jumlalar tuzing.

كۈن ئىسسىش هاۋا ئىسسىش
سۇ ئىسسىش دەرس باشلاش يول باشلاش سۆز باشلاش
سۇ باشلاپ مەكتەپنى كۆكەزىش ئوقۇغۇچىلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك
ۋەزىپىنى ئورۇنلاش قۇدۇق يېزىش ئورەك قېزىش
يۈك توشۇش قۇيۇپ سۇ توشۇش مال توشۇش
كۆچەتكە سۇ قۇيۇش جاپاغا چىداپ ئۇگىنىش
ئوقۇپ تەرجىمە قىلىڭلار ۋە بىلەن ئۈچۈن بويىچە سوزلىرنىڭ ئىشلىتىلىشى گە دىققەت

2 -قىلىڭلار-

O'qing va tarjima qiling takliflar. Yordamchi So'z-ni tanlang, uning ifoda etadigan qiymatini ko'rsating:

1-ئۇ نىمە ئۈچۈن كەلمىدى
2-بەدەن چېنىقتۇرۇش بىز ئۇچۇن ئىنتايىن مۇهىم
3-مەن ئەركىن بىلەن ساۋاقداش ۋنىڭ بىلەن بىر سىنىپدا وقۇيمەن
4-يولنىڭ وتتۇرۇسى بىلەن ماڭماي چېتى بىلەن ماڭايلى
5-ەخلەتلەرنى هارۋا بىلەن توشۇش
6بۇگۈش سىز بىلەن مۇناسىۋەتلىك ەمەس-
7-بىز مەكتەپ بويىچە دارس باشلىدۇق
8-كىنوخانىدا بىلېت نومۇرى بويىچە ولتۇرۇش كېرەك
«شۇنىڭ ۋچۇن»»سۆزىنى ىشلىتىپ جۇملىنى ئاخىرلاشتۇرۇڭلا

So'zdan foydalanish « «شۇنىڭ ۋچۇن»gaplarni to'ldiring:

1-بىز هەر كۈنى بەدەن چېنىقتۇرىمىز........................
2-ساۋاقداشلار ەمگەككە ئاكتىپ قاتناشتى....................
3-ئامىنە ئاغرىپ قالدى..
4-بۈگۈن دەم ئېلىش كۈنى...................................
5-ۋ تىرىشىپ ۋگىندى..
6-ەتىياز كەلدى...
7-بىزدە قول هارۋىسى يوق...................................
8-توپ مەيدانىنىڭ ەتراپى پگىز پەدىكەن....................

Yordamchi So’z بويىچە......شۇنىڭ ۋچۇن،........بەزى
بەزى.gaplar tuzing.

Tarjima qiling: 5 - پغىزچە تەرجىمە قىلىڭلا

Ba'zi talabalar teshik qazishdi, boshqalari daraxtlar ekishdi, ularni sug'orishdi. Men Aminaning yonida o'tiraman. Xandaqqa suv kirib

keldi. Bizning guruhimiz ko'chaning ikkala tomoniga ko'chatlar ekdi. Suv isinibdi, keling shaxsni tezroq yuvamiz. Talabalar ishni muddatidan oldin tugatdilar.

Savollarga javob ber:	جاۋاپ بەرۈڭلا

1سىلەر ھەر يىلى قايسى ۋاقىتتا مەكتەپ بويىچە تازىلىق قىلىسىلەر؟-
2-كىملەر ەمگەككە قاتنىشتى؟ قانداق ىشلىدى؟
3-سىلەرنىڭ سىنىپ نىمە ەمگەك قىلىدۇ؟
4-سىلەر ھەر يىلى قانچە ھەپتە ەمگەككە قاتنىشىسىلار؟

O’qing va takrorlang:	7- ۇقۇپ سۆزلەپ بەرۈڭلا

بىز ۆتكەن ھەپتە پاختا مەيدانىغا بېرىپ بىر ھەپتىلىك ەمگەك قىلدۇق
ەمگەكنى باشلاشتىن ئاۋال ەمگەك قۇراللارىمىزنى تەييارلاپ ئالدۇق
ۇنىڭدىن كېيىن كالخوزچى ئاتىخانلار بىزنىڭ ۋەزىپىمىزنى ەيتىپ بەردى ۋە
بىزنى باشلاپ پاختا مەيدانىغا بىلىپ باردى
ھەپتىنىڭ ەمگەك جەريانىدا جاپاغا چىداپ ناھايىتى ئاكتىپ ىشلىدۇق
دەم ئېلىش ۋاقتلىرىدا بېزىلەر گېزىت وقۇدى بەزىلەر ناخشىلەرنى ۈگەندى
بەزىلەر ۇيغۇرچە بەزىلەر رۇسچە تىل ۇگەندى
بۇ بىر ھەپتىنىڭ ەمگەك ساۋاقداشلىرى ۈچۈن مەكتەپكە قايتتى

MUNDARIJA.

So‘z boshi 3
1-dars 5
2-dars 9
3-dars 13
4-dars 18
5-dars 22
6-dars 27
7-dars 31
8-dars 34
9-dars 40
10-dars 44
11-dars 48
12-dars 46
2-qism 52
1-dars 52
2-dars 57
3-dars 64
4-dars 70
5-dars 74
6-dars 77
7-dars 82
8-dars 88
9-dars 93
10-dars 96
11-dars 101
12-dars 103

ВВЕДЕНИЕ

Урок 1 5
Урок 2 9
Урок 3 13
Урок 4 18
Урок 5 22
Урок 6 .... 27.
Урок 7 .... 31.
Глава 8 34
Урок 9 .... 40.
Урок 10 .... 44.
Урок 11 .... 48.
Урок 12 .... 46.
Часть 2 52
Урок 1 .... 52.
Урок 2 .... 57.
Урок 3 .... 64.
Урок 4 .... 70.
Урок 5 .... 74.
Урок 6 .... 77.
7 дарс 82
Глава 8 88
Глава 9 93
Урок 10 .... 96.
Урок 11 .... 101.
Урок 12 .... 103.

QAYDLAR UCHUN

GISAROV FARHOD

UYG‘UR TILI

(O‘quv qo‘llanma)

\

TOSHKENT-2020

UYG'UR TILI F.GISAROV– T., 2020.

Mas'ul muharrir:
filologiya fanlari doktori Q.Sh. Omonov

Taqrizchilar:
filologiya fanlari nomzodi dotsent J.K.Shabanov
*filologiya fanlar nomzoti dotsent.*A.Tilalov

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti O'quv-usdlubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan
(03.12.2020 yil. 3-sonli bayonnoma)

Босишга рухсат этилди: 20.10.2020
Бичими 60х84 1/16 Шартли 7,25 б.т.
50 нусхада босилди. Буюртма №
Тошкент давлат шарқшунослик
университетининг кичик босмахонаси.
Тошкент, Шаҳрисабз кўчаси, 25.

©Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2020 yil.